

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

ORTAOKUL DÜZEYİNDE KAZANDIRILMASI
HEDEFLENEN BEŞERİ COĞRAFYA KAVRAMLARININ
BELİRLENMESİ VE KAVRAMLARIN ÖĞRETİLME
DÜZEYİ: KIRŞEHİR ÖRNEĞİ

Buşra Nur ALTUNOK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KIRŞEHİR-2020

© 2020-Buşra Nur ALTUNOK

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

**ORTAOKUL DÜZEYİNDE KAZANDIRILMASI HEDEFLENEN
BEŞERİ COĞRAFYA KAVRAMLARININ BELİRLENMESİ VE
KAVRAMLARIN ÖĞRETİLME DÜZEYİ: KIRŞEHİR ÖRNEĞİ**

**DETERMINATION OF HUMAN GEOGRAPHY CONCEPTS
AIM AT TARGETED AT THE MIDDLE SCHOOL LEVEL
AND TEACHING LEVEL OF CONCEPTS: EXAMPLE OF
KIRŞEHİR**

Hazırlayan

Buşra Nur ALTUNOK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Sencer SAYHAN

KIRŞEHİR-2020

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Eğitimi Bilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Buşra Nur ALTUNOK tarafından hazırlanan “Ortaokul Düzeyinde Kazandırılması Hedeflenen Beşeri Coğrafya Kavramlarının Belirlenmesi ve Kavramların Öğretileme Düzeyi: Kırşehir Örneği” adlı tez çalışması 27/04/2020 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman.....

Prof. Dr. Sencer SAYHAN

Üye.....

Doç. Dr. Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ

Üye.....

Doç. Dr. Vedat AKTEPE

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

...../...../.....

Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../....

Buşra Nur ALTUNOK

-

ÖZET

ORTAOKUL DÜZEYİNDE KAZANDIRILMASI HEDEFLENEN BEŞERİ COĞRAFYA KAVRAMLARININ BELİRLENMESİ VE KAVRAMLARIN ÖĞRETİLME DÜZEYİ:

KIRŞEHİR ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Buşra Nur ALTUNOK

Danışman: Prof. Dr. Sencer SAYHAN

2020 – (XV+84)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı

Sosyal Bilgiler Eğitimi Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. Sencer SAYHAN

Doç. Dr. Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ

Doç. Dr. Vedat AKTEPE

Coğrafi bilgiler, yaşanılan yörenin beşeri ve fiziki özellikleri hakkında bilgi vermektedir. Dolayısıyla bireyin, yaşadığı bölge ile diğer bölgeler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar hakkında çıkarım yapabilmesi coğrafi bilgiler aracılığıyla olmaktadır. Coğrafi bilgiler eğitim programlarında yer almakta olup ortaokul düzeyindeki bireylerin coğrafi bilgileri (beşeri ve fiziki coğrafya bilgisi) kazanması, ağırlıklı olarak Sosyal Bilgiler dersinin kazanımları aracılığıyla olmaktadır. Bu çalışmada ise Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan coğrafi bilgilerin beşeri kısmı (beşeri coğrafya) ele alınmıştır. Zira beşeri coğrafya, coğrafyanın ana disiplinlerinden bir tanesidir. Ancak bu güne kadar, beşeri coğrafya eğitimine yönelik çalışmalar sınırlı ölçüde kalmıştır. Bu durum dikkate alındığında bu tez çalışmasının beşeri coğrafya alanına katkı sağlayacağı ümit edilmektedir. Bu düşünceden hareketle tezin konusu “Ortaokul düzeyinde kazandırılması hedeflenen beşeri coğrafya kavramları nelerdir?” sorusu çevresinde şekillenmiştir. Bu doğrultuda ortaokul düzeyinde kazandırılması hedeflenen beşeri coğrafya kavramlarının belirlenmesi için 2015 ve 2018 yıllarına ait Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları incelenmeye alınmıştır. Ayrıca kavramların teyit edilmesi amacıyla bu programlar doğrultusunda hazırlanan ilgili ders kitapları da bu çalışmada incelenmektedir. Belirlenen kavramların öğrenilme düzeyi bu tez çalışmasında değerlendirilirken aynı zamanda belirlenen kazanımların da kendi içerisinde analizi yapılmıştır.

Araştırmada, “Karma Araştırma Modeli” uygulanmış olup araştırmanın nitel boyutunda doküman analizi, nicel boyutunda ise tarama modeli kullanılmıştır. Bu kapsamda, araştırmacı tarafından, bir başarı testi hazırlanmış ve uygulanmıştır. Hazırlanan başarı testi için sosyo-ekonomik düzeyleri (SED) düşük, orta ve yüksek kategoride yer alan 185 katılımcı belirlenmiştir. Söz konusu test, farklı okullardaki bu 185 katılımcıya uygulanmıştır. 2015 ve 2018 yıllarına ait Sosyal Bilgiler dersi öğretim programları ayrı ayrı incelenmiştir. Bu programlarda yer alan beşeri coğrafya kazanımları sınıflandırılarak, kavramların

ayrıntılı bir şekilde analizi yapılmıştır.

Araştırmanın sonucuna göre, her iki programda (2015 ve 2018) da, 5., 6., ve 7. sınıf düzeyinde, beşeri coğrafya kazanımlarına yer verildiği görülmüştür. Bölgesel Coğrafya kazanımları sadece 2015 öğretim programında yer almaktadır. Nüfus Coğrafyasına ilişkin kazanımlar ise sadece 2018 öğretim programında görülmektedir. Her iki öğretim programında ortak olan ise Ekonomik Coğrafya, Kültür Coğrafyası, Siyasi Coğrafya, Yerleşme Coğrafyası ve Tarihi Coğrafyaya ilişkin kazanımlardır. İncelenen Sosyal Bilgiler ders kitapları ve programları içerisinde bölge, göç, ithalat ve kültür gibi 55 adet temel beşeri coğrafya kavramının yer aldığı görülmektedir. İncelenen ders kitapları ve programlara göre belirlenen kavramların öğrenilme düzeyi genel olarak değerlendirildiğinde, sosyo-ekonomik düzeyi (SED) orta seviyede olan okullardaki katılımcıların, beşeri coğrafya konularındaki başarı düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca okullar arasındaki başarı durumları açısından nüfus coğrafyası kategorisine göre dikkat çekici bir değişikliğin olduğu görülürken siyasi coğrafya ve yerleşme coğrafyası kategorisine göre ise bir değişikliğin olmadığı görülmektedir. Bütün katılımcıların sadece yerleşme coğrafyasına ilişkin konularda başarısız olması da dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Ortaokul, Beşeri Coğrafya Kavramı, Beşeri Coğrafya Kazanımı, Beşeri Coğrafya Kavramlarının Öğretimi, Sosyal Bilgiler Öğretim Programı

ABSTRACT

DETERMINATION OF HUMAN GEOGRAPHY CONCEPTS AIM AT TARGETED AT THE MIDDLE SCHOOL LEVEL AND TEACHING LEVEL OF CONCEPTS:

EXAMPLE OF KIRŞEHİR

M. Sc. Thesis

Preparer: Buşra Nur ALTUNOK

Advisor: Prof. Dr. Sencer SAYHAN

2020 – (XV+84)

Kırşehir Ahi Evran University, Institute Of Social Sciences

Department of Turkish and Social Sciences Education

Division of Social Studies Education

Jury

Prof. Dr. Sencer SAYHAN

Doç. Dr. Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ

Doç. Dr. Vedat AKTEPE

Geographical information provides information about the social and physical characteristics of the inhabited region. Therefore, it is through geographical information than an individual can make inferences about the similarities and differences between the region in which he lives and the other regions. Geographic information has been included in educational programs and it is through the gains of social studies course that individuals at secondary school level achieve geographic information (social and physical Geographical information). In this research, the human aspect of geographic information (Human Geography) was questioned. Because human geography is one of the main disciplines of geography. However, studies on human geography education have remained to a limited extent so far. Considering this situation, it is hoped that this thesis study will contribute to the field of human geography. Based on this idea, the subject of the thesis has been shaped around the question “what are the concepts of human geography that are intended to be acquired at secondary school level?”. For this purpose, the social studies course curriculum for 2015 and 2018 has been examined in order to determine the human geography concepts that are intended to be acquired at secondary school level. In addition, for the purpose of confirming concepts, the related textbooks prepared in accordance with these programs are also examined in this study. While the level of learning of the determined concepts was evaluated in this thesis, the analysis of the determined achievements was also carried out within itself.

In the research, “Mixed Research Model“ was applied. Within the framework of this model, document analysis was performed. In addition, screening model, one of the quantitative research methods, was used. In this context, a success test was prepared and applied by the researcher. In the achievement test, 185 participants with socio-economic levels (SED) in different (low, medium and high) categories were identified. The test was applied to these 185 participants in different schools. The social studies course curriculum for the years 2015 and 2018 were examined separately. Human geography gains in

these programs have been classified and analyzed in detail.

According to the results of the research, In both programs (in 2015 and in 2018), it was seen that the human geography gains were included in the 5th, 6th and 7th grade levels. Achievements related to some courses were determined to be included in only one program. Regional Geography gains are only included in the 2015 curriculum. The gains related to Population Geography are seen only in the 2018 curriculum. The acquisitions common to both curricula are economic geography, cultural geography, political geography, settlement geography and historical geography. In the social studies textbooks and programs examined, it appears that 55 basic human geography concepts such as region, migration, import and culture are included. When the level of learning of the identified concepts was taken into consideration in general, it was determined that the participants with medium socio-economic level, (SED) at schools had a higher level of achievement in human geography subjects. In addition, it was found that there was a remarkable difference in the level of achievement between schools according to the category of population geography, while there was no difference in the category of political geography and settlement geography. It was also noted that all participants failed only in matters related to the settlement geography.

Keywords: Secondary School, Human Geography Concept, Human Geography Skill Acquisition, Teaching Human Geography Concepts, Social Studies Curriculum.

ÖNSÖZ

Eğitim, sadece yöneticileri veyahut eğitimcileri ilgilendiren bir konu değildir. Nerede, nasıl yaşadığını bilmeyen, mevcut durum hakkında değerlendirme yapıp geleceğe yordama yapamayan, fiziki ve beşeri çevre sorunlarına karşı duyarsız, devletine ve halkına karşı görev ve sorumluluklarını bilmeyen bir neslin etkin vatandaş olması pek olası gözükmemektedir. Bu sebeple eğitim konusu sadece yöneticileri veya eğitimcileri ilgilendiren bir konu değil, bir ülkenin tüm vatandaşlarını ilgilendiren bir konudur.

Eğitim yoluyla öğrencilere kazandırılmak istenen bilgi, beceri, değer veya davranışlar değişen mevcut durumlar dikkate alınarak yenilenmekte, geliştirilmekte veya değiştirilmektedir. Yapılan düzeltmeler sonucu öğrencilere nelerin kazandırılmak istendiğini bilmek tek başına yeterli olmamaktadır. Öğrencilerin bu kazanımların ne kadarını kazandıklarını bilmek de bir o kadar önemlidir. Bu çalışmada Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan beşeri coğrafya konuları ile öğrencilere nelerin kazandırılmak istendiği ve öğrencilerin bu kazanımların ne kadarını kazandıklarını tespit etmek amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda mevcut Sosyal Bilgiler ders kitapları ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programları incelenerek katılımcıların başarı düzeyleri tespit edilmek istenilmiş olup bunun için ise bir başarı testi geliştirilmiştir. Başarı düzeyinin tespitinde tam öğrenme kuramı kistas alınmıştır.

Zira Sosyal Bilgiler, pek çok bilime ait konu ve araştırma yöntemini bir öğretim programı şeklinde, öğrenci seviyesine uygun olarak sunan bir derstir. Tarihten coğrafyaya, ekonomiden hukuka, psikolojiden sosyolojiye ve siyasete pek çok alanda bilgi sahibi olan bireye, etkili vatandaşlık yeterliliklerini kazandırmak Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarından olmakla birlikte bu amaçlar ayrıca sosyal bilgilerin önemini de ortaya koymaktadır.

Alan yazın incelendiğinde 5. sınıf öğrencilerinin “Güzel Yurdumuz Türkiye” ünitesinde yer alan çoğu fiziki coğrafyaya ait olan bazı kavramları anlama düzeylerine, 2004 programına göre hazırlanan Sosyal Bilgiler 4. ve 5. sınıf ders kitaplarında yer alan coğrafya konularıyla ilgili kavramların belirlenmesine, 6. sınıf öğrencilerinin “Nüfus ve Yerleşme” ünitesinde geçen kavramları anlama düzeylerine ve kavram yanlışlarına, 5. sınıf öğrencilerinin “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinde geçen bazı coğrafya kavramlarını anlama düzeylerine ve kavram yanlışlarına, 7. sınıf öğrencilerinin “Ülkemizde Nüfus” ünitesinde geçen bazı beşeri coğrafya kavramlarının kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla incelenerek öğrenci algılarını belirlezip kavram yanlışlarını ortaya çıkarmaya yönelik ortaokul düzeyindeki çalışmaların olduğu

görülmektedir. Lise düzeyinde ise 9. sınıf “Yerleşmeler” ünitesinin işlenmesinde harita kullanımının öğrencilerin konuyu öğrenmesine katkısını araştırmaya yönelik bir çalışmanın olduğu görülmektedir. Bu çalışmaların yanı sıra coğrafya öğretmenlerine hitaben beşeri coğrafya konularının öğretiminde örnek coğrafi bilgi sistemleri uygulamalarının oluşturulmasına yönelik bir çalışmanın olduğu da görülmektedir. Ancak direkt olarak kazanımlar dâhilinde Sosyal Bilgiler dersinde yer alan beşeri coğrafya kavramlarına yönelik bir çalışmaya rastlanılmamaktadır. Araştırma, Sosyal Bilgiler dersinde yer alan beşeri coğrafya kavramlarının kazanımlar dâhilinde tespit edilmesi ve değerlendirilmesi üzerine alanda herhangi bir çalışmanın olmaması açısından önemlidir.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesi için değerli vakitlerini bana ayırıp bilgilerini benimle paylaşan saygıdeğer öğretmenlerimden Prof. Dr. Sencer SAYHAN’a, Prof. Dr. Hayriye SAYHAN’a, Doç. Dr. Çağrı ÖZTÜRK DEMİRBAŞ’a, Doç. Dr. Vedat AKTEPE’ye, Doç. Dr. Tekin ÇELİKKAYA’ya, Dr. Öğr. Üyesi Hamza YAKAR’a, Öğr. Üyesi Hasan ARSLAN’a, sevgili ALTUNOK ailesine son olarak da bana olan inançlarıyla motivasyon kaynağım olan arkadaşlarıma sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Kırşehir-2020

Buşra Nur ALTUNOK

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY.....	i
BİLDİRİM.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER	ix
TABLolar LİSTESİ.....	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
LİSTELERİN LİSTESİ.....	xiv
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xv
BÖLÜM I.....	1
1.GİRİŞ.....	1
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	2
1.3. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI.....	3
1.4. VARSAYIMLAR.....	3
1.5. TANIMLAR.....	3
BÖLÜM II.....	5
2.KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ LİTERATÜR.....	5
2.1. EĞİTİM VE ÖĞRETİM	5
2.2. SOSYAL BİLGİLER PROGRAMI.....	6
2.2.1. Dünyada Sosyal Bilgiler.....	6
2.2.2. Türkiye’de Sosyal Bilgiler.....	7

2.2.2.1. Sosyal Bilgiler Dersinin Amaç ve Vizyonu.....	8
2.3. COĞRAFYA BİLİMİNİN SOSYAL BİLGİLER İÇERİSİNDEKİ YERİ.....	11
2.4. KAVRAM, KAVRAM ÖĞRENME VE KAZANIM.....	14
2.4.1. Sosyal Bilgiler İçerisindeki Beşeri Coğrafya Kavramları ve Kazanımları..	17
2.5. EĞİTİMDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....	20
2.6. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	22
2.6.1. Konuyla İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar.....	22
2.6.2. Konuyla İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar.....	26
BÖLÜM III.....	28
3.YÖNTEM.....	28
3.1. ARAŞTIRMA MODELİ.....	28
3.2. ARAŞTIRMANIN NİTEL BOYUTU.....	29
3.2.1. Araştırmanın Çalışma Grubu.....	29
3.2.2. Veri Toplama Aracı.....	30
3.2.3. Verilerin Analizi.....	30
3.3. ARAŞTIRMANIN NİCEL BOYUTU.....	31
3.3.1. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	31
3.3.2. Veri Toplama Aracı.....	32
3.3.2.1. Başarı Testinin Hazırlanması.....	32
3.3.2.2. Pilot Uygulaması Yapılan Başarı Testine Dair Bulgular.....	41
3.3.3. Verilerin Analizi	42
BÖLÜM IV.....	43
4.BULGULAR.....	43
4.1. ARAŞTIRMANIN NİTEL BOYUTUNA İLİŞKİN BULGULAR.....	43
4.1.1. Kazanımlara İlişkin Elde Edilen Bulgular.....	43

4.1.2. Kavramlara İlişkin Elde Edilen Bulgular.....	52
4.2. ARAŞTIRMANIN NİCEL BOYUTUNA İLİŞKİN BULGULAR.....	55
4.2.1. Ortaokul Düzeyinde Kazandırılması Hedeflenen Beşeri Coğrafya Kavramlarının Öğrenilme Düzeyine İlişkin Elde Edilen Bulgular.....	56
4.2.2. Beşeri Coğrafya Kategorilerine Göre Okulların Başarı Durumlarına İlişkin Elde Edilen Bulgular.....	62
BÖLÜM V.....	64
5.SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	64
5.1. ARAŞTIRMANIN NİTEL BOYUTUNA İLİŞKİN SONUÇ VE TARTIŞMA	64
5.1.1. Kazanımlara İlişkin Elde Edilen Sonuç ve Tartışma.....	64
5.1.2. Kavramlara İlişkin Elde Edilen Sonuç ve Tartışma.....	65
5.2. ARAŞTIRMANIN NİCEL BOYUTUNA İLİŞKİN SONUÇ VE TARTIŞMA	66
5.2.1. Ortaokul Düzeyinde Kazandırılması Hedeflenen Beşeri Coğrafya Kavramlarının Öğrenilme Düzeyine İlişkin Elde Edilen Sonuç ve Tartışma.....	66
5.2.2. Beşeri Coğrafya Kategorilerine Göre Okulların Başarı Durumlarına İlişkin Elde Edilen Sonuç ve Tartışma.....	68
5.3. ÖNERİLER.....	70
KAYNAKÇA.....	72
EKLER.....	77
EK 1. İzin Belgesi.....	78
EK 2. Ortaokul Düzeyi Beşeri Coğrafya Testi.....	79
ÖZGEÇMİŞ	84

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 3.1. Üst ve Alt Gruptaki Katılımcıların Doğru Cevap Sayısına Göre Maddelerin Madde Analizi.....	36
Tablo 3.2. Madde Seçme Ölçütleri.....	37
Tablo 3.3. Testin Ayırıcılık İndeksine Göre Maddelerin Dağılımı ve Yorumu.....	37
Tablo 3.4. Pilot Uygulaması Yapılan Testin Güvenilirliği.....	38
Tablo 3.5. Doğru Yanlış Sorularının Değerlendirmesi.....	39
Tablo 3.6. Başarı Testinin İçeriğindeki Kavramlar ve Bu Kavramların Bilişsel Basamaklara Göre Dağılımları.....	41
Tablo 3.7. Pilot Uygulama Yapılan Gruba Yönelik Betimsel İstatistikler.....	42
Tablo 4.1. 2015 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kazanımların Beşeri Coğrafya Kategorilerine Göre İncelenmesi.....	43
Tablo 4.2. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kazanımların Beşeri Coğrafya Kategorilerine Göre İncelenmesi.....	47
Tablo 4.3. Sosyal Bilgiler Dersi İçerisinde Yer Alan Beşeri Coğrafya Kavramları...	52
Tablo 4.4. 2015 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına Göre İncelenen Ders Kitaplarındaki Beşeri Coğrafya Kavramları.....	53
Tablo 4.5. 2018 Öğretim Programına Göre İncelenen 5. Sınıf Düzeyindeki Beşeri Coğrafya Kavramları.....	54
Tablo 4.6. Sosyal Bilgiler Dersi İçerisinde Yer Alan Beşeri Coğrafya Kavramlarının Sınıf Düzeylerine Göre Yer Alma Durumlarının İncelenmesi.	55
Tablo 4.7. Katılımcıların Cinsiyet, Yaşanılan Yer ve Ağırlıklı Not Ortalaması Değişkenlerine İlişkin Betimsel İstatistikler.....	55
Tablo 4.8. Bölgesel Coğrafya Kategorisindeki Kavramlara İlişkin Başarı Düzeyi....	56
Tablo 4.9. Ekonomik Coğrafya Kategorisindeki Kavramlara İlişkin Başarı Düzeyi..	58
Tablo 4.10. Kültürel Coğrafya Kategorisindeki Kavramlara İlişkin Başarı Düzeyi....	59

Tablo 4.11. Nüfus Coğrafyası Kategorisindeki Kavramlara İlişkin Başarı Düzeyi....	60
Tablo 4.12. Siyasi Coğrafya Kategorisindeki Kavramlara İlişkin Başarı Düzeyi.....	60
Tablo 4.13. Yerleşme Coğrafyası Kategorisindeki Kavramlara İlişkin Başarı Düzeyi	61
Tablo 4.14. Beşeri Coğrafya Kategorilerine Göre Okulların Başarı Durumu.....	62

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 2.1. Coğrafya Biliminin Alt Dalları.....	12
Şekil 3.1. Araştırma Süreci.....	28
Şekil 3.2. Başarı Testi Geliştirme Aşaması.....	33
Şekil 4.1. 2015 ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarındaki Beşeri Coğrafya Kazanımlarının Beşeri Coğrafya Kategorilerine Göre Dağılım Durumu.....	51

SİMGELER VE KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar yazımında Türk Dil Kurumu (TDK) yazım kılavuzundaki kısaltmalar dizini esas alınmıştır.

Kısaltmalar	Açıklamalar
Akt	Aktaran
Ed	Editör
Da	Alt Grup Doğru Cevap
Dü	Üst Grup Doğru Cevap
<i>f</i>	Frekans
r_{jx}	Madde Ayırıcılık Gücü
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
<i>n</i>	Araştırmaya Katılan Kişi Sayısı
p_j	Madde Güçlük İndeksi
S_s	Standart Sapma
s_j^2	Madde Varyansı
SED	Sosyo-Ekonomik Düzey
TDK	Türk Dil Kurumu
vb	Ve benzeri
vd	Ve diğeri
vs	Vesaire
*	Çarpma işlemi
\bar{x}	Aritmetik ortalama
%	Yüzde
\bar{P}	Testin Ortalama Güçlüğü

BÖLÜM I

1.GİRİŞ

Bu çalışmada Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan beşeri coğrafya kavramlarının kazanımlar dâhilinde belirlenmesi ve bu kavramların öğrenilme düzeylerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Değişen ihtiyaçlar doğrultusunda öğretim programlarının geliştirme, güncelleme, gözden geçirme, ikmal ve değişiklik çalışmalarının yapılması nedeniyle Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından 2005 yılında uygulamaya konulan ve 2015 yılında revize edilen 2015 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelenmeye alınmıştır. Ayrıca kavramların teyit edilmesi amacıyla bu programlar doğrultusunda hazırlanan ilgili ders kitapları da bu çalışmada incelenmektedir. Alanda Sosyal Bilgiler dersi içerisindeki beşeri coğrafya konularına dair çalışmalara pek rastlanılmamıştır. Çalışmanın, beşeri coğrafya kavramlarının öğrenilme düzeylerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi konusundaki çalışmalara destek olması ve bu yönüyle bilim dünyasına katkı sağlaması düşünülmektedir. Bu bölümde araştırmanın problem durumu, amacı ve önemi, sınırlılıkları, varsayımları ve tanımlarına detaylı bir şekilde ver verilmiştir.

1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Araştırmanın temel problemini “Ortaokul düzeyinde kazandırılacak beşeri coğrafya kavramları nelerdir?” ve “Ortaokul düzeyinde kazandırılması hedeflenen beşeri coğrafya kavramlarının öğrenilme düzeyi nedir?” soruları oluşturmaktadır. Gerek beşeri coğrafya kavramlarının belirlenmesi gerekse de kavramların öğrenilme düzeylerinin tespiti için araştırmada cevap aranan hususlar çalışmanın alt problemlerini oluşturmaktadır. Bu alt problemler 8 soru şeklinde aşağıda belirtilmiştir:

1. 2015 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan beşeri coğrafya kazanımları beşeri coğrafya kategorilerine göre nasıl ele alınmıştır?

2. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında yer alan beşeri coğrafya kazanımları beşeri coğrafya kategorilerine göre nasıl ele alınmıştır?

3. 2015 ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarındaki beşeri coğrafya kazanımlarının beşeri coğrafyanın alt dallarına göre dağılım durumunun değerlendirilmesi nasıldır?

4. İncelenen Sosyal Bilgiler ders kitapları ve programları içerisinde yer alan beşeri coğrafya kavramları nelerdir?

5. 2015 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına göre incelenen ders kitaplarında yer

alan beşeri coğrafya kavramları nelerdir?

6. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına göre incelenen ders kitaplarında yer alan beşeri coğrafya kavramları nelerdir?

7. Ortaokul düzeyinde kazandırılması hedeflenen beşeri coğrafya kavramlarının öğrenilme düzeyi nedir?

8. Beşeri coğrafya kategorilerine göre okulların başarı durumları nasıldır?

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Doğanın bir parçası olan insan için sadece fiziki coğrafyayı bilmek yeterli değildir. Fiziki coğrafyadan etkilenen ve fiziki coğrafyayı etkileyen insan için beşeri coğrafya da bir o kadar önemlidir. Bu hususta bu çalışmada “Ortaokul düzeyinde kazandırılması hedeflenen beşeri coğrafya kavramları nelerdir?” probleminden hareketle ortaokul düzeyinde kazandırılması hedeflenen Sosyal Bilgiler dersi içerisindeki beşeri coğrafya kavramlarının, Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarındaki kazanımlar dâhilinde belirlenmesi ve bu kavramların öğrenilme düzeyinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Belirlenen kazanımların kendi içerisinde değerlendirilmeleri de yapılmaktadır.

İncelenen konu kapsamında farklı iki öğretim programı (MEB tarafından 2005 yılında uygulamaya konulan ve 2015 yılında revize edilen 2015 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı) beşeri coğrafya konuları sınırlılığında karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma sonucu 2018 yılı içerisindeki ortaokullarda kullanılan ders kitapları incelenmiş olup aynı zamanda da alan yazın taraması yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar ile beşeri coğrafya konularına ilişkin hedefe görelilik (amaca uygunluk) ve yakından uzağa gibi ilkeler dikkate alınarak bilişsel alan basamaklarına göre araştırmacı tarafından başarı testi hazırlanmıştır.

Ortaokul düzeyinde kazandırılması hedeflenen beşeri coğrafya kavramlarının kazanımlar dâhilinde belirlenmesi ve bu kavramların öğrenilme düzeyinin değerlendirilmesi açısından alanda herhangi bir çalışmanın olmaması açısından bu çalışma önemlidir. Çalışmanın 8. sınıf öğrencilerinin beşeri coğrafya konularına yönelik öğrenme düzeylerinin ölçülmesi ve değerlendirilmesi açısından yapılacak olan çalışmalara yol gösterici olması açısından alan yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Temel olarak “Öğrencilere beşeri coğrafyaya dair ne kazandırıyoruz, öğrenciler beşeri coğrafyaya dair neleri kazanmıştır?” gibi sorulara çözüm getireceği ve bu konularda yapılacak

olan çalışmalara da örnek olacağı düşünülmektedir.

1.3. ARAşTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Yapılan bu araştırmanın sınırlılıklarını;

2018-2019 Eğitim-ğretim yılı,

5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan beşeri coğrafya konuları,

5., 6. ve 7. sınıf 2015 Sosyal Bilgiler Dersi ğretim Programları,

5., 6. ve 7. sınıf 2018 Sosyal Bilgiler Dersi ğretim Programları,

2015 Sosyal Bilgiler Dersi ğretim Programına göre hazırlanan ders kitapları,

2018 Sosyal Bilgiler Dersi ğretim Programına göre hazırlanan ders kitapları,

Araştırmacı tarafından geliştirilen veri toplama aracı ve

Kırşehir il merkezindeki 8. sınıflarda öğrenim gören 185 katılımcı oluşturmaktadır.

1.4. VARSAYIMLAR

1. Katılımcıların araştırmada kullanılan başarı testine içtenlikle cevap verdikleri,

2. Öğrenmenin kalıcılığı ilkesi göz önüne alındığında 8. sınıf seviyesine gelen ğrencilerin Sosyal Bilgiler dersine ait konu ile ilgili belirlenen kazanımlara dair tam öğrenmeyi gerçekleştirdiği varsayılmaktadır.

1.5. TANIMLAR

Coğrafya: İnsan mekân ilişkisini, doğal ve beşeri olayların dağılışını, nedensellik ilkesi çerçevesinde inceleyen bilimdir (nl, 2014, s.1).

Beşeri Coğrafya: İnsan faaliyetleri ile doğal ortam arasındaki ilişkileri inceleyen, bunun alansal dağılışını ve bu dağılışa neden olan farklılıkları belirten coğrafyanın bir dalıdır (Atalay, 2004, s.50).

Ders Kitabı: İçeriği her sınıf düzeyine uygun olarak ğretim programında yer alan öğrenme alanları ve kazanımlarına göre hazırlanan, içerisinde görsel unsur, lme ve değerlendirme çalışmaları ve konuyu destekleyici edebi ürünlerin de yer aldığı basılı materyallerdir (ztrk Demirbaş ve Altunok, 2018, s.293).

Öğretim Programı: Öğretilmesi istenilen ders ya da konuların amaçlar, yönergeler ve ders geerleri ile birlikte sıralı olarak düzenlenmesi sonucu ortaya çıkan kılavuz (Türk Dil Kurumu [TDK], 2018).

Kavram: İnsan zihninde anamlanan, farklı obje ve olguların değişebilen ortak özelliklerini temsil eden bir bilgi formudur (Ülgen, 2004, s.107).

Başarı Testi: Belirli bir konuda bilgiyi ölçmek için desenlenen standart test (Demirel, 2012, s.13).

BÖLÜM II

2.KAVRAMSAL AÇIKLAMALAR VE İLGİLİ LİTERATÜR

Bu bölümde, yapılan bu çalışma doğrultusunda; eğitim ve öğretime, Sosyal Bilgiler programının dünyadaki ve Türkiye'deki gelişim sürecine, Sosyal Bilgiler dersinin amaç ve vizyonuna, coğrafya biliminin Sosyal Bilgiler dersi içerisindeki yerine, kavram, kavram öğrenme ve kazanıma, Sosyal Bilgiler dersi içerisindeki beşeri coğrafya kavramları ve kazanımlarına, eğitimde ölçme ve değerlendirme konusuna ve konu ile ilgili alan yazında yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

2.1. EĞİTİM VE ÖĞRETİM

Türk Dil Kurumuna (TDK, 2019) göre eğitim, “Çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine, okul içinde ve dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye.” şeklinde ifade edilmektedir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere eğitimin toplumsal ve bireysel olmak üzere 2 boyutu ortaya çıkmaktadır. Eğitimin toplumsal boyutunda, bireyler ile toplum arasında köprü kurulması yani toplumsallaştırma amacı ortaya çıkmaktadır. Eğitimin bireysel boyutunda ise bireyler ile toplum arasında kurulan köprü ile bireylerin toplumsal var oluşunun sağlanması, bireylerin toplumsal var oluşu sağlanırken bireylerin kişiliklerini de geliştirerek bireyselleştirme amacı ortaya çıkmaktadır. Aslında eğitimin tanımından da anlaşılacağı üzere eğitimin bireylerin toplum yaşayışındaki yerini almasında etkili olan bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine ve kullanmalarına aracı olması ile eğitimin üretkenlik işlevinin olduğu da anlaşılmaktadır.

Eğitim, bir süreçtir. Bireylerin gelişimi için önemli olan eğitim, toplumsal gelişim için de bir o kadar önemlidir. Bu nedenle her ülke ihtiyacı olan nitelikteki vatandaşları yetiştirecek bir eğitim sistemine sahiptir. Bu eğitim sistemi ise program, öğretmen ve öğrenci öğelerinden oluşmaktadır.

Eğitim sisteminin şekillenmesinde toplumların siyasal anlayışlarının yanı sıra toplumların sosyo-kültürel değerleri ve ekonomik özellikleri de etkili olabilmektedir (Ünlü, 2014, s.37).

Ülkemizdeki eğitim faaliyetleri belirli bir sistem içerisinde planlı ve programlı olarak eğitim kurumlarınca yürütülmektedir. Bu sistem içerisinde ilk sırada öğretim programları ile ders dışı etkinlikleri kapsayacak şekilde ele alınan eğitim programı sonrasında ise ders programlarını kapsayan öğretim programı yer almaktadır. Belirli bir program ve yönlendirme dâhilindeki eğitim faaliyetleri öğretimdir. Öğretim faaliyetleri, öğretim programları şeklinde

eğitim programı kapsamında yürütülmektedir.

TDK (2018), ğretim programını öğretilmesi istenen konuların amaçlarını içeren ve söz konusu konuların ğretiminde nasıl bir yol izleneceğini belirten ayrıca konuya uygun olarak kullanılabilecek araç ve gereçleri düzenli bir Şekilde sunan kılavuz olarak ifade etmektedir. Öğretmenlere yol gösterici niteliğinde olan ğretim programlarında bilginin, değerin veya becerinin kime, neyi, neden, nasıl, ne zaman ve nerede (5N1K) ğretileceği sistematik bir Şekilde belirtilmektedir. Bu sistematiklik, içeriği kazanım kavramı ile ortaya çıkarmaktadır.

2.2. SOSYAL BİLGİLER PROGRAMI

Eğitim sistemi içerisinde yer alan Sosyal Bilgiler dersi, pek çok bilime ait konuları bir ğretim programı hlinde ğrenci seviyesine uygun olarak sunan disiplinler arası bir derstir. Milli Eğitim Bakanlığı'nın (MEB, 2015, s.1) tanımına bakıldığında Sosyal Bilgiler dersi, "Etkin ve üretken bireyler yetiştirmek, öğrencilerin insani ilişkilerini ve vatandaşlık yeterliliklerini geliştirmek amacıyla sosyal bilimleri kaynaştıran bir ilköğretim dersidir" Şeklinde ifade edilmektedir. Yani Sosyal Bilgiler dersi aracılığıyla karar almak zorunda olduğu durumlar veyahut da karşılaştığı her türlü sorun hakkında duyarlı bir Şekilde etik ilkeler çerçevesinde tartışabilecek, sorunlara çözüm nerileri getirebilecek ve bu çözüm önerilerinden en etkili olanını uygulayabilme yetkinliğine sahip olabilecek, bireysel farklılıkların ışığında farklı değer yargılarının, ideolojik bakışların ve farklı kültürlerin olabileceğini idrak edip tek ve mutlak doğrunun olamayacağını kabul edip dolayısıyla bunlara karşı hoşgrl olup saygı duymayı davranış haline dönüştürebilecek bir vatandaş yetiştirilmeye çalışılmaktadır. Bunları yaparken de hukuk ile bireyin hak ve sorumluluklarını bilmesi, siyaset ile siyasi toplumsallaşma, psikoloji ile davranışları anlama, iletişim ile etkili iletişim kurma, coğrafya ile insan-mekân ilişkisini yordama ve ekonomi ile doğal ve beşeri kaynakların kullanımını gibi konuları ele alarak bilimlerle i içe olunmaktadır.

2.2.1. Dünyada Sosyal Bilgiler

Sosyal bilgiler eğitiminin tarihine bakıldığında sosyal bilgiler eğitiminin verilmesi ilkağlara kadar dayanmaktadır. Zira insan ile ilgili konuları ele almasından dolayı sosyal bilimler aracılığıyla ortaya çıkan sosyal bilgiler kapsamındaki konular ile geçmişten günümüze kadar her toplumun kendi kültürünü, kurallarını, yaşayış Şeklini, tarihini ve eğitimini gelecek nesillere aktardığı söylenebilir. Sosyal bilgilerin bir eğitim programı içerisinde ele alınmasında ise tarihi dönemlerdeki değerren koşulların etkili olduğu

anlaşılmaktadır.

Sanayi devrimi ile başlayan sanayileşmenin toplumsal yapıyı etkilemesi ve Amerika kıtasına yapılan göçler sonucu farklı etnik ve dinsel yapıdaki vatandaşların bir arada yaşama zorunluluğu, çok kültürlülüğü oluştururken beraberinde sosyal olayların da ortaya çıkmasına neden olduğu görülmektedir. Sosyal olayların kontrol altına alınması için yapılan yasa ve eğitim reformları sonucunda yeni bir Amerikan toplumunun inşasının söz konusu olduğu söylenebilir (Öztürk, Coşkun Keskin ve Otluoğlu, 2012'den Akt. Bektaş Öztaşkın, 2016, s.13-14; Bilgili, 2010, s.19). Bu bağlamda tarih ve coğrafya bilimleri aracılığıyla milli tarih, milli coğrafya, değerler, insan hakları, demokrasi, anayasaya bağlılık, toplumsal sorunlar ve çözüm önerilerine yönelik (Bilgili, 2010, s.20) Sosyal Bilgiler ders programının hazırlandığı tespit edilmiştir. Bu programın 1916 yılında ABD'deki okullarda ilk kez okutulmaya başlanması ile sosyal bilgilerin okul programlarında ilk kez yer alması gerçekleşmiştir (Tay, 2013, s.11). Bireylerin topluma karşı aidiyet duygusunu geliştirerek bir arada yaşama anlayışını aşıl原因 aynı zamanda farklı kültürleri homojenleştirerek ırkçılık gibi sosyal olayların oluşmasını engelleyip milli toplum anlayışını yansıtacak “Amerikan vatandaşı” kavramının, vatandaşlık aktarımı anlayışıyla Sosyal Bilgiler dersi aracılığı ile ele alınmaya başladığı anlaşılmaktadır.

2.2.2. Türkiye’de Sosyal Bilgiler

İstiklal savaşı yıllarında Atatürk’ün gayretleri sonucunda 15 Temmuz 1921 tarihinde Maarif kongresi düzenlenmiştir. Kongrede alınan milli eğitimin kurulması kararı sonucu TBMM Umur-ı Maarif Nezareti tarafından 1922’de (1338) İlk, Orta Tedrisat Mektepleri Müfredat Programı hazırlanmıştır. Hazırlanan bu program ile Malumat-ı Medeniyye (Medeni Bilgiler), Tarih ve Coğrafya derslerine yer verilmiştir. 1924 programında ise 4. ve 5. sınıf düzeyinde Malumat-ı Vataniyye (Yurt Bilgisi), Tarih ve Coğrafya dersleri yer almıştır. 1962 taslak programında Yurttaşlık Bilgisi, Tarih ve Coğrafya dersleri “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı altında birleştirilmiştir. 1968 İlkokul Programında daha önce Toplum ve Ülke İncelemeleri olarak belirtilen ders, Sosyal Bilgiler Dersi olarak adlandırılmıştır. 1970-71 Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında sosyal bilgiler içerikli dersler Sosyal Bilgiler dersi adını almıştır. Bu program ile Yunan ve Roma tarihinin yanı sıra Eskiçağ tarihine de yer verilmiştir. 1985 programında vatandaşlık bilgisinin Sosyal Bilgiler anlayışıyla etkili verilemediği düşüncesiyle 1970-71 ortaokul programıyla Sosyal Bilgiler dersi çatısı altında birleştirilen dersler Milli Tarih, Milli Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi olarak ayrılmıştır. Yunan ve Roma tarihi gibi milli olmayan konular bu program ile tarih dersinden çıkartılmıştır. 1998 İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile 4-7.sınıflar

bir bütün olarak kabul edilip Sosyal Bilgiler dersine yer verilmiştir (Keskin, 2019, s.9-24; Çatak, 2020, s.1-50).

Günümüzdeki Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının, MEB'in değişen felsefesi doğrultusunda müfredatların geliştirilmesi, yenilenmesi ve güncellenmesine yönelik çalışmaların 2005'te başladığı ve hazırlanan programın 2015-2016 eğitim öğretim yılında da genel olarak ihtiyaçları karşılayacak nitelikte uygulanmasının tamamlandığı anlaşılmaktadır. MEB 2005 programı ile eğitim anlayışı olarak yapılandırmacı eğitim anlayışı benimsenmiştir. Yine 2016-2017 eğitim öğretim yılının başından itibaren de güncelleme, gözden geçirme, ikmal ve değişiklik çalışmalarının yapıldığı açıklanmaktadır (MEB, 2017a, s.3).

Sosyal Bilgiler ders müfredatlarının günümüze kadar geliştirilmesi, yenilenmesi ve güncellenmesine yönelik çalışmaların yapılmasında:

- ❖ Çoğu ülkeyi etkileyen 1929 Ekonomik Buhranı (Kara Perşembe Olayı),
- ❖ I. ve II. Dünya Savaşı gibi tarihsel olayların yaşanması,
- ❖ Değişen ideolojiler ve eğitim felsefeleri,
- ❖ İktidarların değişmesine bağlı olarak her iktidarın kendi yönetim anlayışını yansıtması,
- ❖ Türk Hümanizmi ve Türk Tarih Tezi gibi anlayışların benimsenmesi,
- ❖ Cumhuriyet, demokrasi, eşitlik, hürriyet, devlet ve millet gibi kavramların alan yazına eklenmesi,
- ❖ Farklı medeniyet tarihlerine ait konuların ders programlarına eklenmesi veyahut da ders programlarından çıkartılmasının ihtiyaç olarak ortaya çıkması,
- ❖ Köylerde ve şehirlerde uygulanan programlar arasındaki ikiliği ortadan kaldırma isteği,
- ❖ Ders saatlerinin benzerlik göstermesine rağmen değiştirilmesi ve
- ❖ Bilim ve teknolojideki gelişmeler gibi etkenlerin etkili olduğu anlaşılmaktadır.

2.2.2.1. Sosyal Bilgiler Dersinin Amaç ve Vizyonu

1998 yılı Nisan ayına ait 2487 sayılı Tebliğler Dergisinde belirtilen Sosyal Bilgiler dersinin genel amaçları dört boyutta ele alınmıştır. Bu boyutlar (Sözer, 1998, s.22):

1. Ekonomik yaşam yetkinliklerini geliştirme boyutu
2. Vatandaşlık ödevi boyutu
3. Toplumsal ilişkiler boyutu
4. Çevreyi, yaşanılan ülkeyi ve dünyayı tanıma boyutu şeklindedir.

Genel amaçlar boyutlara göre örneklerle incelendiğinde;

Bireylerin tutumlu olması, planlı çalışma alışkanlığını elde etmesi (Sözer, 1998, s.25), bilinçli bir tüketici ve üretici olması, nitelikli iş gücünü oluşturması ekonomik yaşam yetkinliklerini geliştirme boyutu ile açıklanabilmektedir. Bu boyut ile öğrenci ekonomik yaşama dair fikir sahibi olurken ekonomiyi yönetme yeteneği de kazanmaktadır.

2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 2. maddesinde belirtilen Cumhuriyetin niteliklerinin bilinmesi, Cumhuriyet rejiminin özelliklerinin ve öneminin kavranılması, etkin seçmenlerin yetiştirilmesi, milli değerlerin kazanılması, inkılapların öneminin farkına varılarak korunması vatandaşlık görev ve sorumlulukları boyutu ile açıklanabilmektedir.

Toplumsal bir varlık olan insanların toplu halde yaşama zorunluluğu, insanların birbiriyle etkileşim halinde olması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Birbiriyle etkileşim halinde olan insanların, karşılıklı olarak hak ve sorumlulukları gözeterek birbirlerinin görüşlerini ve inançlarını, saygı ve hoşgörü çerçevesinde karşılımları gerektiğinin içselleştirilmesi toplumsal ilişkiler boyutu ile açıklanabilmektedir.

İnsan ve coğrafi çevre etkileşimi, insanların geçinme yolları, topluluklarının yaşama şekilleri, yurdun ekonomik kalkınmasında etkili olan etmenler, komşu ülkelerle ve diğer ülkelerle olan ilişkilerin neden ve sonuçları ve çevre sağlığının korunması hakkında bilgili birer vatandaş olarak yetişmesi kısaca yerelde yaşadığı yöreden ülkesine küreselde ise dünyayı algılaması çevreyi, yaşanılan ülkeyi ve dünyayı tanıma boyutu ile açıklanabilmektedir.

Sosyal Bilgiler dersinin alan yazında belirtilen vizyonu ise şu şekildedir:

21.yy'ın çağdaş, Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları yetiştirmektir (MEB, 2005'ten Akt. Kiroğlu, 2007, s.542).

Sosyal Bilgiler dersinin alan yazında belirtilen vizyonundan da anlaşılacağı üzere milli değerleri benimserken uluslararası vatandaşlık anlayışıyla donanan etkin ve üretken vatandaşların yetiştirilmesi Sosyal Bilgiler dersinin dikkat çeken en açık hedefleridir. Bunun yanı sıra bireye bilim insanı gibi bilgiyi oluşturması ve karşılaştığı bir sorunu çözüme olduğu gibi bilgiyi kullanabilme becerisinin kazandırılması çalışılmaktadır.

Sosyal Bilgiler ders kazanımlarının ve dolayısıyla da Sosyal Bilgiler dersinin amaç ve vizyonunun gerçekleştirilmesinde dikkate alınması gereken birtakım temel ilkeler vardır. Bu ilkeler şunlardır (MEB, 2017b, s.23):

- ❖ Yerellik
- ❖ Güncellik
- ❖ Geçmiş, bugün ve gelecek bağlantısı
- ❖ Esneklik
- ❖ Disiplinler arası
- ❖ Zaman, süreklilik ve değişim

Yerellik ilkesi ile yaşanan bölgenin özellikleri yakın çevreden uzak çevreye doğru ele alınabilmektedir. Böylece birey öğrendiği bilgilere ihtiyacı olduğunu anlayarak bilginin değerini kavrayabilir.

Güncellik ilkesi ile güncel olaylara dikkat çekilerek farkındalık oluşturulabilmektedir. Belirli gün ve haftalara denk gelen konularda öncelik sonralık kurulabilir ve bu doğrultuda ünitelerin öğrenilme sürelerinde esneklik ilkesi ile bağlantılı olarak değişiklikler yapılabilmektedir.

Geçmiş, bugün ve gelecek bağlantısı ile bireyin; sosyal, kültürel, siyasi ve ekonomik değişimlerin farkına varması ve ileriye dönük çıkarımlarda bulunabilmesi sağlanabilmektedir. Aynı zamanda toplumsal yapıların belirli bir zaman içerisinde süreklilik arz ettiği ve bu yapıların değişimi hakkında analiz etme ve değerlendirme yapabilmesi sağlanabilmektedir.

Esneklik ilkesi ile bireysel özellikler, ihtiyaçlar, sosyoekonomik özellikler ve yaşanan bölgeler arasındaki farklılıkların olduğu dikkate alınarak öğretim sürecinin uygun bir şekilde yeniden planlandırılabilmesi ve gruba yönelik ölçme ve değerlendirme çalışmalarının yapılabilmesi anlaşılmaktadır.

Toplumsal bir olayı doğuran sebepler birden fazla etkenin sonucu ile oluşabilir. Dolayısıyla disiplinler arası ilkesi ile öğrenci, tüm derslerde edinmiş olduğu bilgi ve becerileri ilişkilendirerek oluşturduğu ürünü gerçek yaşama dönük olarak kullanması anlaşılmaktadır.

Diğer bir deyişle sosyal olguların birbiri içerisindeki ayırt edilemezliği ve sosyal olayların siyasal, toplumsal ve ekonomik açıdan bir bütünlük oluşturması Sosyal Bilgiler dersinin çeşitli bilim dallarından yararlanması gerekliliğini doğurmuştur (Topçu ve Kaymakçı, 2016, s.245). Böylece sosyal hayata dönük konularda ayrı ayrı disiplinlerden yararlanmak yerine disiplinler arası anlayış benimsenerek sosyal bilgiler çatısı altında

ekonomiden hukuka, psikolojiden sosyolojiye, siyasetten coğrafyaya ve iletişim bilimlerinden uluslararası ilişkilere kadar pek çok alandaki disiplinlerin bulgularından yararlanılmaya başlanmıştır. Bu süreçte öğrencilere disiplinlere yönelik bilgilerin yanı sıra beceri ve değerler de kazandırılmaktadır. Çevresine karşı duyarlı, nerede ve nasıl yaşadığını bilen, mevcut durum hakkında geleceğe yordama yapabilen ve geleceğini şekillendirebilecek nitelikte bilince sahip, yaşadığı topluma ve devletine karşı görev ve sorumluluklarını yerine getirebilecek etkin ve üretken vatandaşların yetiştirilmesi için disiplinler arası ilkesi yol göstericidir.

Geçmiş, bugün ve gelecek ilkesi ile zaman, süreklilik ve değişim ilkesi diğer ilkeleri destekleyecek nitelikte olduğundan birlikte de ele alınabilmektedir. Örneğin sosyo-bilimsel konulardan biri olan küresel ısınmayı ele aldığımızda öğrencinin küresel ısınma sonucu oluşan iklim değişikliğinin sadece yaşanılan ilde, bölge veya ülkede değil küresel çapta olduğunun farkına varması, geçmiş ve bugün bağlantısı kurularak iklim değişikliğinin zaman içerisinde süreklilik arz eden bir değişim olduğunu algılaması ve küresel ısınma konusundaki bilgisini kullanarak kendisini gelecekte nasıl bir yaşanabilir çevrenin beklediği hakkında çıkarımda bulunması bu ilkeler ile ilgilidir.

2.3. COĞRAFYA BİLİMİNİN SOSYAL BİLGİLER İÇERİSİNDEKİ YERİ

Sosyal Bilgiler dersinin birçok disipline ait bilgileri bünyesinde bulundurduğundan daha önce bahsedilmişti. Sosyal Bilgiler dersinin Coğrafya bilimi ile ilişkisine değinilmeden önce coğrafyanın ne olduğu üzerinde durmak gerekmektedir.

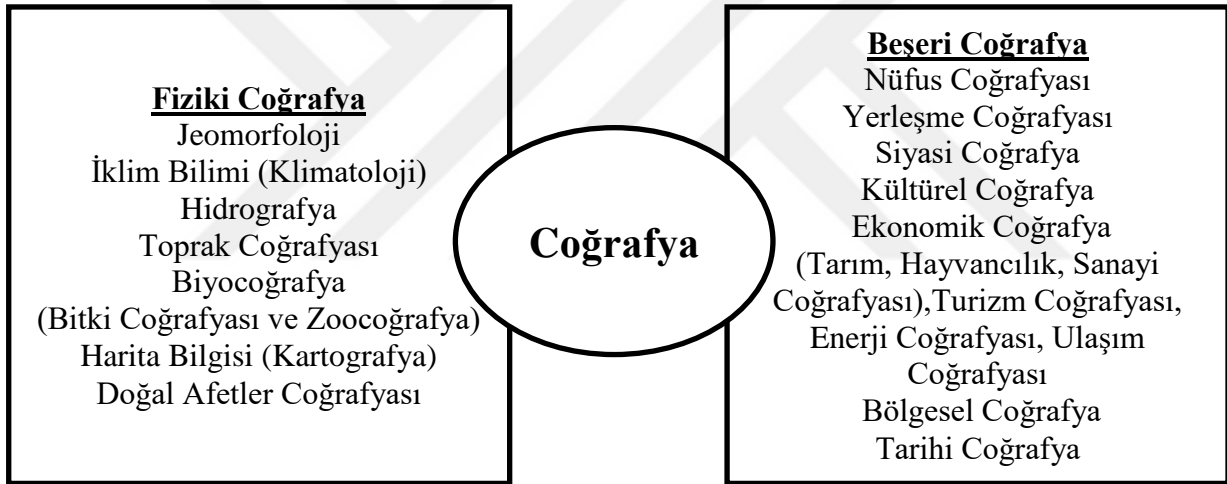
Coğrafyanın genel anlamda “yeryüzü bilimi” olarak kısaca bir tanımı yapılmaktadır. Bu tanımı açtığımızda buradaki yeryüzü kavramı Dünya'nın yani karaların yüzeyini ifade etmemektedir. Yeryüzü ifadesi ile taşküre, suküre, canlıküre ve havaküre olarak belirtilen doğal küreler sisteminin sınırları kapsamaktadır (Doğanay ve Doğanay, 2015, s.10-11).

Ünlü (2014, s.1) ise coğrafyayı “İnsan mekân ilişkisini, doğal ve beşeri olayların dağılımını, nedensellik ilkesi çerçevesinde inceleyen bilimdir” şeklinde ifade ederek coğrafyanın insan ve mekâna yönelik bakış açısını ilişki ve dağılım arasındaki bağlantıyı göz önünde bulundurarak sorgulayıcı bir şekilde inceleyen bir bilim olduğunu ifade etmektedir.

Yapılan coğrafya tanımları incelendiğinde yeryüzü olarak adlandırılan bir fiziki ortamdan ve insanın şekillendirdiği başka bir deyişle de insanı ele alan bir beşeri ortamdan bahsedildiği görülmektedir. Dolayısıyla coğrafya bilimini fiziki coğrafya ve beşeri coğrafya olmak üzere iki ana dalda ele almak mümkündür. Ancak fiziki ve beşeri coğrafya ele alınırken bunların özellikleri kendi içinde ve bunların birbiri arasındaki ilişkilerin yeryüzünde bir bütün

olarak incelenmesi gerekmektedir.

Yapılan alan yazın incelemesi sonucunda coğrafya konularının beşeri ve ekonomik coğrafya olarak bir alt başlık altında ele alındığı ayrıca fiziki coğrafya ve bölgesel coğrafya da dahil olmak üzere coğrafyanın üç kategoriye ayrıldığı görülmektedir. Konuların yeryüzünde farklı mekânların, farklı özellikleriyle birlikte dikkate alınıp coğrafyanın dağılışı prensibiyle değerlendirilmesi yapılmalıdır. Tabii ki burada kastedilen mekân Kaya'nın (2000, s.15) da belirttiği gibi "fiziksel, siyasi veya idari bir alan" olabilir. Böylece bölgesel coğrafya belirtilenlerin aksine ayrı olarak değil beşeri coğrafya içinde yerini almış olur. Diğer bir husus olan "Beşeri ve Ekonomik Coğrafya" sınıflandırılmasındaki "Ekonomi" sıfatı ise beşeri coğrafyayı kısıtladığı gibi zaten bir insan faaliyeti olan ekonominin beşeri coğrafyanın içinde var olmasından dolayı ana başlığın sadece "Beşeri Coğrafya" olmasıdır. Konuları itibariyle fiziki coğrafya ve beşeri coğrafya olmak üzere ikiye ayırdığımız coğrafya biliminin alt dalları Şekil 2.1'de gösterilmiştir.

Şekil 2.1. Coğrafya biliminin alt dalları (Ünlü, 2014, s.27-28; Kaya, 2000, s.15).

Şekil 2.1 incelendiğinde fiziki coğrafya doğa bilimlerine ilişkin özellikleri bünyesinde barındırırken beşeri coğrafya ise insan faaliyetleri ile ilgilidir.

Beşeri coğrafya, fiziki coğrafyanın bilgileri öncülüğünde daha iyi anlaşılmaktadır. Zira fiziki coğrafya "İklim, iklim değişimleri, yüzey şekillerinin oluşumu, toprak oluşumu ve sınıflandırılmasından bitki örtüsü ve onun ekolojik özelliklerine (Atalay, 2004, s.157)" kadar geniş bir alanı incelemektedir.

Atalay (2004, s.50) beşeri coğrafyayı, "İnsan faaliyetleri ile doğal ortam arasındaki ilişkileri inceleyen, bunun alansal dağılışı ve bu dağılışa neden olan farklılıkları belirten coğrafyanın bir dalıdır." şeklinde tanımlamıştır. Böylece coğrafyanın dağılışı, bağlantı ve nedensellik ilkeleri ile insan-doğa ilişkisini açıklamaya çalışmıştır. Başka bir tanımla ise

beşeri coğrafya, toplumu oluşturan dil, din, kültür, nüfus, yerleşme, göç, tarım, ticaret ve sanayi faaliyetleri gibi unsurların yerel veya küresel dağılışı alanlarını belirlemek ve fiziki çevre etkileşimini de göz önüne alarak ele aldığı unsurun benzerlikleri ile farklılıklarını ortaya çıkartan coğrafyanın bir bölümüdür.

Beşeri coğrafyanın alt dalları incelendiğinde alt dalını oluşturan nüfus coğrafyasının konusunu nüfusun artışı, miktarı, yoğunluğu, nüfusun yaş gruplarına göre ve yeryüzü üzerindeki dağılışı, cinsiyet yapısı, eğitim durumu, çalışılan sektörün dağılımı ve göç hareketleri oluşturmaktadır (Zeybek, 2010, s.182; Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü, 2011, s.857). Yerleşme coğrafyasının konusunu yerleşim yerlerinin dağılışı, özellikleri, şekillerini ve sorunları oluşturmaktadır. Sanayi coğrafyası ile sanayilerin kuruluş koşulları, sanayi kollarının neler olduğu, sanayilerin ülke genelindeki dağılımı, üretilen mallar ve sanayinin topluma olan etkisi açıklanabilmektedir. Enerji kaynaklarının dağılışı, kullanım alanları ve enerji kaynaklarının devletlerarası siyasi ilişkilere etkisi yeraltı kaynakları coğrafyası diğer adıyla enerji kaynakları coğrafyası ile ele alınmaktadır. Turizm çeşitleri, turizmin ekonomik getirileri ve coğrafi çevre üzerindeki etkisi ise turizm coğrafyası ile ele alınmaktadır (Zeybek, 2010, s.182-183). Anlaşıldığı üzere turizmin ekonomi ile ilgili bağlantısı ele alındığında turizm ile ekonomik coğrafya tam olarak ayrılamamaktadır. Yine turizmin kültür üzerindeki etkisi ele alındığında bu her iki coğrafya dalı da birbirinden kesin bir şekilde ayrılamamaktadır. Ekonomik coğrafya içerisindeki tarım coğrafyası ile tarım alanlarının iklimsel özelliklere bağlı olarak dağılışı alanları ve yetiştirilen ürünlerin ekonomideki yeri ele alınmaktadır (Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü, 2011, s.1101). Böylece tarım coğrafyası ile bitki yetiştiriciliği hakkında bilgi edinirken buna bağlı olarak hayvancılık ve ormancılık hakkında da bilgi edinilmektedir (Zeybek, 2010, s.182). Temelde ele alınan temalar ise ekonomik coğrafyanın, ekonomi etkinliklerinin dağılışı ve bu dağılım ile coğrafi faktörler arasındaki ilişkiyi ele alması şeklindedir. Siyasi coğrafyanın ilgi alanını ise hâkimiyet teorilerinin yanı sıra devletlerin ortaya çıkmasında etkili olan coğrafi faktörler, siyasi oluşumun coğrafi bir alanda doğumu, siyasi oluşumların başka bir siyasi güce dönüşümü, coğrafi yapının iktidarda olma ve iktidarın korunması üzerindeki etkileri oluşturmaktadır (Zeybek, 2010, s.186; Akengin, 2013, s.3-7). Bölgesel coğrafyanın konusunu sınırları hayali olarak belirlenen belli bir bölgenin türdeş olan bütün coğrafi özellikleri ölçüt alınarak söz konusu bölgenin çevresindeki alanlardan ayırt edilmesi ve bölgeler arası kalkınmışlık farklılıkları oluşturmaktadır (Zeybek, 2010, s.202; Özey, 2016).

Beşeri coğrafya her ne kadar coğrafya bilimi ile ilişkilendirilmiş olsa da beşeri coğrafyayı anlarken beşeri coğrafyanın incelenen alt dallarından da anlaşılacağı üzere tarih,

arkeoloji, sosyoloji, sosyal psikoloji ve siyaset gibi toplumda meydana gelen gelişmeleri açıklayabilen bilimlerin de göz ardı edilmemesinde yarar vardır.

Beşeri coğrafyanın Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alması ile bireylerin:

1. Kendi ülkesinin beşeri özelliklerini (kültür, ekonomi, nüfus, yaşanan sorunlar, yerleşme vs.) bilmesi ve farklı ülkelerin beşeri özellikleri ile benzerlik ve farklılıklar açısından karşılaştırma yaparak çıkarımlarda bulunmasına,
2. Uluslararası ekonomik ilişkilerinin sebep ve sonuçlarını sorgulaması ve bu ilişkilerde etkili olan kaynaklara sahip olmanın önemini fark etmesine,
3. Bir bölgede etkin bir şekilde yerleşme, tarım, ulaşım, turizm ve sanayi faaliyetlerinde bulunabilmesine katkı sağlandığı anlaşılmaktadır.

Beşeri coğrafya ile insanın mekânı kullanması ve o mekânı değiştirmesi ile ortaya çıkan ilişkinin mantığı kazandırılmaya çalışılmaktadır. Bunu yaparken genel anlamda coğrafya bilimi olarak bireye coğrafi bilgiyi kazandırırken coğrafi bilgiyi kullandıracak coğrafi becerileri ve coğrafi bakış açısını da kazandırmaktadır.

James (1969), coğrafya eğitiminin ilk ve ortaokul programları içerisinde yer almasındaki amacı öğrencilere hem coğrafya bilimini tanıtmak ve öğretmek hem de yaşanan dünyayı anlamlandırmayı sağlamak olduğunu belirtmiştir (Akt. Arı, 2010, s.11). Ülkemizdeki ortaokul seviyesindeki coğrafya eğitimi ise Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı içerisinde yer alan “İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Üretim, Dağıtım ve Tüketim ile Küresel Bağlantılar (MEB, 2018a)” öğrenme alanlarındaki konular aracılığı ile yapılmaktadır. Bireylerin çevre ile etkileşimini sağlaması için kazandırılması gereken coğrafi gözlem, coğrafi sorgulama, zamanı algılama, değişim ve sürekliliği algılama, harita becerileri, arazide çalışma, tablo, grafik ve diyagram hazırlama ve yorumlama şeklindeki coğrafi becerileri kapsayacak niteliktedir (MEB, 2018b, s.12-13). Anlaşıldığı üzere Sosyal Bilgiler dersi ile coğrafya bilimi arasında Sosyal Bilgiler dersinin Coğrafya bilimine ait bilgi, beceri ve bakış açısını öğrencilerin gelişim seviyesine uygun olarak kazandırması açısından bir ilişki vardır.

Yaşanan çevrenin fiziki ve beşeri özellikleri bireylerin sahip olduğu bilgilerin niteliği ve niceliği bakımından birbirinden farklı olmasında etkilidir (Ünlü, 2014, s.34). Dolayısıyla beşeri coğrafya konuları öğretilirken ilgili coğrafi bilgiyi oluşturan kavramlar konunun anlaşılmasında bilhassa önemlidir.

2.4. KAVRAM, KAVRAM ÖĞRENME VE KAZANIM

Kavram, nesne veya olaylara “nedir?” sorusunu yönelttiğimizde cevap olarak aldığımız nesne veya olayların ortak özelliklerinin oluşturduğu görüntülerin veya

kavramaların zihindeki anlamlandırılmalarıdır. Bu zihinsel süreçte ilk olarak nesne ve olayların ortak ve ortak olabilecek özellikleri bireyin yaşamışlıkları aracılığıyla zihin havuzunda toplanmaktadır. Sonrasında toplanan özellikler içerisinde birbirine benzemeyen özellikler ayrıştırılmakta böylece kalan özellikler ile zihinde bir görüntü veya kavrama oluşturulmaktadır. Oluşturulan görüntü veya kavramanın sözcüklerle ifadesi sonucu ise bir zihinsel anlamlandırma işlemi yapılmış olmaktadır. Yani Kabaca'nın (2003, s.8) da belirttiği gibi edat, bağlaç ve ünlem gibi cümle dışındaki unsurlar hariç her sözcük kavramı ifade etmektedir.

Dünyanın kavramlar üzerine kurulması nedeniyle kavramları anlamak Senemoğlu'nun (2007, s.511) da belirttiği gibi temel bilgilerin anlaşılmasında ve problem çözümünde önemlidir. Zira kavramlar bilginin temel yapı taşlarını oluştururken kavramsal ilişkiler ise bilimsel ilkeleri oluşturmaktadır (Turgut, 1997'den Akt. Çolak, 2010, s.2).

Kavramların özellikleri vardır ve her kavram aynı özelliğe sahip bir yapıda değildir. Genel anlamda kavramların özellikleri incelenecek olursa Ülgen (2004, s.108-116) kavramların özelliklerini şu şekilde ifade etmiştir:

- ❖ Kavramlar dil ile ifade edilir.
- ❖ Kavramlar çok boyutludur.
- ❖ Kavramların algılanan özellikleri bireyden bireye değişebilir.
- ❖ Kavramların bazı özellikleri bazen birden fazla kavramın üyesi olabilir.
- ❖ Kavramın orijinali vardır.
- ❖ Kavramlar objelerin ve olayların hem doğrudan hem de dolaylı olarak gözlenebilen özelliklerinden oluşurlar.

Kavram öğrenme, ömür boyunca süren bir süreci ifade etmektedir. Çünkü değişim ile gelişim süreklilik arz eden bir olgudur. Bu nedenle insanoğlu doğduğu andan itibaren çevresiyle sürekli etkileşim halinde olduğundan bir taraftan yeni kavramları oluştururken bir taraftan da kazanılan eski kavramları geliştirmekte veyahut da yerine yenisini koyarak eski kavramları kullanmamaktadır.

Senemoğlu (2007, s.514), kavram öğrenmede aşamalı dört düzeyin bulunduğunu belirtmiştir. Bu aşamalar en alt düzeyden en üst düzeye doğru şu şekildedir: somut düzey, tanıma düzeyi, sınıflama düzeyi ve soyut düzey. Kavram öğrenmede bir düzeyden diğerine geçişi sağlayan zihinsel süreçlerin hem aynı sırayı izlediğini hem de yapılan araştırmalarla bu sıranın değişmediğini belirtmiştir.

Kavram öğrenme ve öğretme sürecinde zaman, bellek süreci, dikkat ve odaklaşma, kavram öğrenme stratejileri, dil, gelişim düzeyi ve uyarıcı sunusu önemli koşullardır (Ülgen, 2004, s.124). Ders kitapları, kullanılan öğretim yöntem ve teknikleri, öğrencilerin ön bilgileri ve öğretim sırasında kavram düzeltme çalışmalarının yapılmaması da öğrencilerin kavram

öğrenmesi üzerinde etkilidir (Yazıcı ve Samancı, 2003). Kavram öğrenmede etkili olan etkenler, iç ve dış etken olarak da ele alınabilir. İç etken olarak gelişim düzeyi, hazırbulunuşluk ve bellek yapısı gibi bireyin özelliklerinden kaynaklanan etkenler iken bireyin içinde bulunduğu kültürel ortam ve sosyal hayat gibi toplumsal ve ekonomik yapı gibi özellikler ise dış etkenlerdir.

Kavram oluşumu zihinsel yapı işlemi olması açısından yeni bir kavram oluşturulurken ön bilgiler önemlidir. Ön bilgilerin kullanımı hususunda yaşanan kavram yanlışları veyahut yaşanacak kavram kargaşalarına dikkat edilmesi gerekmektedir.

Kavram yanlışlığı, bireyin bir kanıyı doğru olarak kabul ettiği ve birçok davranışını da bu kanısına göre yaptığı gerçekte ise bilimsel açıdan bu kanının yanlış kavranılma durumudur. Örneğin ithalat kavramının ihracat kavramı yerine kullanılması durumu kavram yanlışlığıdır. Bu gibi durumlar kavramların sessel benzerliklerinden kaynaklanabileceği gibi bireyin deneyimleri, ön yargıları veyahut algılarından kaynaklı olarak da oluşabilmektedir.

Kavram kargaşası ise bir kavram için birden fazla sözcüğün kullanılması (sinonim) veya bir sözcük için birden fazla kavramın kullanılmasından (metanım) (Ülgen, 2004, s.144) kaynaklanabilmektedir. Yanlış kullanılan kavramın doğrusunun şemaya uydurulamaması sonucu bireyin kavramı kavrayamaması veya doğru kavramı benzer başka bir kavramla örtüştürmeye çalışması sonucu da kavram kargaşası yaşanmaktadır. Örneğin; ithalat ve ihracat kavramlarında kavram kargaşası yaşanabilir. Çünkü bu kavramları yazım ve telaffuz bakımından birbirine karıştırılması muhtemel olduğu için hangi kavramın dış alım veya dış satım olduğuna karar verme anında bir kargaşa yaşanabilmektedir. Bu durum kavram öğrenmeyi de zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla her öğrenciyi kapsayacak öğretim tekniğinin uygulanması gerekmektedir. Nitekim kavramların öğrenciye nasıl öğretileceğine yönelik bilim insanları farklı teknik ve stratejiler önermişlerdir.

Kavram öğretiminde kullanılacak pek çok kavram öğretim tekniği ve kavram öğrenme stratejileri bulunmaktadır. Kavram yanlışlığını veya kargaşasını tespit etmek ve gidermek için anlam çözümleme tablosu, kavram haritası, kavram karikatürü, kavram ağı, kavram bulmacası, V diyagramı ve kavram başarı testi gibi kullanılacak kavram öğretim teknikleri mevcuttur.

Kavram öğretiminde Martorella'nın kavram analiz stratejisi, Klausmeir'in kavram oluşturma modeli, Hilde Taba'nın kavram kazanımı stratejisi, Joye ve Weil'in kavram kazanımı stratejisi, De Cecco modeli, problem çözme, araştırma ve inceleme yoluyla kavram öğrenme (Tokcan, 2015, s.22-32) gibi izlenebilecek kavram öğrenme stratejileri de mevcuttur.

Kavram öğretiminde izlenen geleneksel yöntem ise aslında Martorella'nın kavram

analizidir. Martorella'nın (1998) kavram analiz aşamaları (Akt. Kılıç, 2008, s.225);

- 1.Aşama: Öğrenciye kavramın adının verilmesi,
- 2.Aşama: Kavramın tanımının yapılması,
- 3.Aşama: Tanımın anlaşılması için kavramı tanımlayacak, onu ayırt edecek özelliklerinin belirtilmesi ve
- 4.Aşama: Kavramın ayırt edici olmayan özelliklerinin belirtilmesi kavrama örnek olamayan yani olumsuz örneklerinin belirtilmesi şeklindedir.

Sosyal Bilgiler dersi disiplinler arası bir ders olması nedeniyle pek çok bilime ait (tarih, coğrafya, ekonomi, hukuk, siyaset, sosyoloji, folklor, psikoloji vb.) kavramı bünyesinde barındırmaktadır. Bu durumda kavramların ilişki boyutu ortaya çıkmaktadır.

Kavramlar, 2015 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında sarmal içerik düzenleme yaklaşımıyla ele alınmıştır (MEB, 2015, s.2). Sarmal yaklaşımda aynı kavramlar her sınıf düzeyine göre giriş, geliştirme ve pekiştirme aşamalarıyla genişletilerek kazandırılmaktadır. Örneğin öğrenci bölge kavramına 4. sınıfta temel atarken 5. ve 6. sınıfta bu kavramı geliştirmekte 7. sınıfta ise pekiştirmektedir. 2015 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında söz konusu kavramlar ünite odaklı olarak kazanımları belirten kavramlar listesi şeklinde ve program sonunda belirtilen kazanım dağılım tablosunda net bir şekilde yer almaktadır. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında ise öğretimi yapılacak kavramlar ile ilgili kavram listelerine yer verilmediği ve programda yer alan kavramlar hakkında ancak kazanımlar yoluyla bilgi sahibi olunabileceği anlaşılmaktadır.

2.4.1. Sosyal Bilgiler İçerisindeki Beşeri Coğrafya Kavramları ve Kazanımları

Kavramlar öğretim programlarındaki kazanımların başka bir ifadeyle hedef davranışların gerçekleştirilmesi açısından önemlidir. Sosyal Bilgiler dersi içerisindeki temel beşeri coğrafya kavramlarının neler olduğu ve bu kavramların ne anlama geldiğinin bilinmesinde yarar vardır. Aşağıda ortaokul öğrencilerinin beşeri coğrafyaya ilişkin kazanımlarda öğrenmeleri gereken ve ortaokul düzeyinde yer alan beşeri coğrafya konularının anlaşılmasında temel oluşturan beşeri coğrafya kavramlarının tanımlarına yer verilmiştir.

Bölge: “Ekonomik, kültürel, morfolojik, doğal, fizyografik ve politik ölçütler” (Atalay, 2004, s.69) bakımından birbirine benzeyen alanlardır.

Ekonomik Faaliyet: Bir ülkenin bir bölgesinde veya tamamında hayvancılık, ormancılık, madencilik, tarım, sanayi, ulaşım, ticaret ve turizm alanlarında yapılan etkinliklerdir.

Enerji Kaynağı: “Doğada bulunan ve uygun teknikler kullanıldığında enerji verebilen maddeler” (Doğanay, 2016, s.183).

Göç: İnsanların siyasi, sağlık, ekonomik ve eğitim gibi çeşitli nedenlerle kısa süreli veyahut daimi olarak bir yerden başka bir yere gidip yerleşmesidir.

Hayvancılık: İnsanlara yararlı olabilecek hayvanların evcilleştirilerek etinden, sütünden, derisinden, yumurtasından, balından ve gücünden yararlanmak amacıyla bakılması ve yetiştirilmesi için yapılan etkinliklerdir.

Ham Madde: İşlenmemiş (Akalin vd., 2011, s.1036) madde. Başka bir ifadeyle üretim sürecinde kullanılarak değişikliğe uğratılan doğal madde (Komisyon, 1986, s.4499).

İthalat: Bir ülke için başka bir ülkeden mal ve hizmet alma işlemi (Akalin vd., 2011, s.1231; Milliyet Ekonomi Ansiklopedisi, 1991, s.125).

İhracat: Bir ülkenin ürettiği mal ve hizmetleri başka bir ülkeye satma işlemi (Akalin vd., 2011, s.1158; Milliyet Ekonomi Ansiklopedisi, 1991, s.109).

Jeopolitik: “Devletlerin ulusal güçlerini, uluslararası ilişki ve davranışlarını, ülkelerin coğrafi konumu ve doğal yapıyla açıklamaya çalışan siyasi bakış ve bu bakışı inceleyen bilim dalı” (Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü, 2011, s.640).

Kültür: Bir toplumu diğer toplumlardan ayıran maddi ve manevi değerlerin bütünü.

Maden: “Yer kabuğunun bazı bölgelerinde çeşitli iç ve dış doğal etkenlerle oluşan, ekonomik yönden değer taşıyan minerallerdir” (Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü, 2011, s.797).

Nüfus: Belirli bir zamanda, sınırları belirli bir alanda yaşayan canlıların toplamıdır.

Ormancılık: Ormanlık alanların sürdürülebilirliği ile bu alanlardan elde edilen ürünlerin üretimsel faaliyet etkinlikleridir.

Ortak Miras: Geçmişten günümüze kadar tüm kültürlerin oluşturduğu ortak maddi ve manevi değerlerin bütünü.

Sanayi (endüstri): Hammadde ve ara malların bilgi, beceri, teknoloji ve iş gücünden yararlanılarak, işlenmiş mal ve hizmet üretmek için yapılan ev tipi, atölye tipi veyahut fabrika tipi imalat faaliyetleridir (Ünal, 2016, s.198; Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü, 2011, s.999).

Sosyal Hayat: İnsanların toplum içindeki yaşama biçimi, sosyal yaşam (Akalin vd., 2011, s. 2144).

Şehirleşme (Kentleşme): Bir yerleşim biriminde geçim kaynaklarının tarım dışı faaliyetlerle sağlanmaya başlanması sonucu o yerleşim biriminde nüfus miktarının artması durumudur.

Tarım: Toprağın işlenerek birincil tüketime veya sanayiye ham madde sağlamaya yönelik ürün elde edilmesi faaliyetidir.

Ticaret: Kâr elde etmek amacıyla satılan mal veya verilen hizmet değeri bedelinin, bir ödeme aracı veya yeni bir hizmet ile ödenmesi ile oluşan çift yönlü alım satım işidir.

Turizm: İnsanların bir süreliğine dinlenmek, eğlenmek, gezip görmek, gözlem yapmak, spor yapmak, sağlıklı olmak veya akademik amaçlı etkinliklerde bulunmak için bir yerden başka bir yere gitme durumudur.

Tüketim: Mal ve hizmetlerin kullanılarak yok edilmesi (Milliyet Ekonomi Ansiklopedisi, 1991, s.311; Akalın vd., s.2397).

Ulaşım: Bir nesnenin, bilginin veya insanın bir noktadan başka bir noktaya iletilme işidir.

Üretim: İhtiyaçların karşılanması için yeni mal ve hizmet meydana getirme işlemi.

Yerleşme: Doğal koşulların el verdiği ölçüde insanların yaşamsal ve ekonomik faaliyetini gerçekleştirebilmek amacıyla kısa süreli veya devamlı olarak bir yeri yurt olarak seçip orada kalınması durumudur. Seçilen yer veya mekâna ise yerleşim alanı denmektedir.

Öğretim programları; bilginin, değerlerin veya becerinin kime, neyi, neden, nasıl, ne zaman ve nerede (5N1K) öğretileceğini sistematik bir şekilde belirten bir kılavuzdur. Bu sistematiklik içeriği kazanım kavramı ile ortaya çıkarmaktadır.

Kazanım, “öğrenme süreci içinde planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar yoluyla, öğrencilerin kazanması beklenen bilgi, beceri, tutum ve değerler (Yazıcı ve Koca, 2015, s.25)”dir. Kazanım ile bilgi, beceri, değer, tutum ve alışkanlık açısından istendik özelliklerin bireylere kazandırılması hedeflenmektedir. Başka bir ifade ile bireye kazandırılmak istenen yeni istendik özellikler ve bireyin sahip olduğu eski istenmeyen özelliklerin değiştirilmesinde kazanımlar rol oynamaktadır. Kazanımlar, her bir ders için özel olarak -bireyin gelişim özelliklerinin dikkate alınması gibi- hazırlanan ders programları aracılığıyla bireye aktarılmaktadır. Böylece bireylere nelerin kazandırılacağı ve bireylerden sahip olmaları beklenen niteliklerin sınırları da kazanımlar aracılığıyla belirlenmektedir.

Ülkemizde Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı içerisinde yer alan “İnsanlar, Yerler ve Çevreler, Üretim, Dağıtım ve Tüketim ile Küresel Bağlantılar (MEB, 2018a)”

öğrenme alanlarındaki konular aracılığıyla ortaokul seviyesindeki coğrafya eğitimi yapılmaktadır. Sosyal Bilgiler dersi ve içerisindeki coğrafya konularına yönelik kazanımlar; örnek vererek açıklama, araştırma, analiz etme, çıkarımda bulunma, tanımlama, tanıma, tartışma, fark etme, sorgulama, benzerlik ve farklılıkları karşılaştırma, kavrama, yorumlama, ilişki kurma, harita üzerinde gösterme, şematik anlatımla gösterme, grafiklerle gösterme ve kanıt gösterme becerileri şeklindedir (MEB, 2015 ve MEB, 2018). Bu hususta 2018 programındaki beşeri coğrafya kazanımlarından bir kaçını örnek vererek inceleyecek olursak Yerleşme Coğrafyası ile ilgili olan “S.B.7.3.1. Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur (MEB, 2018a, s.23).” kazanımı ile öğrencilerin yerleşmenin tarihi serüveni hakkında çıkarımlarda bulunmaları beklenmektedir. Kültürel Coğrafya ile ilgili olan “S.B.6.1.2. Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder (MEB, 2018a, s.20).” kazanımı ile öğrencilerin din, dil, tarih ve kültür gibi toplumu oluşturan unsurları temel alarak toplumsal birlikteliğin oluşmasında etkili olan faktörleri analiz etmeleri beklenmektedir. Siyasi Coğrafya ile ilgili olan “S.B.6.7.3. Ülkemizin sahip olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz eder (MEB, 2018a, s.22).” kazanımı ile öğrencilerin bir ülkenin jeopolitik konumu da dâhil pek çok özelliğinin (pazar alanlarıyla ve jeopolitik bölgelerle etkileşimli bir konumda olma ve komşu ülkelerle kültürel yakınlığın kurulmasına bağlı olarak ticaret gibi konularda komşu ülkelerden öncelikle tercih edilme gibi) ülkeye uluslararası alanda kazandırdığı etkililiği analiz etmesi beklenmektedir.

2.5. EĞİTİMDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Eğitim sistemimizde öğrencilerden kazanılan bilgiyi analiz etmeleri, değerlendirmeleri ve yeni bir bilgi oluşturmaları beklenmektedir (MEB, 2015, s.2). Zira günümüz dünyasında bilgiyi kullanmaktan ziyade bilginin üretilmesi önem arz etmektedir. Yeni bir bilginin oluşturulması; bilginin, öğrenci tarafından günlük hayatla ilişkilendirilerek kullanılabilirliğini göstermektedir. Örneğin öğrencinin yaşadığı yöredeki bir fabrikanın ülke ekonomisindeki yeri ve önemi hakkında fikir üretmesi, öğrenci tarafından ülkedeki sanayi faaliyetleri konusunun değerinin kavrandığı ve fikir üretilerek konuya ilişkin kavram, beceri ve bilginin kullanıldığının göstergesidir. Nitekim öğrencilerin kazandıkları bilgiyi ve bu bilgileri kullanma becerileri hakkında sınıf ortamında bir sonucun çıkarılmasına yönelik ölçme ve değerlendirme çalışmaları yapılmaktadır.

Özellikle eğitimde ölçme ve değerlendirmenin yapılması ile öğrenenlerin akademik başarılarının belirlenmesi, öğrenmenin kalıcılığına yönelik karar verilmesi (Akyol ve Fer, 2010, s.883), kazanımların kazanılıp kazanılmama düzeyi hakkında çıkarımlarda bulunulması, kazanımlara ne kadar ulaşıldığının belirlenmesi, genel anlamda ise öğrencilerden kazanılan bilgiyi sadece hatırlamaları değil bilginin öğrenci tarafından yapılandırılması beklenildiğinden girdi, süreç, çıktı ve kontrol öğelerinden oluşan eğitim sisteminin etkililiğinin belirlenmesi amaçlanmaktadır. Bunun için ise her bireyi kapsayacak nitelikte ölçme araçlarının geliştirilmesine çalışılmaktadır. Ölçme ve değerlendirmenin ne olduğunu anlamak için ilk olarak değerlendirme sürecinde etkin rol oynayan ölçmenin ne olduğuna değinilmelidir.

Ölçme, uygun ölçme araçları (gözlem yapma, sayma veya metre kullanma gibi) kullanarak nesnelere veya kişilerin belirli niteliklere sahip olma durumunu, sahip olunan niteliklerin ise derecesinin belirlenerek sonucun nicel veya nitel olarak betimlenmesidir. Turgut (1982) tarafından ölçmenin tanımı ise “Bir niteliğin gözlenip gözlem sonucunun sayılarla veya başka sembollerle gösterilmesi” (Akt. Kan, 2017, s.21) şeklinde yapılmaktadır. Ünlü (2014, s.312) sayılarla ifade edilen niteliklerin; yeterli, yetersiz, geliştirilebilir, iyi ve pekiyi gibi sıfatlarla belirlenmesinden daha çok kesinlik taşıdığından nicel tanımlara ihtiyaç duyulduğunu belirtmiştir.

Değerlendirme ise iki unsurun karşılaştırılması ile yapılan yargılama işidir. Zira değerlendirme yapılarak genel olarak ölçümlerden sonuç çıkartılıp ölçülen birey veyahut nesnelere hakkında değer yargısına varılmaktadır (Tekin, 1996, s.39).

Yapılan değerlendirme tanımlarına bakıldığında değerlendirmenin bir gruba veya nesneye ait ölçme sonuçlarının, aynı alana ait bir ölçüte dayandırılarak değer yargısına veya bir karara varılması şeklinde tanımlanabilmektedir (Tonga ve Aksoy, 2013, s.433; Turgut, 1995’ten Akt. Dönmez ve Yazıcı, 2008, s.321). Tanımlardan yola çıkarak değerlendirmenin ölçme sonuçları, ölçüt ve çıkarımda bulunma öğelerinden oluştuğu görülmektedir.

2005 yılına ait Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında değerlendirme sisteminde olması gereken özellikler aşağıdaki gibi belirtilmiştir (MEB, 2005’ten Akt. Tonga ve Aksoy, 2013, s.433-434):

- ❖ Öğrencilerin neyi bildiğini, ne anladığını ve ne yapabildiğini keşfetmeye yardımcı olur.
- ❖ Öğrencilerin gelişim düzeylerini gösterir.
- ❖ Gelecekteki öğrenme sürecini planlamaya yardımcı olur.
- ❖ Belli bir dönemde öğrencilerin ulaşması beklenen standartları değerlendirme

imkânı verir.

- ❖ Öğrencilerin nasıl daha iyi öğrenebileceği ve daha iyi yapabileceğini betimlemeye yardım eder.
- ❖ Değerlendirme sonuçlarının paylaşılması öğretmene, öğrencinin kendisine ve velilere öğrencinin öğrenme süreci hakkında bilgi sağlar.
- ❖ Öğretmenlerin ve ilgili kişilerin programın uygulama, izleme ve geliştirme süreciyle ilgili kararlar almasına yardımcı olur.
- ❖ Öğretim programlarında kullanılan yöntemler ve yaklaşımların yeterliliğini ölçerken öğretmene yardımcı olur.
- ❖ Öğrencilerin anlamakta güçlük çektiği alanları, zayıf yönlerini ve bilgi boşluklarını tespit etmede önemli bir rol oynar.
- ❖ Öğretmenin, öğrencilerin öğrenmesini geliştirecek yaklaşımlar ve öğrenme öğretme süreçlerini tasarlamasına yardım eder.

Hiçbir canlının bir başkası ile aynı olmaması (bireysel farklılıkların olması) nedeniyle herkese uygun öğretim programının hazırlanması veyahut da ölçme ve değerlendirme sürecinin uygulanması zordur. Bu nedenle ölçme ve değerlendirme yapılırken değerlendirmenin özelliklerinin göz önüne alınmasında yarar vardır.

2.6. KONU İLE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Çalışmanın konusuna ilişkin, alan yazında yapılmış olan çalışmalara bu bölümde yer verilmiştir. Yapılan çalışmaların kapsamı, yöntemi ve sonuçları üzerinde kısaca durulmuş ve yaptığımız çalışma ile yapılan çalışmalar arasındaki ilişki, benzerlik ve farklılıklara değinilmiştir.

2.6.1. Konu ile İlgili Yurt İçinde Yapılan Çalışmalar

Yazıcı ve Samancı (2003) tarafından yapılan “İlköğretim Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Ders Konuları İle İlgili Bazı Kavramları Anlama Düzeyleri” adlı makale çalışmasında ilköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler ders konuları ile ilgili bazı kavramları anlama düzeylerini tespit etmek için müfredat programı incelenerek 5. sınıf “Güzel Yurdumuz Türkiye” ünitesi üzerinden kavramlar belirlenmiştir. Belirlenen kavramlar hakkında, öğrencilerin anlama düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Alan araştırması şeklinde yaptıkları çalışmalarında katılımcıların kısa yazılı cevaplar verebileceği anket formu 44 katılımcıya uygulanmıştır. Uygulanan anket formundan elde edilen verileri, kavramı doğru anlama, kavram yanlışlığı, kavram kargaşası ve cevapsız şeklinde tasnif edilerek, öğrencilerin bu kavramlarla ilgili anlama düzeyleri tablolar haline getirilip yorumlanmıştır. Belirlenen kavramların çoğu fiziki coğrafyaya aittir. Katılımcıların beşeri coğrafya kavramı niteliğinde olan Anadolu, Trakya ve bölge kavramları konusunda kavram yanlışlığına düştükleri görülmüştür.

Alkış (2005) tarafından yapılan “İlköğretim Birinci Kademe Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Coğrafya Konularıyla İlgili Kavramların Belirlenmesi (2004 Programına Göre)” adlı makale çalışmasında, 2004 programına göre hazırlanan Sosyal Bilgiler 4. ve 5. sınıf ders kitaplarında yer alan coğrafya konularıyla ilgili kavramlar belirlenmiştir. Bu nitel araştırma, fiziki coğrafya konularıyla ilgili kavramların, beşeri ve ekonomik coğrafya konularıyla ilgili kavramlara oranla daha fazla olduğunu göstermektedir.

Çakmak (2006) tarafından yapılan “İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi Nüfus ve Yerleşme Konusunda Geçen Kavramları Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgıları” adlı yüksek lisans tez çalışmasında ilköğretim Sosyal Bilgiler dersindeki “Nüfus ve Yerleşme” konusunda, 6. sınıf öğrencilerinin anlama düzeylerini belirleyip sahip oldukları kavram yanılgılarını ortaya çıkartıp bu kavram yanılgıları tanımlanmaya çalışılmıştır. Çalışmada köy, köy altı yerleşmeleri, göç, yerleşme, kırsal yerleşme, şehir, il, nüfuslarına göre kent çeşitleri, dağınık ve toplu yerleşme kavramları incelenmiştir. Çalışmada araştırma modeli olarak niceliksel araştırma modellerinden betimsel model kullanılmıştır. Çoktan seçmeli bir başarı testi (kısa yazılı cevaplar verebilecekleri şekilde anket form halinde düzenlenmiş) 191 öğrenciye uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin nüfus ve yerleşme konularıyla ilgili kavram yanılgılarına sahip oldukları tespit edilmiştir.

Alım, Özdemir ve Yılar (2008) tarafından yapılan “5. Sınıf Öğrencilerinin Bazı Coğrafya Kavramlarını Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgıları” adlı makale çalışmasında ilköğretim öğrencilerinin, 5. sınıf Sosyal Bilgiler Programındaki “Bölgemizi Tanıyalım” ünitesinde geçen bazı kavramları (iklim, doğal afet, erozyon, heyelan, deprem, fay hattı, bölge, ova, plato, yanardağ) anlama düzeylerini ve kavram yanılgılarını anket yöntemi ile incelenmesine çalışılmıştır. Anlama seviyesi; anlama, sınırlı anlama, anlamama ve cevabı vermeme şeklindeki kategorilerle belirlenmiştir. Araştırmada bölge kavramı için “Bölge nedir? Bölgeler belirlenirken ne gibi özellikler dikkate alınır?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların ancak 54’ü (%36) anlama düzeyinde değerlendirilecek bir cevap vermiştir. Ayrıca bölge kavramının şehir (il) ve ülke kavramlarıyla karıştırıldığı da araştırma bulguları arasındadır.

Aydemir (2014) tarafından yapılan “Ortaokul 7. Sınıf Öğrencilerinin Beşeri Coğrafya Kavramlarına İlişkin Algılarının Kelime İlişkilendirme Testi Aracılığıyla İncelenmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında ortaokul 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders müfredatında yer alan “Ülkemizde Nüfus” ünitesinde geçen bazı kavramlara ilişkin öğrenci algıları belirlenip

kavram yanılgıları ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim deseni kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak kelime ilişkilendirme testi uygulanmış ve öğrencilerin “Ülkemizde Nüfus” ünitesinde yer alan nüfus, nüfus yoğunluğu, vatandaş, tarım, ekonomi, göç, kentleşme, yerleşme, kasaba, il, ilçe, büyük şehir, ulaşım ve köy olmak üzere toplam 14 kavrama ilişkin algıları incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin hem kavram algılarının hem de kavram yanılgılarının bireysel farklılıklar bağlamında değişiklik gösterdiği anlaşılmış ayrıca kelime ilişkilendirme testleri yardımıyla öğrencilerin kavram yanılgılarının belirlenebileceği ve söz konusu yanılgıların olası sebeplerine yönelik fikir sahibi olunabileceği görülmüştür.

Gümüş ve Avcı (2016) tarafından yapılan “Altıncı Sınıflarda Sosyal Bilgiler Dersinde Öğrencilerin Coğrafi Kavramları Anlama Düzeyleri ve Kavram Yanılgılarının Belirlenmesi” adlı makale çalışmasında seçilen coğrafi kavramların öğrenciler tarafından anlaşılma düzeylerini ve kavram yanılgılarını tespit etmek için kendileri tarafından geliştirilen 23 soruluk test 346 öğrenciye uygulamıştır. Çalışma tarama modeli şeklinde yürütülmüştür. Anlama düzeylerine göre doğru anlama, sınırlı anlama, yanlış anlama ve cevapsız olarak belirlenen kategorilere göre çözümlenen veriler sonucunda kültür balıkçılığı kavramının anlama düzeyi düşük, sanayi kolları, gübreleme, orman ürünleri ve ticaret yolu kavramlarının anlama düzeyi ise yüksek olarak belirlenmiştir. Ayrıca katılımcıların komşu ülke kavramında kavram yanılgısı yaşadıkları ortaya çıkmıştır.

Ertürk (2019) tarafından yapılan “Lise 9. Sınıf Beşeri Coğrafya Konularının Öğretiminde Harita Kullanımının Önemi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında 9. sınıf beşeri coğrafya konularının öğretiminde harita kullanımının önemini vurgulamak için 9. sınıf Yerleşmeler ünitesinin işlenmesinde, harita kullanımının öğrencilerin konuyu öğrenmesine katkısı araştırılmaktadır. Çalışmada 20 soruluk ön test ve son test hazırlanmış olup bu testin geçerlilik ve güvenilirliğini test etmek için söz konusu test 60 öğrenciye uygulanmıştır. Asıl çalışma grubu ise 163 katılımcıdan oluşmaktadır. Çalışmanın sonucunda Yerleşmeler ünitesi işlenirken ders kitabına ek olarak harita kullanılmasının öğrenme düzeyini artırdığı, deney ve kontrol gruplarının son test sonuçlarında artış gözlendiği ve kontrol grubunun son test sonuçlarının deney grubunun son test sonuçlarından %6 daha düşük olduğu tespit edilmiştir.

Ertogral (2019) tarafından coğrafya öğretmenlerine yönelik yapılan “Beşeri Coğrafya Konularının Öğretiminde Coğrafi Bilgi Sistemlerinin Kullanımına Yönelik Örnek Uygulamalar” adlı yüksek lisans tez çalışmasında beşeri coğrafya eğitiminde Coğrafi Bilgi

Sistemleri (CBS)'nin kullanımının önemi ortaya konulmaya çalışılmış ve örnek CBS uygulamaları oluşturulmuştur. Araştırmada eylem araştırması ve doküman analizi yöntemlerinden oluşan karma bir yöntem kullanılmıştır. Araştırmacının kendi ve meslektaşlarının deneyimlerinden yararlanması eylem araştırması olarak belirtilirken eğitimde teknoloji kullanımı ve buna yönelik yapılan çalışmaların ise araştırmanın doküman incelemesi kısmını oluşturduğu belirtilmektedir. Yapılan çalışmalardan yola çıkarak beşeri coğrafya konularının öğretiminde kullanılabilecek “Türkiye’de Tarımsal Üretim”, “Türkiye’de Madenlerin Dağılışı” ve “Türkiye’de Nüfusun Dağılışı” olmak üzere üç adet uygulama örneği oluşturularak çeşitli programlardan yararlanılarak anlatılmıştır.

Yukarıda bahsi geçen çalışmalar ile yapılan bu çalışma arasındaki ilişki, benzerlik ve farklılıklar incelendiğinde;

Yazıcı ve Samancı (2003) tarafından yapılan makale çalışması ile bu çalışma arasında bölge kavramının beşeri coğrafya kavramı olarak ele alınması açısından benzerlik varken makale çalışmasında tek bir sınıf düzeyi olarak 5. sınıfın ele alınması, Sosyal Bilgiler ders konularına dair sadece “Güzel Yurdumuz Türkiye” ünitesi ile sınırlı olması, ele alınan ünitelerden belirlenen kavramların çoğunun fiziki coğrafyaya dair olması, çalışmaların araştırma yöntemi, çalışma grubu ve sonuçları açısından ise farklılıklar vardır.

Alkış (2005) tarafından yapılan makale çalışması ile bu çalışma arasında kavramların bir programa göre belirlenmesi açısından benzerlik varken makale çalışmasında sadece 2004 programı olarak belirtilen programa göre Sosyal Bilgiler dersi 4. ve 5. sınıf düzeyi ders kitaplarında yer alan coğrafya konularıyla ilgili kavramlar belirlenirken bu çalışmada ise 2015 ve 2018 Sosyal Bilgiler Ders Programları incelenmiş olup programlara göre 4., 5. ve 6. sınıf düzeyi Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan beşeri coğrafya konularıyla ilgili kavramların ve kazanımların ele alınması açısından ise farklılıklar vardır.

Çakmak (2006) tarafından yapılan yüksek lisans tez çalışması ile bu çalışma arasında beşeri coğrafya konusu olan nüfus ve yerleşme konusunun ele alınması ve öğrencilerin çoktan seçmeli başarı testi aracılığıyla kavramlara yönelik algılarının tanımlanmaya çalışılması açısından benzerlik varken yüksek lisans çalışmasında sadece 6. sınıf düzeyinin ele alınması ve Nüfus ve Yerleşme ünitesi ile sınırlı olması açısından ise farklılıklar vardır.

Alım, Özdemir ve Yılar (2008) tarafından yapılan makale çalışması ile bu çalışma arasında bölge kavramının beşeri coğrafya kavramı olarak ele alınması açısından benzerlik varken makale çalışmasında sadece 5. sınıf düzeyinin ele alınması ve Bölgemizi Tanıyalım

ünitesinde geçen kavramların fiziki coğrafya veyahut da beşeri coğrafya kavramı gibi ayırım yapılmadan ele alınması açısından ise farklılıklar vardır.

Aydemir (2014) tarafından yapılan yüksek lisans tez çalışması ile bu çalışma arasında beşeri coğrafyaya dair Ülkemizde Nüfus ünitesinde yer alan nüfus, nüfus yoğunluğu, tarım, ekonomi, göç, kentleşme, yerleşme ve ulaşım kavramlarının ele alınması açısından benzerlik varken yüksek lisans tez çalışmasında sadece 7. sınıf düzeyinin ele alınması, Ülkemizde Nüfus olarak tek bir ünite ile sınırlı olması, 14 kavramın dikkate alınması ve çalışmada kullanılan yöntem açısından ise farklılıklar vardır.

Gümüş ve Avcı (2016) tarafından yapılan makale çalışması ile bu çalışma arasında araştırma yöntemi olarak tarama modelinin kullanılması ve çalışmalarda bir testin uygulanması açısından benzerlik varken makale çalışmasında sadece 6. sınıf düzeyinin ele alınması ve fiziki coğrafya veyahut da beşeri coğrafya kavramı gibi ayırım yapılmadan kavramların ele alınması açısından ise farklılıklar vardır.

Ertürk (2019) tarafından yapılan yüksek lisans tez çalışması ile bu çalışma arasında çalışma konusunun beşeri coğrafya olarak belirlenmesi ve araştırmacı tarafından başarı testinin geliştirilmesi açısından benzerlik varken yüksek lisans tez çalışmasında sadece lise 9.sınıf düzeyinin ele alınması, harita kullanımının öneminin vurgulanması ve çalışmanın Ülkemizde Nüfus olarak tek bir ünite ile sınırlı olması açısından ise farklılıklar vardır.

Ertogral (2019) tarafından yapılan yüksek lisans tez çalışması ile bu çalışma arasında her iki çalışmada da çalışma konusunun beşeri coğrafya olarak belirlenmesi ve karma araştırma modelinin uygulanması açısından benzerlik varken yüksek lisans çalışmasında Coğrafi Bilgi Sistemlerinin kullanımının öneminin vurgulanması açısından ise farklılıklar vardır.

2.6.2. Konu ile İlgili Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Konuyla ilgili yurtdışında yapılan çalışmalar incelendiğinde araştırma konusu olan ortaokul düzeyinde kazandırılması hedeflenen beşeri coğrafya kavramlarının belirlenmesi ve bu kavramların öğrenilme düzeylerine ilişkin içeriklere pek ulaşılamamıştır. Ancak fiziki coğrafya kavramlarının anlama düzeyi, fiziki ve beşeri coğrafya içerikli karma kavramların anlaşılması ve ülkelerin coğrafya müfredatlarının incelenmesine yönelik yapılan farklı çalışmalara ise rastlanılmaktadır. Örneğin Platten (1995a ve 1995b) tarafından 1.sınıf öğrencilerinin (7 yaş grubu) temel coğrafi terimleri anlamalarına ilişkin iki çalışma yapılmıştır. Çalışmasının ilkinde Coğrafya dersi müfredatında yer alan fiziki ve beşeri

coğrafyaya ait 30 kavram belirlenmiş olup öğrencilerin bu kavramları anlama düzeylerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, bu yaş grubundaki çocukların belirlenen kavramları anlamada zorluk yaşadıklarını ve genelde de kavramları yanlış anladıklarını ortaya koymuştur. Yeni bir İngiliz Coğrafya Ulusal Müfredatının uygulanmasının ardından bu müfredatın etkililiğinin belirlenmesi amacıyla daha önce belirlenen 30 kavramın öğrenciler tarafından anlaşılma düzeyinin tespitine yönelik farklı örneklem grubuyla ikinci araştırma yapılmıştır. İlk yapılan çalışma ile ikinci yapılan çalışmanın sonuçları karşılaştırılmış olup araştırmaların sonuçları arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür. Araştırmalarda 30’ar dakikalık süre zarfında açık uçlu soruların yöneltildiği mülakat yöntemi kullanılmıştır. Böylece verilen cevaplara göre kavramları anlamama, sınırlı anlama veya tam anlama olarak notlar alınmıştır. Öğrencilerin beşeri coğrafya olarak endüstri, köy ve ulaşım gibi kavramlarda zorlandığı görülmüştür.

Wilmot ve Irwin (2015) tarafından Güney Afrika Cumhuriyeti öğretmenlerinin ilkökul coğrafya müfredatına ilişkin algılarını belirlemeye yönelik yapılan survey çalışmasında Güney Afrika Cumhuriyetinin milli eğitimleri hakkında genel bir bilgi verilmiştir. Nitel araştırma yöntemlerinden yarı yapılandırılmış görüşme formunun kullanıldığı çalışmanın sonucunda ilkökul seviyesinde coğrafyaya az yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır.

Netice itibariyle araştırmanın amacı ve önemi kısmında da belirtildiği üzere bu çalışmada 2015 ve 2018 Sosyal Bilgiler Ders Programlarında kazandırılması hedeflenen beşeri coğrafya kavramlarının sınırlı olarak ele alınan ders kitapları doğrultusunda belirlenip bu kavramların öğrenilme düzeylerinin tespitine yönelik değerlendirmede bulunmak araştırmanın konusunu oluşturmaktadır.

Yapılan bu araştırma, nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanıldığı karma araştırma modeline uygun olarak gerçekleştirilmiştir. Ortaokullarda okutulmakta olan bütün sosyal bilgiler ders kitapları ve sosyal bilgiler öğretim programları ile Kırşehir ilinde öğrenim görmekte olan tüm ortaokul 8. sınıf öğrencileri çalışmanın evrenini oluşturmaktadır. Çalışma grubunu ise Kırşehir ilinde belirlenen 4 farklı okuldan seçilen 8. sınıf düzeyinde en az 30’ar öğrencinin katılımıyla oluşan toplam 185 katılımcı oluşturmaktadır. Alan yazında bu şekilde bir çalışmanın olmaması nedeniyle araştırmada birbirini destekleyen iki temel problem oluşturulmuştur. Bunlar; “Ortaokul düzeyinde kazandırılacak beşeri coğrafya kavramları nelerdir?” ve “Ortaokul düzeyinde kazandırılması hedeflenen beşeri coğrafya kavramlarının öğrenilme düzeyi nedir?” şeklindedir.

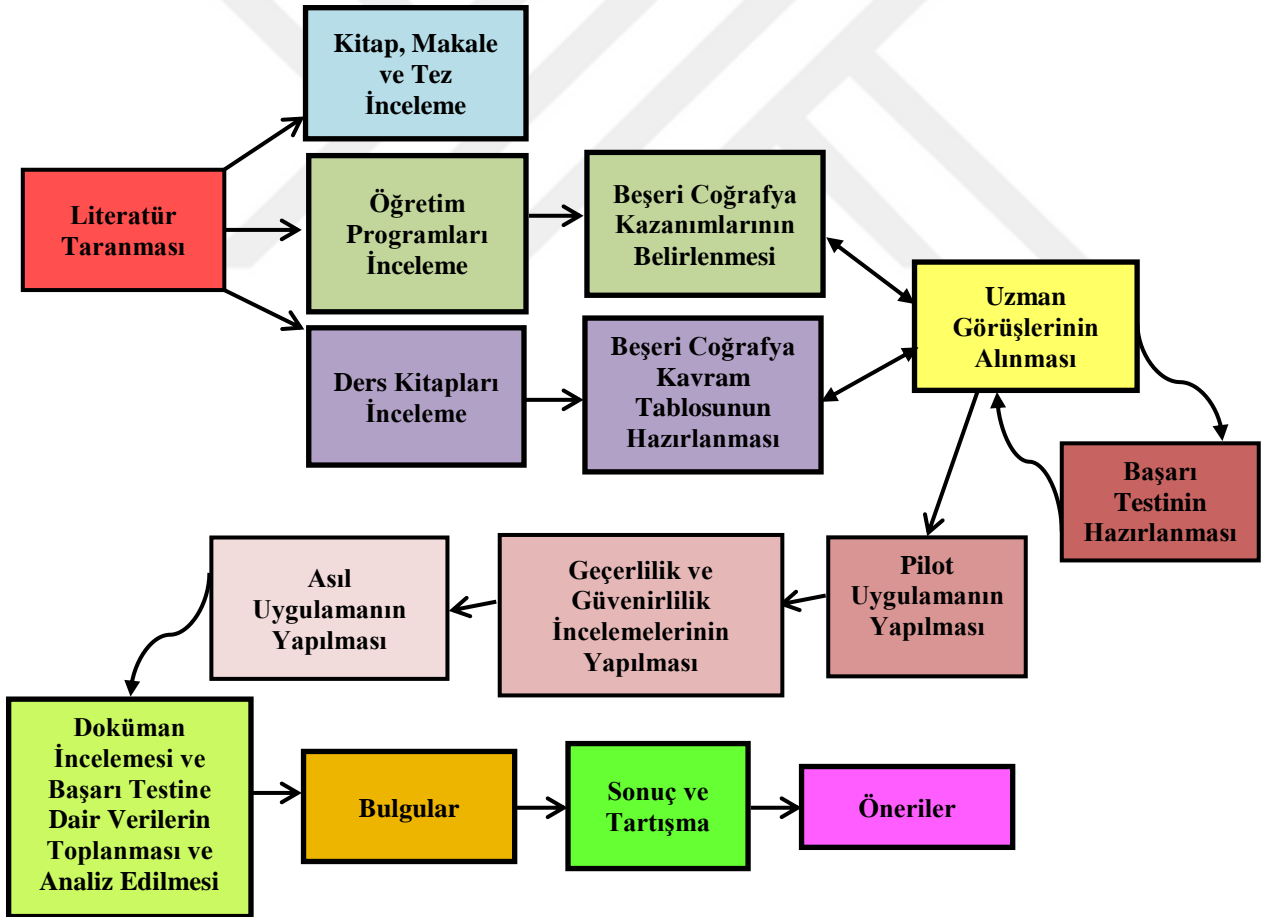
BÖLÜM III

3. YÖNTEM

Bu bölümde ilk olarak araştırmanın modeli hakkında bilgi verilmiş olup ardından araştırmanın evren ve örnekleme, çalışma grubu, veri toplama araç ve teknikleri, başarı testinin geliştirilme süreci ve toplanan verilerin nasıl analiz edildiği hakkındaki bilgiler araştırmanın nitel ve nicel boyutu olarak ele alınarak açıklanmıştır.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Bu çalışmada bir taraftan ortaokul düzeyinde kazandırılacak beşeri coğrafya kavramlarının belirlenmesi amaçlanırken bir taraftan da kazandırılması hedeflenen beşeri coğrafya kavramlarının öğrenilme düzeyinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu hususa yönelik olarak araştırma karma modelde yapılmıştır.

Şekil 3.1. Araştırma süreci

Şekil 3.1 incelendiğinde ilk olarak nitel araştırma yapılmış olup ardından nicel araştırmanın yapıldığı görülmektedir.

Araştırmanın nitel kısmında nitel araştırmanın veri toplama yöntemlerinden olan doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırılmak istenen konu hakkında bilgi veren her türlü yazılı, görsel veya işitsel materyallerin analiz edilmesidir.

Nitel araştırma yöntemlerinden olan doküman incelemesi, tek başına bir veri toplama yöntemi olarak kullanılabilir gibi diğer veri toplama yöntemleri ile de kullanılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s.189). Bu yüzden bu çalışmada araştırma sorularına cevap araması, verilerin araştırmanın amacına uygun, ekonomik olarak toplanmasını ve çözümlenmesini sağlayan koşulları düzenlemesi açısından doküman inceleme yöntemi tercih edilmiştir.

Araştırmanın nicel kısmında nicel araştırma yöntemlerinden tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli kullanılan çalışmalarda genellikle var olan bir durumun betimlenmesi yapılmaktadır. Veriler katılımcılara yöneltilen sorular yardımıyla bireylerden tek tek değil, bir bütün olarak örneklemden elde edilmektedir (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014, s.177). Başarı testleri ile tarama modeline uygun olarak kolayca bir grup hakkında çokça veri elde edilebilmektedir. Bu nedenle bu araştırma için çoktan seçmeli sorulardan oluşan başarı testinin uygulanması uygun görülmüştür.

3.2. ARAŞTIRMANIN NİTEL BOYUTU

Eğitim yoluyla öğrencilere kazandırılmak istenen bilgi, beceri, değer veya davranışlar değişen mevcut durumlar dikkate alınarak yenilenmekte, geliştirilmekte veya değiştirilmektedir. Dolayısıyla öğrencilere nelerin kazandırılmak istendiği açıkça anlaşılmalıdır. Bu doğrultuda Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan beşeri coğrafya konuları ile öğrencilere nelerin kazandırılmak istendiğinin tespit edilmesi bu çalışmanın amaçlarından biridir. Bu amaç doğrultusunda mevcut Sosyal Bilgiler dersine dair ders kitapları, 2005 yılında uygulamaya konulan ve 2015 yılında revize edilen 2015 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelenmiştir. Bu bölümde araştırmanın nitel boyuna yönelik araştırmanın çalışma grubuna, veri toplama aracına ve verilerin analizine yer verilmiştir.

3.2.1. Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmanın evrenini ortaokullarda okutulmakta olan bütün sosyal bilgiler ders kitapları ve sosyal bilgiler öğretim programları oluşturmaktadır. Örneklemini ise 5. ve 6. sınıf özel yayın ile 5. ve 7. sınıf resmi yayınlara ait Sosyal Bilgiler ders kitapları ve 2015 ile 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programları oluşturmaktadır.

Araştırmada incelenen öğretim programları ve ders kitapları şunlardır:

- ❖ Sosyal Bilgiler Dersi 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar Öğretim Programı (MEB, 2015).
- ❖ Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 4-7. Sınıflar) (MEB, 2018a).
- ❖ İlköğretim Sosyal Bilgiler 5. Sınıf Ders Kitabı (Özensoy, A.U. ve Aynacı, C., 2016).
- ❖ Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 5. Sınıf (Evirgen Ö. F., Özkan, J., Öztürk, S. ve Özdural, Z., 2017).
- ❖ İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 6. Sınıf (Karakaya, M. F., Midilli, A. ve Güven, M.N., 2017).
- ❖ İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 7. Sınıf (Komisyon, 2016).

11 Nisan 2012'de Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 6287 no'lu kanun (İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 2012) ile eğitim sisteminde değişiklik yapılmıştır. 12 yıllık zorunlu kademeli eğitime geçilmiş ve birinci kademe 4 yıl süreli ilkokul, ikinci kademe 4 yıl süreli ortaokul, üçüncü kademe 4 yıl süreli lise olarak düzenlenmiştir. Ancak bazı yayınevlerine ait ortaokul kitap adları yukarıda görüldüğü gibi güncellenmeyerek ilköğretim olarak 2018-2019 eğitim öğretim yılında da kullanılmaya devam edilmiştir.

3.2.2. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın nitel boyutundaki veri toplama aracını, doküman incelemesine konu olan öğretim programları ve ders kitapları oluşturmaktadır. Yapılan bu çalışmanın araştırma yılında bu dokümanların güncel olarak kullanımda olması sebebiyle bu veri kaynakları araştırmada kullanılmıştır.

3.2.3. Verilerin Analizi

Araştırmada incelenen öğretim programları ve ders kitaplarından elde edilen veriler betimsel analiz yapılarak yorumlanmıştır. Böylece elde edilen veriler, düzenlenip anlamlandırılarak veriler arasında neden sonuç ilişkisi kurulup yorumlandıktan sonra doğrudan alıntılar aracılığıyla okuyucuya sunulmuştur. Araştırmanın nitel veri analizi sürecinde ilk olarak öğretim programlarında yer alabilecek beşeri coğrafya kazanımları belirlenmiştir. Sonrasında belirlenen kazanımlar beşeri coğrafya kategorilerine göre sınıflandırılarak beşeri coğrafya kazanımlar listesi oluşturulmuştur. Beşeri coğrafya kavramlarının belirlenmesi için ise belirlenen beşeri coğrafya kazanımları, 2015 öğretim programındaki kavramlar bölümü ve incelenen ders kitaplarındaki konu içerikleri dikkate

alınarak beşeri coğrafya kavramlar tablosu oluşturulmuştur. 2018 programında kavramlar programın temel boyutu olmaktan çıkartılmıştır. Programda kavramlara net bir şekilde yer verilmemesinden dolayı kavramlar hakkında konu ve kazanım içerikleri eşleştirilerek çıkarım yapılmıştır. Oluşturulan beşeri coğrafya kazanım ve kavramlar listesi hakkında güvenilirliğin sağlanması adına uzman görüşlerine başvurulmuştur. Daha sonra uzmanların yapmış olduğu eşleştirmeler görüş birliği ve görüş ayrılığının belirlenmesi açısından araştırmacının kendi kategorileriyle karşılaştırılmıştır. Belirlenen beşeri coğrafya kazanımlarının ve kavramlarının geçerliliğini ve güvenilirliğini ortaya koymak adına uzman görüşleri ile elde edilen verilere çalışmada doğrudan aktarımlar yoluyla yer verildiğinden dolayı bu veriler için bulgular kısmındaki tablolara ve tabloların yorumlarına bakılabilir.

3.3. ARAŞTIRMANIN NİCEL BOYUTU

Eğitim yoluyla öğrencilere kazandırılmak istenen bilgi, beceri, değer veya davranışlar değişen mevcut durumlar dikkate alınarak yenilenmekte, geliştirilmekte veya değiştirilmektedir. Yapılan düzeltmeler sonucu öğrencilere nelerin kazandırılmak istendiğini bilmek tek başına yeterli olmamaktadır. Öğrencilerin bu kazanımların ne kadarını kazandıklarını bilmek de önemlidir. Bu amaç doğrultusunda bu çalışmada Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan beşeri coğrafya konuları ile öğrencilere nelerin kazandırılmak istendiğinin yanı sıra öğrencilerin bu kazanımların ne kadarını kazandıklarını tespit etmek de amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda katılımcıların başarı düzeyleri tespit edilmek istenilmiş olup bunun için incelenen sosyal bilgiler ders kitapları ve sosyal bilgiler öğretim programlarından yararlanarak araştırmacı tarafından başarı testi geliştirilmiştir. Bu bölümde araştırmanın nicel boyuna yönelik evren ve örnekleme, veri toplama aracına, veri toplama aracının geliştirilmesine ve verilerin analizine yer verilmiştir.

3.3.1. Araştırmanın Evren ve Örnekleme

Araştırmanın evrenini Kırşehir il merkezinde bulunan toplam 26 ortaokulu oluşturmaktadır. Çalışma grubunu ise Kırşehir il merkezinden belirlenen 4 farklı okuldan seçilen 8.sınıf düzeyindeki en az 30'ar öğrencinin katılımıyla oluşan toplam 185 katılımcı oluşturmaktadır. Çalışma grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemi ve buna bağlı olarak maksimum çeşitlilik ve ölçüt örnekleme teknikleri kullanılmıştır.

Maksimum çeşitlilik örnekleme için uygulama yapılmadan önce İl Milli Eğitim Müdürlüğünden okullar hakkında bilgi alınmış olup;

1. Okulların merkeze uzaklığı,
2. Veli profilleri,
3. Okulların başarı durumu (TEOG ve LGS) ve
4. Okullar arasındaki sosyoekonomik farklılıklar gibi ölçütlerden yola çıkarak çalışma grubu oluşturulmuştur.

Oluşturulan çalışma grubu, evrenin %15'ni karşılamaktadır. Yukarıda belirtilen ölçütler aracılığıyla seçilen okullar arasındaki benzerlik veyahut da farklılıklar belirlenerek araştırmada daha zengin bulgu ve sonuçlara ulaşılma amaçlanmıştır.

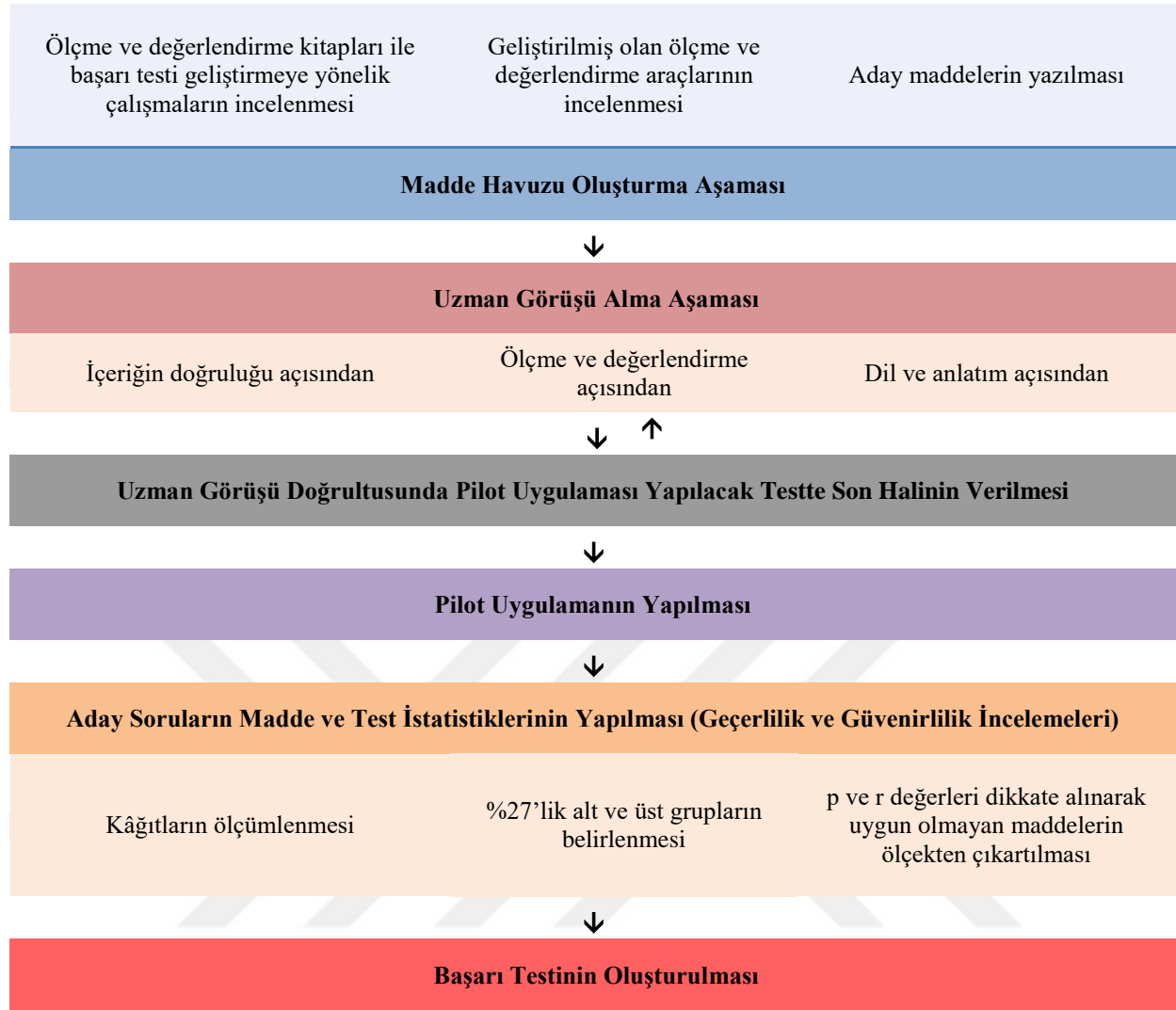
3.3.2. Veri Toplama Aracı

İlk olarak bu çalışmanın konusuna uygun olabilecek ölçme araçları (çoktan seçmeli test, doğru-yanlış testleri, kısa cevaplı test, eşleştirme maddeleri ve yazılı yoklama gibi) kullanım amaçları, avantajları ve dezavantajları açısından incelenmiştir. Sonrasında ise bir başarı testinin uygulanmasına karar verilmiştir. Dolayısıyla bu araştırmanın nicel boyutundaki veri toplama aracını, araştırmacı tarafından geliştirilen ve 28 adet sorudan oluşan “Ortaokul Düzeyi Beşeri Coğrafya Testi” adlı başarı testi oluşturmaktadır.

Katılımcılara beşeri coğrafyaya dair nelerin kazandırıldığı veya katılımcıların beşeri coğrafyaya dair neleri kazandıklarını belirlemek için bu veri toplama aracı kullanılmıştır. Aynı zamanda ortaokul düzeyinde kazandırılması hedeflenen beşeri coğrafya kavramlarının öğrenilme düzeylerinin belirlenmesi dolayısıyla da kazanımların gerçekleşip gerçekleşmeme durumunun değerlendirilmesi hususunda öğrenmenin kalıcılığı ilkesi göz önünde tutulduğundan dolayı, hazırlanan başarı testi 8. sınıf eğitim-öğretim döneminin 1. yarısında uygulanmıştır.

3.3.2.1. Başarı Testinin Hazırlanması

Başarı testi hazırlanırken ilk olarak bir başarı testi hazırlama planı yapılmıştır. Başarı testi hazırlama planının hazırlanmasındaki amaç etkili bir zaman yönetimi yapıp boşa emek harcamadan ne yaptığımızı ve ne yapacağımızı bilerek iyi bir ölçme aracı hazırlamaktır. Şekil 3.2’de başarı testi hazırlama planı, başarı testi geliştirme aşamaları olarak başarı testinin nasıl geliştirildiğine dair genel bir bilgi olması açısından belirtilmiştir.

Şekil 3.2. Başarı testi geliştirme aşaması [Başer (1996), Çalık ve Ayas (2003), Narlı ve Başer (2008), Gönen, Kocakaya ve Kocakaya (2011), Bademci (2011), Uzunöz ve Buldan (2012), Akbulut ve Çepni (2013)]

Şekil 3.2’de de anlaşıldığı üzere bir test maddesi hazırlanmadan önce ölçme ve değerlendirme kitapları, başarı testi geliştirmeye yönelik yapılan çalışmalar, geliştirilen ölçme ve geliştirme araçları incelendikten sonra konuyla ilgili aday maddeler yazılarak madde havuzu oluşturma aşaması başlamıştır. Oluşturulan maddeler bilgilerin başka bir deyişle de içeriğin doğruluğu açısından, ölçme ve değerlendirme açısından ve dil ve anlatım açısından uzman görüşleri alınarak düzeltilmiş ve böylece teste son hali verilmiştir. Düzeltme sonucu uygulamaya hazır olan testin pilot uygulaması yapılmıştır. Pilot uygulama sonucu elde edilen veriler ile aday maddelerin geçerlilik ve güvenirliliklerine yönelik ölçme ve değerlendirme kurallarına uygun olarak madde ve test istatistikleri yapılmıştır. İstatistikler yapılırken katılımcıların test kâğıtları ölçümlenmiş sonrasında katılımcıların %27’lik alt ve % 27’lik üst grupları belirlenerek her bir maddenin p ve r değerleri dikkate alınarak uygun olmayan

maddeler ölçekten çıkartılmıştır. Böylece asıl uygulama için kullanılacak bir başarı testi oluşturulmuştur.

Bu çalışmadaki ortaokul düzeyi beşeri coğrafya başarı testi geliştirilmeden önce öncelikle alan yazın incelemesi yapılmış sonrasında Başer (1996), Çalık ve Ayas (2003), Narlı ve Başer (2008), Gönen, Kocakaya ve Kocakaya (2011), Bademci (2011), Uzunöz ve Buldan (2012), Akbulut ve Çepni (2013) tarafından başarı testi geliştirmeye yönelik yapılan çalışmalar ve alandaki öğrenci seviyelerine göre hazırlanan testler incelenmiş olup başarı testi geliştirirken dikkat edilmesi gereken hususlar hakkında ön bilgi edinilmiştir.

Çalışmada kullanılan başarı testi hazırlanırken izlenen adımlar aşağıda ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

Testin kullanılacağı amacın belirlenmesi:

Hazırlanan bu başarı testinin amacı beşeri coğrafya konularının öğrenilme düzeylerini (dolayısıyla öğretilme düzeylerini) belirlemek ve bu doğrultuda bir değerlendirme yapmaktır.

Konuların bilişsel alan basamaklarına göre belirtke tablosunun hazırlanması:

5., 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler öğretim programları incelenerek beşeri coğrafya kazanımları belirlenmiştir. Geçerlilik ve güvenilirliğin sağlanması adına belirlenen kazanımlar hakkında uzman görüş formu aracılığıyla bilgi alınmıştır. Belirlenen kazanımlar doğrultusunda araştırmanın örneklemini oluşturan ders kitapları incelenmiş beşeri coğrafya konularına uygun beşeri coğrafya kavram tablosu hazırlanmıştır. Yine geçerlilik ve güvenilirliğin sağlanması adına belirlenen kavramlar hakkında uzman görüş formu aracılığıyla bilgi alınmıştır. 5., 6. ve 7. sınıftaki benzer kazanımlar ortak kazanıma indirilmeye çalışılarak uzman görüşleri doğrultusunda bilişsel alan basamaklarına göre iki boyutlu bir tablo oluşturulmuştur. Oluşturulan tablo, pilot uygulaması yapılan teste son şeklinin verilmesi basamağına daha uygun görüldüğünden o basamakta kavram, kavram kategorileri ve bu kavramların bilişsel alan basamaklarına göre dağılımlarını içererek hangi basamakta kaç soru hazırlandığını gösterecek şekilde yer almaktadır. Söz konusu belirtilen kazanım ve kavramlar ise bulgular kısmında yer almaktadır.

Soru havuzunun oluşturulması:

40 adet çoktan seçmeli test ve ayrı ayrı 5 adet doğru yanlış sorusu olmak üzere 45 adet soru hazırlanmıştır.

Test formu hakkında uzman görüşlerinin alınması:

Soruların hedef davranışları karşılama durumu ve bilgilerin doğruluğu açısından

alanında uzman iki öğretim üyesi, dil ve anlatım açısından iki Türkçe öğretmeni, formun ölçme kurallarına uygunluğu açısından incelenmesi ve ölçme ve değerlendirme hakkında bilgilerin alınması için ölçme ve değerlendirme alanından 2 öğretim üyesinin görüşleri alınmıştır. Soruların sınıf seviyesine uygunluğu, anlaşılabilirliği ve bilgilerin doğruluğunun teyit edilmesi için yine 4 Sosyal Bilgiler ders öğretmenine de danışılmıştır. Formun son hali (ölçme ve değerlendirme, dil ve anlatım ve bilgi yanlışlığı gibi) bir öğretim elemanı tarafından gözden geçirildikten sonra test formuna son hali verilmiştir. Böylelikle testin yapı ve kapsam geçerliliği sağlanmıştır.

Pilot uygulaması yapılacak forma son şeklinin verilmesi:

Uzman görüşleri doğrultusunda 4 çoktan seçmeli test sorusu silinmiş ayrı ayrı olan 5 adet doğru yanlış sorusu da 1 soru olarak tek çatı altında toplanmış ve altlarına yanlış ise neden yanlış olduğu sorularak katılımcılardan cevabın doğru şeklini yazmaları istenmiştir. Bu şekilde toplam 37 adet soru pilot uygulama için hazırlanmıştır.

Formda; testin adı, testin amacı, madde sayısı ve testin süresi gibi bilgilerin yer aldığı test hakkında bilgi veren bir yönergeye yer verilmiştir. Test formunda yer alan maddeler 12 punto yazı büyüklüğünde, 1,15 satır aralığında ve çift sütun halinde yazılmıştır. Maddelerin görsel olarak birbirinden ayırt edilebilir olmasına dikkat edilmiştir. Test maddelerinin kolaydan zora ve konu bütünlüğü içinde olmasına çalışılmıştır. Testin sonuna cevaplama kutucuğu eklenmiştir. Testin bitmiş olduğu belirtilmiş olup cevaplarını kontrol ettikten sonra cevaplar kısmına kodlamayı unutmamaları hatırlatılmıştır.

Testte bulunacak toplam soru sayısının kararlaştırılması:

Devlet okullarında çalışan 4 sosyal bilgiler ders öğretmeniyle görüşülmüş ve sınıf düzeyi göz önünde bulundurularak 37 adet sorunun sayı bakımından uygun olduğuna karar verilmiştir.

Test süresinin belirlenmesi:

Her soruya en fazla 1 dakika ayrılacağı düşünülmüş ve katılımcıların seveleri göz önüne alındığında pilot uygulama için otomatik olarak bir ders saati süresine (40 dk.) karar verilmiştir.

Pilot uygulamanın uygulanması:

Pilot uygulama, bölgede bulunan diğer okullara oranla başarı düzeyi yüksek denilebilecek bir devlet ortaokulunun farklı seviyelerindeki şubelerine ve başarı düzeyi orta seviye denilebilecek yine bir devlet ortaokulunun farklı seviyelerindeki 8. sınıf şubelerinden oluşan toplam 131 katılımcı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Uygulama sırasında katılımcıların

hangi soruda takıldıkları, farklı seviyelerdeki sınıfların testi çözme hızları ve test hakkındaki geri dönütleri not alınmıştır. Alınan geri dönütler ve gözlemler sonucunda hemen hemen hepsinin testteki soruları cevaplayabilecek zamanlarının rahatlıkla olduğu görülmüştür. Katılımcıların, testte yer alan kavramları veya konuları derste gördüklerini hatırladıkları ama testi çözerken kavramların veya konuların bir kısmının hatırlanmadığı anlaşılmıştır.

Pilot uygulamada yer alan soruların madde ve test istatistiklerinin yapılması:

Pilot uygulama gerçekleştirildikten sonra ilk olarak test ölçümlerinin geçerliliğine yönelik analizler yapılmıştır.

Sınav kâğıtları; test maddelerinin, bilenle bilmeyen katılımcıyı ayırt edip etmediğini ve amaca hizmet etme derecesini değerlendirmek üzere basit madde analizi için ölçümlenmiştir. Katılımcıların doğru yanıtları 1, yanlış ve boş yanıtları 0 olarak Microsoft Office Excel 2003 programına girilmiştir. Ölçümlenen kâğıtlar yüksek ölçümden düşük ölçüme doğru sıralanmıştır. Deneme grubundaki 131 katılımcının üst %27'si ve alt %27'si ölçüt olarak alınarak toplam 70 katılımcının kâğıtları dikkate alınmıştır. 70 katılımcının her bir maddeye verdiği cevapların madde güçlük ve madde ayırıcılık indeksleri hesaplanmıştır. Madde güçlüğü için $P_j = (D_{\bar{u}} + D_a) / 2n$ formülünden, ayırt edicilik ise $r_{jx} = (D_{\bar{u}} - D_a) / n$ ($n = \text{üst gruptan veya alt gruptan biri}$) formülünden yararlanılmıştır.

Tablo 3.1. Üst ve Alt Gruptaki Katılımcıların Doğru Cevap Sayısına Göre Maddelerin Madde Analizi

Madde No	D _ü	D _a	P _j	r _{jx}	S _j ²	Madde No	D _ü	D _a	P _j	r _{jx}	S _x ²
*1	35	26	0,87	0,26	0,11	20	29	8	0,53	0,60	0,25
2	20	9	0,41	0,32	0,24	*21	33	15	0,69	0,52	0,21
3	34	20	0,77	0,40	0,18	22	Doğru /Yanlış Testi				
4	28	6	0,49	0,63	0,25	23	32	8	0,57	0,69	0,25
5	26	11	0,53	0,43	0,25	24	22	8	0,43	0,40	0,25
*6	34	19	0,76	0,43	0,18	25	30	15	0,64	0,72	0,23
*7	4	3	0,1	0,03	0,09	26	32	16	0,69	0,46	0,21
8	32	9	0,59	0,64	0,24	27	35	12	0,67	0,66	0,22
9	30	17	0,67	0,37	0,22	*28	33	26	0,84	0,20	0,13
10	30	14	0,49	0,46	0,25	**29	4	4	0	0,12	0,00
11	31	10	0,59	0,60	0,24	*30	29	8	0,53	0,60	0,25
12	33	8	0,59	0,72	0,24	*31	2	16	0,27	-0,4	0,20
13	35	17	0,74	0,52	0,19	32	32	8	0,57	0,69	0,25
14	32	13	0,64	0,60	0,23	33	34	10	0,63	0,69	0,23
15	35	10	0,64	0,72	0,23	34	31	6	0,53	0,72	0,25
16	17	6	0,33	0,31	0,22	35	35	11	0,66	0,72	0,22
17	32	13	0,64	0,32	0,23	*36	3	13	0,23	-0,29	0,18
18	26	7	0,47	0,54	0,25	37	34	14	0,69	0,57	0,21
19	29	4	0,47	0,72	0,25						

(Dü: Üst grup, Da: Alt grup, P_j : Madde güçlüğü, r_{jx} : Ayırt edicilik, S_j^2 : Madde varyansı, *: Testten çıkartılan madde, ** Yapılandırılan madde).

Tablo 3.1 incelendiğinde madde güçlük (P_j) indekslerinin 0,00 ile 0,87 arasında, madde ayırt edicilik (r_{jx}) indekslerinin de -0,4 ile 0,72 arasında değiştiği görülmektedir (Tablo 3.1, maddeler hakkında genel bilgi olması amacıyla başta verilmiş olup hangi maddenin neyden dolayı çıkarıldığı hakkında bu bölümün ilerleyen kısımlarında açıklamalar yapılmaktadır).

Tablo 3.2. Madde Seçme Ölçütleri

Madde Ayırcılık İndeksi	Maddelerin Değerlendirilmesi
0,40 ve üstü	Çok iyi ayırcı
0,39 – 0,30	İyi
0,29 – 0,20	Düzeltilmesi gerekir
0,19 ve altı	Ayırt ediciliği düşük

(Ebel, 1965'ten Akt. Tekin, 1996, s.249)

Tablo 3.2 incelendiğinde madde ayırcılık indeksi 0,19 ve altı olan maddelerin ayırt ediciliği düşük maddeler, 0,29-0,20 arasındaki maddelerin düzeltilerek kullanılması tavsiye edilen maddeler, 0,39-0,30 arasındaki maddelerin iyi ve 0,40 ve üstü olan maddelerin de çok iyi ayırcı maddeler olduğu görülmektedir.

Tablo 3.3. Testin Ayırcılık İndeksine Göre Maddelerin Dağılımı ve Yorumu

Ayırcılık İndeksi	f	%	Madde Numarası	Yorum
0,40 ve üstü	26	72	3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 30, 32, 33, 34, 35, 37	Çok İyi
0,30 -- 0,39	4	11	2, 9, 16, 17	Oldukça İyi
0,20 -- 0,29	2	6	1, 28	Düzeltilmesi Gerekir
0,19 ve altı	4	11	7, 29, 31, 36	Testten Çıkarılması Gerekir
Toplam	36			

Tablo 3.3'ü incelediğimizde, testin ayırcılık indeksi 0,40 ve üstü 26 madde, 0,30 – 0,39 arasında 4 madde, 0,20 ve 0,29 arasında 2 madde, 0,19 ve altı da 4 madde bulunmaktadır. Böylece 36 soruluk testin %72'si çok iyi, %11'i oldukça iyi, %6'sı düzeltilmesi gereken maddeler olduğu ve %11'inin de testten çıkarılması gereken maddeler olduğu belirlenmiştir. m1 ve m28'in düzeltilmesi, m7, m29, m31 ve m36'nın ise ayırt ediciliği düşük olduğu için testten çıkartılması gerekmektedir.

Pilot uygulaması yapılan başarı testine son halini vermek için 0,19 ve altı olan 3 madde (m7, m31 ve m36), (m29 bilgi sorusu olduğu için yapılandırılmıştır.) ile m1 ve m28 analiz gereği testten çıkartılması gerekmektedir. M6, m21 ve m30'uncu maddeler (kolay ve

orta güçlükte) soru sayısının katılımcı seviyesine uygunluğunun ayarlanması açısından araştırmacı tarafından kapsam geçerliliği bozulmadan testten çıkartılmıştır. Kalan maddeler (28 adet madde) üzerinden test ölçümlerinin güvenilirliği ve pilot uygulamanın uygulandığı gruba yönelik hesaplamalar yapılmıştır.

Bademci'nin (2011) Kuder-Richardson 20, Cronbach'ın alfası, Hoyt'un varyans analizi, genellenebilirlik kuramı ve ölçüm güvenilirliği üzerine yaptığı çalışmada tüm maddelerin iki değerli (1,0) ölçümlendiğinde KR-20, Cronbach alfa ve varyans analizi formüllerinin aynı sonuçları vereceği sonucuna ulaşılmıştır. Bu çalışmada da iç tutarlılık Cronbach Alfa formülü SPSS 22 paket programı kullanılarak hesaplanmış.

Tablo 3.4. Pilot Uygulaması Yapılan Testin Güvenilirliği

1.Cronbach's Alfa Değeri	n of Items	2.Cronbach's Alfa Değeri	n of Items
,920	36	,930	28

Tablo 3.4 incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersi içerisindeki beşeri coğrafya araştırmasının pilot uygulamasında kullanılan 36 maddelik ölçme aracının 1. Cronbach's Alpha değeri ,920, madde analizleri sonucu silinen maddelerden sonra elde edilen 28 maddelik ölçme aracının 2. Cronbach's Alpha değerinin ise ,930 olduğu görülmektedir.

Alfa değerlerinin $0,90 \leq \alpha < 1,00$ aralığında (Özdamar, 1999'dan Akt. Tavşancıl, 2006, s.29) olması testteki maddelerin birbiriyle tutarlılıklarının ve arka plandaki hipotetik (varsayımsal) değişkenlerin temsil edilme ölçütünün yüksek olduğunu göstermektedir (Portney, Watkins, 1993 ve Şencan, 2005'ten Akt. Çakmur, 2012, s.340).

Çoktan seçmeli maddeler analiz edildikten sonra doğru ve yanlış sorularının değerlendirilmesi yapılmıştır.

Katılımcılara doğru ve yanlış seçenekli 5 soru tipi verilmiştir. Yanlış ifadelerin doğrusunu cümlelerin sonundaki noktalı yerlere yazmaları istenmiştir. Örnek açıklamaların belirtilmesi için araştırmaya katılan tüm katılımcıların (n:131) cevapları dikkate alınmıştır. Örnek açıklamaların kolay anlaşılması için katılımcılar Ö1, Ö2, Ö3... şeklinde kodlanmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 3.5'te verilmiştir.

Tablo 3.5. Doğru /Yanlış Sorularının Değerlendirmesi

Maddeler	Yanlış cevap sayısı	%	Örnek açıklamalar
a) İnsanların; ormanlık alanları tarım arazisi olarak kullanmak için tahrip etmesi, doğal ortamdan yararlanma şekillerine olumsuz bir örnektir.	5	4	Ö117: Aslında buna bir cevap veremeyiz. Karadeniz’de hem tarım hem de ağaç yetiştirilir bu da ekonomiye katkı sağlar kesin faydaysa yanlıştır.
b) Tarımsal ürünlerin korunması için kullanılan kimyasal tarım ilaçları, doğal ortamdan yararlanma şekillerine olumlu bir örnektir.	18	14	Ö 24: Kimyasal ilaçlar zehirli besinler verir Ö 36: Tarım ilaçları doğayı olumsuz etkiler Ö117: Kimyasal gübreler zararlıdır. Tarladaki fareler ölürse böcek gelir.
c) İklim, bir bölgede yetiştirilen tarım ürünlerinin çeşitlilik göstermesinde etkilidir.	13	10	Ö65: Uzun yıllarda görülen tarım çeşitliliğinde etkilidir. Ö 98: İklim hava olaylarında etkilidir Ö 127: İklim, bir bölgenin yeryüzü şekilleri ile ortaya çıkmasına denir.
d) İklim, bir ülkedeki maden çeşitliliği üzerinde etkilidir.	82	62	Ö 25: iklim: yeryüzü şekilleri, yerleşim alanları ve tarım ürünlerinde çeşitlilik konusunda etkilidir. Ö 37: İklim yer altı kaynaklarını etkilemez. Ö 42: Madenle iklimin arasında bağlantı yoktur. Ö 85: Madenler yer altında olduğu için etkilenmez. Ö 93: İklim birçok şeyi etkiler fakat yer altı kaynaklarını etkilemez. *Ö 117: Karadeniz’de kömür, kurak yerlerde kil, alçı taşı, ılıman bölgelerde değerli taşlar, İç Anadolu’da altın madeni bile var. Ö 124: Çünkü iklim etki etseydi insanlar maden olan yerlere göç ederdi.
e) İklim, ülkemizdeki turizm çeşitliliği üzerinde etkilidir.	13	10	-
Toplam	131	100	

Tablo 3.5 incelendiğinde 131 katılımcının en fazla D (%62) seçeneğini en az ise A (%4) seçeneğini yanlış cevapladıkları görülmektedir. Yapılan açıklamalar incelendiğinde kimyasal tarım ilaçlarının toprak için zararlı olarak görüldüğü belirlenmiştir. İklimin yeryüzü şekilleri ile ortaya çıktığı (Ö 127) belirtilmiş olup iklimin hava olayları, yerleşim alanları, turizm çeşitliliği ve tarım ürünlerinde etkili olduğu ancak maden çeşitliliği üzerinde etkisinin olmadığı sonucuna varılmaktadır. Cevaplar incelendiğinde Ö117 iklimin maden çeşitliliği üzerinde etkisi olduğunu belirterek (131 katılımcıdan ancak 1 katılımcının iklimin maden çeşitliliği üzerindeki etkisine tam ifade edilemese de bir açıklaması vardır) “*Karadeniz’de kömür, kurak yerlerde kil, alçı taşı, ılıman bölgelerde değerli taşlar, İç Anadolu’da altın madeni bile var.*” ifadesini kullanmıştır. Ö117 iklimin maden çeşitliliği üzerinde etkisi olduğunu her bölgede farklı madenlerin olmasından yola çıkarak bu durumu farklı iklimlerin görülmesi ile belirtmeye çalışmıştır. Doğal çevre ve insan etkileşimine yönelik soruların

katılımcıların çoğu tarafından doğru cevaplandırıldığı, iklimin kömür, linyit ve doğal gaz gibi organik madenler üzerindeki etkisinin ise çoğu katılımcı tarafından yanlış cevaplandırıldığı görülmektedir.

Pilot uygulaması yapılan teste son şeklinin verilmesi:

m1, m7, m28, m31 ve m36 madde ayırıcılık indeksi sonucuna göre testten çıkartılırken m6, m21, m30 ise soru sayısının katılımcı seviyesine uygunluğunun ayarlanması açısından araştırmacı tarafından testten çıkartılmıştır. Zira 37 adet soru uygun görülse de başarı testi uygulanırken bazı katılımcılara soru sayısının fazla geldiği ve testin herhangi bir yaptırımının olmadığını (puan alma, başarı sıralaması yapma vb.) bildikleri için son sorulara doğru dikkatlerinin dağılmaya başladığı gözlemlenmiştir. Bu nedenle her seviyeye uygun soru sayısı belirlenmeye çalışılarak kapsam geçerliliği bozulmayacak şekilde sorular testten çıkartılmıştır. Böylece 36 adet çoktan seçmeli sorudan 8 adet soru silinmiştir. Doğru ve yanlış seçenekli sorularda ise belirtilen 5 sorudan 4'ünün katılımcı seviyesine göre çok kolay olması ve 1 sorunun da çok zor olması nedeniyle 5 sorunun tamamı testten çıkartılmıştır. Böylelikle 28 adet sorudan oluşan ölçümleri geçerli ve güvenilir bir başarı testi son şeklini almıştır. Başarı testinin görünüş yapısı pilot uygulama ile aynıdır.

Asıl uygulama için geriye kalan maddelerin; kavram, kavram alanları ve bu kavramların bilişsel alan basamaklarına göre dağılımlarını içeren ve hangi basamakta kaç soru hazırlandığı Tablo 3.6'da belirtilmektedir. Kavramlar belirlenirken konunun temelini oluşturması açısından bilinmesi ön görülen kavramlar göz önüne alınırken aynı zamanda sınıf düzeylerine göre her bir kavramın yer alma sıklıkları da dikkate alınmıştır.

Tablo 3.6. Başarı Testinin İçeriğindeki Kavramlar ve Bu Kavramların Bilişsel Alan Basamaklarına Göre Dağılımları

Kavram Alanı	Kavramlar	Bilgi	Kavrama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Sentez	Toplam Soru Sayısı
İnsan ve Mekân	Bölge, Özel Konum, Etkileşim, Nüfus Yoğunluğu, Yerleşme, Yerleşim Tipi	3	3	-	1	1	-	8
Ekonomi ve Sürdürülebilirlik	Ekonomik Bölge, Hayvancılık, Hizmet Sektörü, İhracat, İthalat, Maden, Meslek, Ormancılık, Sanayi Sektörü, Sürdürülebilirlik, Tarım Sektörü, Turizm, Üretim	5	7	-	2	-	1	15
Küresel Bağlantılar	Ekonomik İlişki, Kültür, Kültürel Farklılık, Küresel Sorun, Uluslararası Ekonomik Faaliyet	-	2	-	1	-	2	5
Toplam		8	12	-	4	1	3	28
Yüzde (%)		29	43	-	14	3	11	100

Tablo 3.6 incelendiğinde tablonun sağ kısmında kavramların bilişsel alan basamaklarına göre dağılımı gösterilirken yatay kısmında kavramlar alanları ile birlikte yer almıştır. Son şeklini alan başarı testinde her kavramı kapsayacak nitelikte alt ve üst bilişsel alan basamaklarına uygun soruların yer aldığı görülmektedir. Soruların bilişsel alan basamaklarına göre dağılımına bakıldığında en fazla kavrama basamağında %43 (12) soruların olduğu görülmektedir. Daha sonra bilgi basamağında %29 (8), analiz basamağında %14 (4), sentez basamağında %11 (3) ve son olarak da değerlendirme basamağında %3 (1) oranında sorular yer almaktadır. Başarı testinde uygulama basamağına dair soru hazırlanmamıştır. Zira uygulama basamağında öğrenilen bilginin transfer edilerek somut durumlara uygulanabilmesi söz konusudur. Örneğin; 1.400.000 ölçekli bir haritada Samsun ve Kırşehir arası 20 cm ile gösteriliyorsa bu şehirler arasındaki gerçek uzaklık kaç kilometredir? şeklindeki uygulama basamağına örnek madde kökü, beşeri coğrafya konularına göre soru yazılamadığından dolayı bu basamakta soru hazırlanmamıştır. Tablo 3.6 hedeflerin hangi konu içeriği ile ilgili olduğunu belirtilmesi nedeniyle son şeklini alan başarı testinin kapsam içeriğini de böylece belirtmektedir.

3.3.2.2. Pilot Uygulaması Yapılan Başarı Testine Dair Bulgular

Bu bölümde pilot uygulaması yapılan başarı testine dair elde edilen bulgulara, ilk uygulanan grup ve testin özelliklerini belirtmesi açısından yer verilmiştir. Daha önce de belirtildiği gibi pilot uygulama 131 katılımcı ile gerçekleştirilmiş olup basit madde analizi için ölçümlenen kâğıtların üst ve alt %27'lik dilimi (n:70) işleme alınmıştır. Tablo 3.7'de madde analizleri sonucu 70 katılımcıya yönelik elde edilen betimsel istatistikler sunulmuştur.

Tablo 3.7. Pilot Uygulama Yapılan Gruba Yönelik Betimsel İstatistikler

n	\bar{P}	Min.	Max.	Ranj	Mod	\bar{x}	S_s	V
70	0,56	11	96	85	36	56	27,5	49

Tablo 3.7 incelendiğinde pilot uygulama 70 kişi üzerinden değerlendirilmiştir (n:70). Madde analizleri sonucu oluşan pilot uygulamanın ilk grup için ortalama gücüğü (\bar{P}) 0,56'dır. Bu da tercih edilebilecek orta güçlükte bir testin uygulandığı ve orta güçlükte bir testin uygulanacağını göstermektedir. Buna bağlı olarak testin değişik katılımcı seviyesine hitap edebilecek yeterlikte ve güçlükte olduğu da görülmektedir. Uygulanan pilot uygulamanın minimum puanı (min: 11), maksimum puanı (max: 96) ve ranjı (r:85) incelendiğinde programın hedeflerini gerçekleştirebilen katılımcı ile hedefleri gerçekleştiremeyen katılımcıları ayırabilecek bir nitelikte olduğu görülmektedir. Testten alınan en çok puan (mod) 36'dır. Yüz puan üzerinden pilot uygulamanın yapıldığı grubun aritmetik ortalaması (\bar{x}) ise 56'dır. Testin standart sapması (S_s) 27,5'dir. Bu durum pilot uygulamaya katılan katılımcıların birbirinden farklı puanlar aldıklarını ve öğrenme düzeyi bakımından heterojen bir grubun olduğunu göstermektedir. Bağlı değişkenlik katsayısı 49'dur. Kat sayının 25'ten büyük olması alınan puanların birbirinden farklı bir yapıda ve değişkenliğin de az olduğunu göstermektedir.

3.3.3. Verilerin Analizi

Katılımcılara 28 adet sorudan oluşan başarı testi uygulanmıştır. Testin verileri her bir doğru cevap için 1, yanlış veya boş cevaplar için ise 0 şeklinde puanlanmıştır. Verilerin daha iyi anlaşılması için doğru sayıları 3,57 ile çarpılarak yuvarlatılmıştır. Böylece katılımcıların testten alabilecekleri en yüksek puanın 100 (tam) puan olduğu belirlenmiştir. Başarı testi ile elde edilen veriler, Excel programı ve alan yazında kullanılan matematiksel formüller ile analiz edilmiştir. Verilerinin analiz sonuçları yüzde (%) ve frekanslarla (f) tablolar halinde çalışmada sunulmuştur.

Beşeri coğrafya kavramlarının öğrenilme düzeylerinin belirlenmesinde İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelikte (MEB, 2007) yer alan puan ve notla değerlendirme ölçütleri ve tam öğrenme için temel alınan 0,70 düzeyi dikkate alındığından beşeri coğrafya kavramlarının öğrenilme düzeyleri değerlendirilirken;

70-100 Başarılı,

45-69,99 Orta ve

0-44,99 Başarısız düzey olarak değerlendirilerek analiz edilmiştir.

BÖLÜM IV

4. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın problemleri için nitel ve nicel araştırma yöntemleriyle toplanan verilerden elde edilen bulgular; tablo, şekil, liste, örnek ve açıklamalar şeklinde yer almaktadır.

4.1. ARAŞTIRMANIN NİTEL BOYUTUNA İLİŞKİN BULGULAR

Bu bölümde 2015 ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında yer alan 5., 6. ve 7. sınıf düzeyindeki beşeri coğrafya kazanımlarının beşeri coğrafya kategorilerine göre nasıl ele alındığı incelenmekte, belirlenen kazanımların incelenen programların içeriklerinin ortaya konulması açısından beşeri coğrafya kategorilerine göre dağılımları karşılaştırılmakta ve incelenen program ve ders kitapları doğrultusunda öğretimi yapılan beşeri coğrafya kavramlarının tespiti yapılmaktadır.

4.1.1. Kazanımlara Yönelik Elde Edilen Bulgular

Tablo 4.1. 2015 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kazanımların Beşeri Coğrafya Kategorilerine Göre İncelenmesi

Sınıf Düzeyi	Kazanımlar	Kategoriler	f	%
5.	“5.3.4.Yaşadığı çevredeki iklimin insan faaliyetlerine etkisini örnekler vererek açıklar.”	Ekonomik Coğrafya	6	50
	“5.4.1.Ekonomik faaliyetlerin çevresindeki insanların sosyal hayatlarına etkisini araştırır. Yaşadığı bölgedeki birincil, ikincil, üçüncül ekonomik faaliyetler vurgulanır. Bunlar coğrafi özelliklerle ilişkilendirilecektir.”			
	“5.4.2.Çevresindeki örneklerden hareketle üretimin temel faktörlerini tanımlar. Hammadde, işgücü, sermaye ve bilgi konuları ele alınacaktır.”			
	“5.4.3.Çevresinde kullanılan temel ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını şematik anlatımla gösterir.”			
	“5.4.4.Yakın çevresindeki ekonomik faaliyetlerin verimliliği için kaynakların verimli kullanılması gerektiğini fark eder. Sürdürülebilirlik üzerinde durulacaktır.”			
	“5.6.3.Kullandığı ürünlerin kaynaklarını araştırarak bu ürünlerin başka ülkelerden temin edilmesinin nedenlerini sorgular.”			
	“5.5.3.Ülkemizin çeşitli yerleri ile kendi çevresinin kültürel özelliklerini benzerlikler ve farklılıklar açısından karşılaştırır.”	Kültür Coğrafyası	4	34
	“5.5.4.Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü kavrar.”			
	“5.6.1.Yaşadığı çevredeki sosyal hayatın popüler kültürden nasıl etkilendiğini örneklerle açıklar.”			
	“5.6.2.Çevresindeki kültürel unsurlar ile diğer yerlerdeki kültürel unsurları ilişkilendirir. Türkiye ve komşu ülkelerden örneklerle işlenecektir.”			

"Tablo 4.1. (devam)"

	"5.5.2.Sözlü tarih metoduyla yaşadığı çevrenin tarihini araştırır."	Tarihi Coğrafya	1	8
	"5.3.3.Yaşadığı çevrenin coğrafi özelliklerini gözlemleyerek yerleşmelerle ilişkilendirir. Yerleşmelerin ne tür yerlerde (yamaç, dağlık, su kenarı, düz arazi, vadi vb.) geliştiği ele alınacaktır."	Yerleşme Coğrafyası	1	8
	"6.3.3.Türkiye'nin temel beşeri coğrafya özelliklerini harita üzerinde gösterir. Türkiye'nin nüfus ve ekonomisi ele alınacaktır."			
	"6.4.2.İhracat ve ithalatın Türkiye ekonomisindeki yerini araştırır. Türkiye'nin ithalat ve ihracat ürünleri ile bunların ülke ekonomisine etkileri ele alınacaktır."	Ekonomik Coğrafya	4	45
	"6.4.3.Türkiye ekonomisinin sektörel yapısını grafiklerle gösterir. Tarım, sanayi ve hizmet sektörleri ele alınacaktır."			
	"6.6.2.Türkiye'nin ekonomik faaliyetlerinin uluslararası bağlarını sorgular. Kaynaklar, ihtiyaçlar ve üretim açısından değerlendirilecektir."			
6.	"6.6.3.Türkiye'nin çeşitli ülkelerle olan sosyal ve kültürel etkileşimini sorgular. Türk kültürü ile seçilen iki farklı ülkenin kültürü incelenecektir." "6.6.4.Küresel ölçekte popüler kültürün kültürel davranış kalıplarımıza etkisini analiz eder."	Kültür Coğrafyası	2	22
	"6.3.1.Türkiye'nin konum özelliklerinin ülkeye kattığı değeri önemser. Jeopolitik, iklim, ulaşım gibi Türkiye'nin mutlak ve göreceli konumuna yönelik çıkarımlarda bulunulacaktır."	Siyasi Coğrafya	2	22
	"6.6.1.Türkiye'nin konumuna dayalı olarak üstlendiği çeşitli rolleri analiz eder. Türkiye'nin coğrafi konumu kültürel, siyasi ve ekonomik yönlerden değerlendirilecektir."			
	"6.3.5.Coğrafi özellikler göz önüne alınarak Türkiye'deki yerleşim tiplerinin farklılığına kanıtlar gösterir."	Yerleşme Coğrafya	1	11
	"7.6.2.Türkiye'nin ilişkide olduğu ekonomik bölge ve kurumları tanıtır. AB, ABD, Rusya, Çin, Afrika, Karadeniz'in çevresi, Ortadoğu ve Türk Dünyası bağlamında işlenecek; IMF ve Dünya Bankasının işlevlerine değinilecektir."	Siyasi Coğrafya	2	67
7.	"7.6.3.Küresel sorunların çözümüne yönelik işbirliğinin gerekliliğini fark eder. Küresel iklim değişikliği, doğal afetler, açlık, terörizm ve göç konuları ele alınacaktır."			
	"7.3.3.Dünyanın gelişmişlik düzeyleri farklı bölgelerini coğrafi açıdan karşılaştırır. Bölgeler; nüfus, yerleşme, göç, ekonomi ve doğal unsurlar açısından ele alınacaktır."	Bölgesel Coğrafya	1	33
Toplam			24	100

(MEB, 2015, s.15-26)

Tablo 4.1 incelendiğinde 2015 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 5. sınıf (*f*:12), 6. sınıf (*f*:9) ve 7. sınıf (*f*:3) düzeylerinde beşeri coğrafya kazanımlarına yer verildiği görülmektedir. En fazla beşeri coğrafya kazanımı ise 5. sınıf (*f*:12) düzeyindedir. 5. sınıf düzeydeki kazanımların beşeri coğrafya kategorilerine göre dağılım oranlarına bakıldığında en fazladan aza doğru ekonomik coğrafya %50 (*f*:6), kültür coğrafyası %34 (*f*:4), tarihi coğrafya %8 (*f*:1) ve yerleşme coğrafyası %8 (*f*:1)'dir. 6. sınıf düzeydeki kazanımların beşeri coğrafya kategorilerine göre dağılım oranlarına bakıldığında en fazladan aza doğru ekonomik

coğrafya %45 (f:4), kültür coğrafyası %22 (f:2), siyasi coğrafya %22 (f:2) ve yerleşme coğrafyası %11 (f:1)'dir. 7. sınıf düzeydeki kazanımların beşeri coğrafya kategorilerine göre dağılım oranlarına bakıldığında ise siyasi coğrafyaya %67 (f:2) ve bölgesel coğrafyaya %33 (f:1) oranlarında yer verildiği görülmektedir.

2015 programında yer alan 5. sınıf düzeyindeki beşeri coğrafya kategorilerine ait örnek kazanımların incelenmesi şu şekildedir:

“5.3.3.Yaşadığı çevrenin coğrafi özelliklerini gözlemleyerek yerleşmelerle ilişkilendirir.” (1. Kazanım).

“5.4.4.Yakın çevresindeki ekonomik faaliyetlerin verimliliği için kaynakların verimli kullanılması gerektiğini fark eder.” (2. Kazanım).

“5.2.2.Sözlü tarih metoduyla yaşadığı çevrenin tarihini araştırır.” (3. Kazanım).

2015 programında yer alan 5. sınıf düzeyindeki örnek kazanımlar incelendiğinde:

Birinci kazanıma göre yakından uzağa öğretim ilkesince bireyin gözlem yapma ve sorgulama becerilerini kullanarak mekânı algılaması böylece yerleşmelerin yamaçlarda, dağlık alanlarda, su kenarlarında, düz arazilerde, vadilerde vb. gibi yerlerde geliştiğini fark etmesi amaçlanmaktadır.

İkinci kazanıma göre sürdürülebilirlik üzerinde durularak yakından uzağa öğretim ilkesince bireyin çevre duyarlılığını geliştirmesi ve tasarruf değerine sahip olması amaçlanmıştır.

Üçüncü kazanıma göre bireyin araştırma ve kanıt kullanma becerilerini kullanarak kültürel mirasa saygı göstermesi yine yakından uzağa öğretim ilkesince ele alınmıştır.

2015 programında yer alan 6. sınıf düzeyindeki beşeri coğrafya kategorilerine ait örnek kazanımların incelenmesi şu şekildedir:

“6.3.3.Türkiye'nin temel beşerî coğrafya özelliklerini harita üzerinde gösterir.” (1. Kazanım).

“6.3.5.Coğrafi özellikler göz önüne alınarak Türkiye'deki yerleşim tiplerinin farklılığına kanıtlar gösterir.” (2. Kazanım).

“6.6.1.Türkiye'nin konumuna dayalı olarak üstlendiği çeşitli rolleri analiz eder.” (3. Kazanım).

2015 programında yer alan 6. sınıf düzeyindeki örnek kazanımlar incelendiğinde:

Birinci kazanıma göre Türkiye'nin nüfus ve ekonomisi gibi beşeri coğrafya özellikleri ele alınmıştır. Böylece bireyin harita ve coğrafi verileri kullanma gibi becerileri geliştirilmeye

çalışılmıştır. Kazanım sahip olunan kaynakların ve özelliklerin ülke ekonomisindeki yeri ve önemi belirtilerek ülkeye kattığı değerin farkına vardırılması ile bireyde milli duyguları uyandırarak vatanseverlik değerini geliştirecek şekilde ele alınmıştır.

İkinci kazanıma göre bireyde konum analizi yapma ve mekânı algılama gibi beceriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Üçüncü kazanıma göre sorgulama ve çoklu bakış açısına sahip bireylerin yetiştirilmesi amaçlanmakta olup bu becerilerin kullanımı ile Türkiye'nin coğrafi konumunun sosyokültürel, siyasi ve ekonomik açıdan değerlendirilerek ele alınması sağlanmıştır.

2015 programında yer alan 7. sınıf düzeyindeki beşeri coğrafya kategorilerine ait örnek kazanımların incelenmesi şu şekildedir:

“7.3.3.Dünyanın gelişmişlik düzeyleri farklı bölgelerini coğrafi açıdan karşılaştırır.” (1. Kazanım).

“7.6.3.Küresel sorunların çözümüne yönelik işbirliğinin gerekliliğini fark eder.” (2. Kazanım).

“7.6.2.Türkiye'nin ilişkide olduğu ekonomik bölge ve kurumları tanır.” (3. Kazanım).

2015 programında yer alan 7. sınıf düzeyindeki örnek kazanımlar incelendiğinde:

Birinci kazanıma göre bölgeler; nüfus yapısı, yerleşim özellikleri, ekonomik faaliyetler, göç ve doğal unsurlar gibi açılardan ele alınırken bireyin harita kullanma ve konum analizi yapma becerilerini kullanarak bölgeler arasında karşılaştırma yapması amaçlanmaktadır.

İkinci kazanıma göre küresel sorun olarak iklim değişikliği, salgın hastalık, doğal afet, açlık, kıtlık, terörizm ve göç konularının ele alınması belirtilmiştir. Bireyin işbirliği yapmayı öğrenmesi, çevreyi koruma duyarlılığı kazanması, dayanışma ve farklılıklara saygı duyması küresel sorunlar aracılığı ile benimsetilerek ele alınmıştır.

Üçüncü kazanıma göre uluslararası ekonomik ilişkilerin ne olduğu, nasıl geliştiği, ekonomik bölgelerin nereler olduğu ve ekonomik kurumların işlevleri uluslararası ilişkiler, coğrafya ve ekonomi ilişkisinde ele alınmıştır. Konu AB ülkeleri, ABD, Rusya, Çin, Afrika, Ortadoğu ve Türk Dünyası çevresinde işlenirken IMF ve Dünya Bankasının işlevlerine de değinilmesi belirtilmiştir.

Tablo 4.2. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Kazanımların Beşeri Coğrafya Kategorilerine Göre İncelenmesi

Sınıf Düzeyi	Kazanımlar	Kategoriler	f	%			
5.	“S.B.5.5.1.Yaşadığı yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz eder. Ekonomik faaliyetlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirir.”	Ekonomik Coğrafya	6	46			
	“S.B.5.5.2.Yaşadığı yer ve çevresindeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri tanıır.”						
	“S.B.5.5.3.Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder. Ekonomik faaliyetlerin nüfus, yerleşme, eğitim ve kültür üzerindeki etkileri üzerinde durulur.”						
	“S.B.5.5.4.Temel ihtiyaçları karşılamaya yönelik ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eder.”						
	“S.B.5.7.1.Yaşadığı yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü araştırır. Tarım, sanayi, turizm, ulaşım, eğitim, kültür endüstrisi gibi ekonomik faaliyet alanlarından uygun olanlara değinilir.”						
	“S.B.5.7.2.Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır.”						
	“S.B.5.2.3.Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.”				Kültür Coğrafyası	5	39
	“SB.5.2.4.Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder.”						
	“S.B.5.2.5.Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendirir. Gündelik hayatta yerleşmiş kültürel unsurların sürekliliği ve değişimi üzerinde durulur.”						
	“S.B.5.7.3.Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini açıklar. Farklı ülke toplumlarının birbirini daha yakından tanımalarının, kültürel zenginliklerini görmesinin ve karşılıklı ön yargılarını fark etmesinin sağladığı kazançlar üzerinde durulacaktır.”						
“S.B.5.7.4.Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir. Ülkemizden ve dünyanın farklı ülkelerinden örnekler seçilerek ortak mirasın anlamı üzerinde durulur.”							
“S.B.5.3.2.Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.”							
“S.B.5.3.3.Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir. Nüfusun dağılışıma etki eden faktörler üzerinde durulur. İnsanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanma şekillerine kanıtlar gösterilir.”	Yerleşme Coğrafyası	2	15				
“S.B.6.3.3.Türkiye’nin temel beşerî coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir. Türkiye’nin nüfus dağılışı, ekonomik faaliyetleri, yer altı ve yer üstü kaynaklarına dair haritalar verilir.”	Ekonomik Coğrafya	5	46				
“S.B.6.5.1.Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirir. Kaynakların ülke ekonomisindeki yeri ve önemi tartışılır.”							
“S.B.6.5.2.Kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin canlı yaşamına etkilerini analiz eder. Yenilenebilir ve yenilenemeyen kaynakların önemi vurgulanır.”							
“S.B.6.5.3.Türkiye’nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak yatırım ve pazarlama proje önerileri hazırlar.”							
“S.B.6.7.2.Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini analiz eder. Konu kaynaklar ve ihtiyaçlar açısından ele alınır.”							

"Tablo 4.2. (devam)"

	"S.B.6.3.1.Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar. Jeopolitik, iklim, ulaşım gibi Türkiye'nin mutlak ve göreceli konumu ile ilgili özelliklerine yönelik çıkarımlarda bulunulacaktır."	Siyasi Coğrafya	3	27
	"S.B.6.7.1.Ülkemizin Türk Cumhuriyetleri ve komşu devletlerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerini analiz eder."			
	"S.B.6.7.3.Ülkemizin sahip olduğu siyasi, askerî, ekonomik ve kültürel özelliklere bağlı olarak uluslararası alanda üstlendiği rolleri analiz eder."			
	"S.B.6.1.2.Sosyal, kültürel ve tarihi bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder. Din, dil, tarih gibi kültürü oluşturan unsurlar ele alınır."	Kültür Coğrafyası	2	18
	"S.B.6.7.4.Popüler kültürün, kültürümüz üzerindeki etkilerini sorgular. Kültürümüze ait olmayan unsurların, medya araçları yoluyla toplum hayatını nasıl etkilediği fark ettirilir."			
	"S.B.6.2.1.Orta Asya'da kurulan ilk Türk devletlerinin coğrafi, siyasi, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur. Destan, yazıt ve diğer kaynaklardan yararlanır."	Tarihi Coğrafya	1	9
	"S.B.7.7.1.Türkiye'nin üyesi olduğu uluslararası kuruluşlara örnekler verir."			
	"S.B.7.7.2.Türkiye'nin ilişkide olduğu ekonomik bölge ve kuruluşları tanıtır."	Siyasi Coğrafya	3	39
	"S.B.7.7.4.Arkadaşlarıyla birlikte küresel sorunların çözümüne yönelik fikir önerileri geliştirir. Küresel iklim değişimi, doğal afetler, açlık, terör ve göç konuları ele alınacaktır."			
7.	"S.B.7.3.2.Türkiye'de nüfusun dağılımını etkileyen faktörlerden hareketle Türkiye'nin demografik özelliklerini yorumlar. Tablo ve grafikler kullanarak ülkemizin demografik özellikleri ile ilgili verileri yorumlanır."	Nüfus Coğrafyası	2	25
	"S.B.7.3.3.Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır."			
	"S.B.7.5.1.Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar."	Ekonomik Coğrafya	1	12
	"S.B.7.7.3.Çeşitli kültürlerle yönelik kalıp yargıları sorgular."	Kültür Coğrafyası	1	12
	"S.B.7.3.1.Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur."	Yerleşme Coğrafyası	1	12
Toplam			32	100

(MEB, 2018, s.17-25)

Tablo 4.2 incelendiğinde 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 5. sınıf (f:13), 6. sınıf (f:11) ve 7. sınıf (f:8) düzeylerinde beşeri coğrafya kazanımlarına yer verildiği görülmektedir. En fazla beşeri coğrafya kazanımı ise 5. sınıf (f:13) düzeyindedir. 5. sınıf düzeydeki kazanımların beşeri coğrafya kategorilerine göre dağılım oranlarına bakıldığında en fazladan aza doğru ekonomik coğrafya %46 (f:6), kültür coğrafyası %39 (f:5) ve yerleşme coğrafyası %15 (f:2)'tir. 6. sınıf düzeydeki kazanımların beşeri coğrafya kategorilerine göre dağılım oranlarına bakıldığında en fazladan aza doğru ekonomik coğrafya %46 (f:5), siyasi coğrafya %27 (f:3), kültür coğrafyası %18 (f:2) ve tarihi coğrafya %9 (f:1)'dur. 7. sınıf düzeydeki kazanımların beşeri coğrafya kategorilerine göre dağılım oranlarına bakıldığında

ise en fazladan aza doğru siyasi coğrafyaya %39 (f:3) nüfus coğrafyası %25 (f:2), ekonomik coğrafya %12 (f:1), kültür coğrafyası %12 (f:1) ve yerleşme coğrafyası %12 (f:1) oranlarında yer verildiği görülmektedir.

2018 programında yer alan 5. sınıf düzeyindeki beşeri coğrafya kategorilerine ait örnek kazanımların incelenmesi şu şekildedir:

“S.B.5.2.5.Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendirir.” (1. Kazanım).

“S.B.5.3.2.Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar.” (2. Kazanım).

“S.B.5.7.3.Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini açıklar.” (3. Kazanım).

2018 programında yer alan 5. sınıf düzeyindeki örnek kazanımlar incelendiğinde:

Birinci kazanıma göre bireyler gündelik hayata yerleşmiş kültürel unsurların sürekliliği ve değişimi üzerinde araştırma yapmaya yöneltilmiştir. Böylece güncellik ve zaman açısından yakından uzağa (güncel konulara göre uzaktan yakına) ilkelerine uygun olarak kültürel unsurların nesilden nesle aktarılan kültürel bir miras olduğu belirtilmektedir.

İkinci kazanım bireyin çevre okuryazarlığı ve gözlem becerilerini kullanmasına ve fiziki ortamın insan faaliyetlerine etkisini kavramasına yönelik olarak ele alınmıştır.

Üçüncü kazanım farklı toplulukların birbirini yakından tanınması, kültürel zenginliklerin görülmesi ve ön yargıların fark edilmesi açısından sağladığı yararlar temellinde ele alınmıştır. Kalıp yargıların fark edilmesi ile hem farklı milletlere karşı hem de ülkesindeki farklı kültürel değerlere sahip vatandaşlara karşı saygı ve hoşgörü çerçevesinde demokratik bir tutumun benimsetilmesi amaçlanmıştır.

2018 programında yer alan 6. sınıf düzeyindeki beşeri coğrafya kategorilerine ait örnek kazanımların incelenmesi şu şekildedir:

“S.B.6.1.2.Sosyal, kültürel ve tarihî bağların toplumsal birlikteliğin oluşmasındaki yerini ve rolünü analiz eder.” (1. Kazanım).

“S.B.6.3.1.Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.” (2. Kazanım).

“S.B.6.3.3.Türkiye'nin temel beşerî coğrafya özelliklerini ilgili haritalar üzerinde gösterir.” (3. Kazanım).

2018 programında yer alan 6. sınıf düzeyindeki örnek kazanımlar incelendiğinde:

Birinci kazanım ile dayanışma, toplumsal birlik ve beraberlik değerlerinin benimsetilmesi sağlanarak kültürü oluşturan din, dil, örf, adetler ve tarih gibi unsurlar ele alınmıştır.

İkinci kazanım bireye coğrafi sorgulama, mekânı algılama ve harita okuryazarlığı becerilerinin kazandırılması, jeopolitik, bölge, ulaşım ve iklim gibi kavramlarla Türkiye'nin konumsal özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunması şeklinde ele alınmıştır.

Üçüncü kazanım Türkiye'nin nüfus ve yerleşim özellikleri, ekonomik faaliyetleri, yer altı ve yer üstü kaynakları gibi beşeri coğrafya özellikleri harita okuryazarlığı açısından ele alınmıştır. Böylece bireyin harita ve coğrafi verileri kullanma gibi becerileri geliştirilmeye çalışılmıştır.

2018 programında yer alan 7. sınıf düzeyindeki beşeri coğrafya kategorilerine ait örnek kazanımların incelenmesi şu şekildedir:

“S.B.7.3.1.Örnek incelemeler yoluyla geçmişten günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur.” (1. Kazanım).

“S.B.7.3.3.Örnek incelemeler yoluyla göçün neden ve sonuçlarını tartışır.” (2. Kazanım).

“S.B.7.5.1.Üretimde ve yönetimde toprağın önemini geçmişten ve günümüzden örneklerle açıklar.” (3. Kazanım).

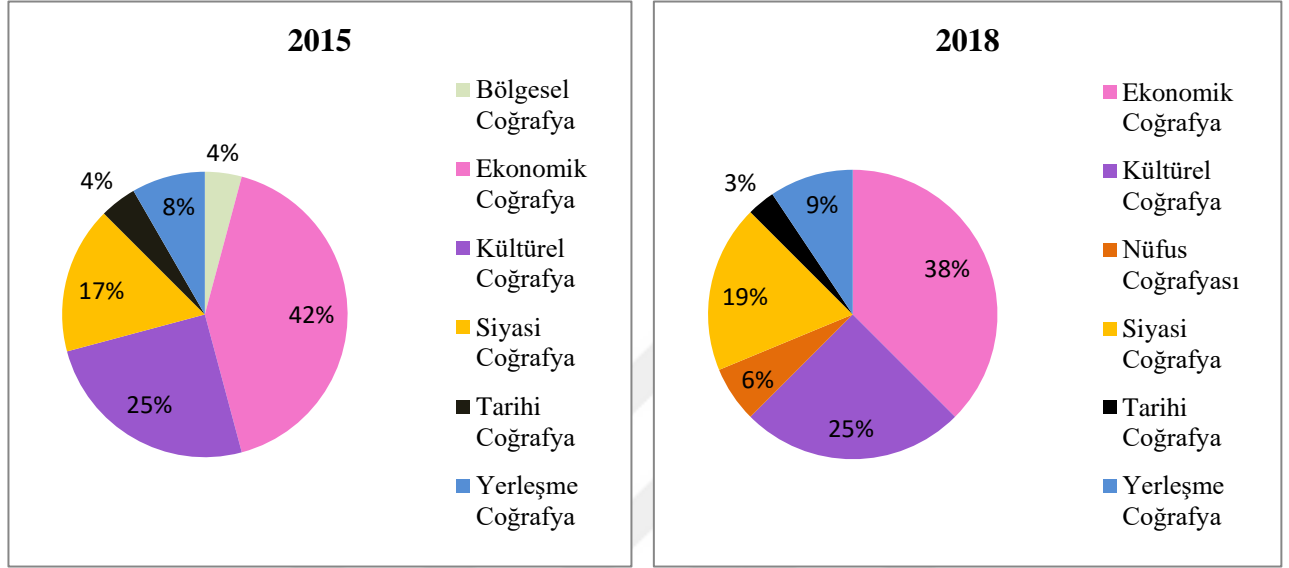
2018 programında yer alan 7. sınıf düzeyindeki örnek kazanımlar incelendiğinde:

Birinci kazanım tarihsel süreç içerisinde sorgulama, mekânı algılama, gözlem ve analiz etme becerileri kullanılarak fiziki ve beşeri etkenlerinin yerleşme üzerindeki etkisi hakkında çıkarımda bulunulması şeklinde ele alınmıştır.

İkinci kazanım yakından uzağa öğretim ilkesi ile ele alındığında öğrencinin yaşadığı yerleşim yerleri ile diğer yerleşim yerleri arasındaki ekonomi, kültür, eğitim, ulaşım ve sağlık gibi alanlardaki farklılıkları fark etmesi ve bu farklılıkların göç üzerindeki etkisini araştırması ayrıca bu konuda örnek incelemeler yaparak problem çözme becerilerini geliştirmesi açısından ele alınmıştır.

Üçüncü kazanım zaman ve kronoloji ile değişim ve sürekliliği algılama becerileri temelinde toprağın yönetimdeki önemine yönelik siyasi coğrafya açısından sorgulama yapma becerisi ile toprağın üretimdeki rolünün anlaşılmasına yönelik de çevre duyarlılığı ve tasarruf değerleri açısından ele alınmaktadır.

Kazanımların öğrenci davranışları açısından gözle görülebilecek, dolaylı veyahut doğrudan ölçülebilecek davranışlar şeklinde ifade edildiği ve olgular arasında ilişki kurma, fark etme, analiz etme, harita üzerinde gösterme, kanıtlar gösterme, araştırma yapma, karşılaştırma yapma, tanıma, değerlendirme, açıklama yapma, çıkarımda bulunma ve tartışabilme gibi öğrenme ürünlerine yönelik olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 4.1. 2015 ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarındaki beşeri coğrafya kazanımlarının beşeri coğrafya kategorilerine göre dağılım durumu

Şekil 4.1 incelendiğinde 2015 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki beşeri coğrafya kazanımlarının %42'sinin ekonomik coğrafya, %25'inin kültürel coğrafya, %17'sinin siyasi coğrafya, %8'inin yerleşme coğrafyası, %4'ünün bölgesel coğrafya ve %4'ünün de tarihi coğrafya ile ilgili kazanımlar olduğu görülmektedir. 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki beşeri coğrafya kazanımlarının %38'inin ekonomik coğrafya, %25'inin kültürel coğrafya, %19'unun siyasi coğrafya, %9'unun yerleşme coğrafyası, %6'sının nüfus coğrafyası ve %3'ünün tarihi coğrafya ile ilgili kazanımlar olduğu görülmektedir.

2015 ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarındaki beşeri coğrafya kazanımlarının beşeri coğrafyanın alt dallarına göre dağılım durumu değerlendirildiğinde 2015 öğretim programında %42 oranında olan ekonomik coğrafya kazanımlarının 2018 öğretim programında %38'e ve %4 oranında olan tarihi coğrafya kazanımlarının %3 oranına düştüğü görülmektedir. 2015 öğretim programında %17 oranında olan siyasi coğrafya kazanımlarının %19'a ve %8 oranında olan yerleşme coğrafyası kazanımlarının da %9 oranına yükseldiği görülmektedir. Ayrıca 2015 öğretim programında %4 oranında olan

bölgesel coğrafya kazanımları 2018 öğretim programında görülmemektedir. Buna karşılık 2018 öğretim programında %6 oranında olan nüfus coğrafyası kazanımları da 2015 programında görülmemektedir. Her iki programda da kültürel coğrafya kazanımlarının oranlarında bir değişiklik görülmemektedir.

4.1.2. Kavramlara Yönelik Elde Edilen Bulgular

Tablo 4.3. Sosyal Bilgiler Dersi İçerisinde Yer Alan Beşeri Coğrafya Kavramları

Sıra No.	Kavram	Sıra No.	Kavram	Sıra No.	Kavram	Sıra No.	Kavram
1.	Beşeri coğrafya	15.	Hayvancılık,	29.	Ormancılık	43.	Toprak
2.	Bölge	16.	Hizmet	30.	Ortak miras	44.	Turist
3.	Coğrafi konum	17.	İhracat	31.	Özel konum	45.	Turizm
4.	Dağıtım	18.	İşgücü,	32.	Pazar	46.	Tüketim
5.	Doğal kaynak	19.	İthalat	33.	Sanayi	47.	Ulaşım
6.	Ekonomi	20.	Jeopolitik	34.	Sanayileşme	48.	Uluslararası kuruluş
7.	Ekonomik bölge	21.	Kültür	35.	Sermaye	49.	Üretim
8.	Ekonomik faaliyet	22.	Kültürel öge	36.	Sosyal etkileşim	50.	Ürün
9.	Ekonomik ilişki	23.	Küresel sorun	37.	Sosyal hayat	51.	Yatırım
10.	Ekonomik kaynak	24.	Maden	38.	Sürdürülebilirlik	52.	Yer
11.	Enerji	25.	Madencilik	39.	Şehirleşme	53.	Yerel tarih
12.	Etkileşim	26.	Meslek	40.	Tarım	54.	Yerleşim tipi
13.	Göç	27.	Nüfus	41.	Tasarruf	55.	Yerleşme
14.	Hammadde	28.	Nüfus yoğunluğu	42.	Ticaret		

Tablo 4.3'te de görüldüğü üzere incelenen Sosyal Bilgiler ders kitapları ve öğretim programları doğrultusunda Sosyal Bilgiler dersi içerisinde beşeri coğrafya alanına dâhil edilebilecek 55 adet kavram yer almaktadır. Bazı kavramların birbirini destekleyecek nitelikte olduğu (örneğin turist ve turizm gibi) bazı kavramların ise (yer, yerleşme ve yerleşim tipi) birbiri ile alakalı olarak birbirinin türevi şeklinde olduğu görülmektedir. Yine bazı kavramların Sosyal Bilgiler dersinin, farklı sosyal bilim alanlarına ait konuları da bünyesine almasından dolayı beşeri ve ekonomik coğrafya ile bağlantılı bu alanlara ait kavramları (ekonomi, yatırım, işgücü vb.) tabloda görmek mümkündür.

Kavramlar, metin içerisinde daha çok bilgi ve tanım şeklinde verilmiş olup konuyla ilgili görsel, grafik ve gazete metinleriyle desteklenmeye çalışılmıştır. Beşeri coğrafya konularının anlaşılması için söz konusu temel kavramların öğrenilmesi önemlidir.

Tablo 4.4. 2015 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına Göre İncelenen Ders Kitaplarındaki Beşeri Coğrafya Kavramları

Sınıf Düzeyi	Ünite Adları	Kavramlar	f	%
5.	Bölgemizi Tanıyalım	Beşerî Ortam, Bölge, Göç, Hayvancılık, Nüfus, Nüfus Yoğunluğu, Şehirleşme (Kentleşme), Tarım, Turizm, Ulaşım, Yerleşme	11	28
	Ürettiklerimiz	Bölge, Coğrafi Konum, Dağıtım, Doğal Kaynak, Ekonomi, Ekonomik Kaynak, Enerji, Hammadde, Hayvancılık, İhracat, İthalat, Madencilik, Meslek, Ormancılık, Pazar, Sanayi, Tarım, Turizm, Tüketim, Ulaşım, Üretim, Ürün	22	57
	Hepimizin Dünyası	İhracat, İthalat, Kültürel Miras, Ortak Miras, Ticaret, Turizm	6	15
Toplam			39	100
6.	Yeryüzünde Yaşam	Coğrafi Konum, Yerleşme	2	10
	Ülkemizin Kaynakları	Doğal Kaynak, Ekonomi, Enerji Kaynağı, Hayvancılık, Madencilik, Ormancılık, Sanayi, Tarım	8	38
	Ülkemiz ve Dünya	Coğrafi Konum, Doğal Kaynak, Etkileşim, İhracat, İşgücü, İthalat, Maden, Nüfus, Nüfus Yoğunluğu, Sanayi, Tarım	11	52
Toplam			21	100
7.	Ülkemizde Nüfus	Beşeri Ortam, Bölge, Coğrafi Konum, Göç, İhracat, İthalat, Doğal Kaynak, Nüfus, Nüfus Yoğunluğu, Şehirleşme, Tarım, Ticaret, Turizm, Ulaşım, Yatırım, Yerleşme	16	84
	Ülkeler Arası Köprüler	Doğal Kaynak, Küresel Sorun, Ortak Miras	3	16
Toplam			19	100

Tablo 4.4 incelendiğinde 2015 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında tüm sınıflar düzeyinde beşeri coğrafya kavramlarını içeren ünitelere yer verildiği görülmektedir. 5. sınıf düzeyinde insan ve mekân, ekonomi ve sürdürülebilirlik ve küresel bağlantılar öğrenme alanlarına ait “Bölgemizi Tanıyalım, Ürettiklerimiz, Hepimizin Dünyası” isimli üniteler yer almaktadır. 6. sınıf düzeyinde insan ve mekân, ekonomi ve sürdürülebilirlik öğrenme alanlarına ait “Yeryüzünde Yaşam, Ülkemizin Kaynakları, Ülkemiz ve Dünya” isimli üniteler mevcuttur. 7. sınıf düzeyinde ise insan ve mekân ile küresel bağlantılar öğrenme alanlarına ait “Ülkemizde Nüfus, Ülkeler Arası Köprüler” isimli ünitelere yer verilmiştir. 5. sınıf düzeyinde beşeri coğrafya kavramları sayısı olarak daha fazla (f:39) iken, 6. sınıfta yarıya yakın bir azalma (f:21) söz konusudur. 7. sınıf düzeyinde ise kavram sayısı daha da azalmıştır.

Bu üniteler içerisinde yer alan kavramların hangi coğrafya kategorisine ait olduğuna örnek verecek olursak sınırları belli bir bölgenin ulaşımını, turizm özelliklerini veyahut da ekonomik faaliyetlerini ele alan kısaca bir bölgenin tüm beşeri coğrafya özelliklerini içeren veya bölgeler arası farklılıkları ortaya koyan “Bölge” kavramına dair her beşeri coğrafya kavramı Bölgesel Coğrafyaya örnektir. “Ekonomi, Ekonomik Kaynak, Hammadde, İhracat, İthalat, Meslek, Pazar, Sanayi, Tarım, Tüketim, Üretim ve Ürün” gibi kavramlar Ekonomik

Coğrafyaya örnektir. “Kültürel Miras ve Ortak Miras” gibi kavramlar Kültürel Coğrafyaya örnektir. “Nüfus, Nüfus Yoğunluğu ve Göç” gibi kavramlar Nüfus Coğrafyasına, ”Yerleşme” kavramına dair her türev kavram Yerleşme Coğrafyasına son olarak “Coğrafi Konum” gibi kavramlar da Siyasi Coğrafyaya örnektir.

Yenilenen müfredatın ilk olarak 2018-2019 eğitim öğretim yılında yalnız ortaokul 5. sınıfta uygulamaya konulmasından dolayı 2018 öğretim programına göre sadece 5. sınıf ders kitabı incelenmiştir.

Tablo 4.5. 2018 Öğretim Programına Göre İncelenen 5. Sınıf Düzeyindeki Beşeri Coğrafya Kavramları

Sınıf Düzeyi	Ünite Adı	Kavramlar	f	%
5.	Kültür ve Miras	Kültür, Kültürel Öge, Turist	3	8
	İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Ekonomik Faaliyet, Hayvancılık, Madencilik, Nüfus, Sanayi, Sanayileşme, Tarım, Ticaret, Turizm, Ulaşım, Yerleşme	11	28
	Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Dağıtım, Ekonomik Faaliyet, Hammadde, Hayvancılık, Hizmet, İşlenmiş Ürün, Madencilik, Meslek, Ormancılık, Sanayi, Sosyal Hayat, Tarım, Turizm, Tüketim, Üretim	15	39
	Küresel Bağlantılar	Ekonomik İlişki, İhracat, İthalat, Jeopolitik, Kültür, Ortak Miras, Turizm, Ticaret, Turist, Ulaşım	10	25
Toplam			39	100

Tablo 4.5 incelendiğinde 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında 5. sınıf düzeyinde dört farklı üniteye beşeri coğrafya kavramlarına yer verildiği görülmektedir. Kavramların ünitelerine göre dağılımlarına bakıldığında üretim, dağıtım ve tüketim konularında %39 (f:15), insanlar, yerler ve çevreler konularında %28 (f:11), küresel bağlantılar konularında %25 (f:10) ve kültür ve miras konularında %8 (f:3)'lik bir paya sahip olduğu görülmektedir.

Bu üniteler içerisinde yer alan kavramların hangi coğrafya kategorisine ait olduğuna örnek verecek olursak “Kültür ve Kültürel Öge” gibi kavramlar Kültürel Coğrafyaya, “Turist ve Turizm” gibi kavramlar Turizm Coğrafyasına, “Üretim, Tüketim ve Dağıtım” gibi kavramlar Ekonomik Coğrafyaya son olarak da “Jeopolitik” kavramı Siyasi Coğrafyaya örnektir.

Tablo 4.6. Sosyal Bilgiler Dersi İçerisinde Yer Alan Beşeri Coğrafya Kavramlarının Sınıf Düzeylerine Göre Yer Alma Durumlarının İncelenmesi

Öğretim Programı	Toplam Beşeri Coğrafya Kavram Sayısı	Sınıf Düzeyi	f	%
2015	55	5.	31	56
		6.	17	31
		7.	18	33
2018		5.	28	51

Tablo 4.6’da Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan toplam 55 adet beşeri coğrafya kavramının ders kitaplarında yer alma durumu sınıf düzeylerine göre incelenmiştir. Daha önce ünitelere göre belirlenen kavramlar, sınıf düzeylerine göre ele alınıp toplam 55 adet kavram sayısına oranlandığında, kavramların sınıf düzeylerine göre yer alma durumları; 2015 öğretim programına göre 5. sınıf düzeyinde %56 (f:31), 6. sınıf düzeyinde %31 (f:17) ve 7. sınıf düzeyinde %33 (f:18) oranında olduğu görülmektedir. 2018 öğretim programına göre ise 5. sınıf düzeyinde %51 (f:28) oranında olduğu görülmektedir.

4.2. ARAŞTIRMANIN NİCEL BOYUTUNA İLİŞKİN BULGULAR

Bu bölümde ortaokul düzeyinde kazandırılması hedeflenen beşeri coğrafya kavramlarının öğrenilme düzeyinin tespitine ve beşeri coğrafya kategorilerine göre okulların başarı durumlarının nasıl olduğunun değerlendirilmesine ilişkin uygulanan başarı testinden elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

İlk olarak araştırmaya katılan katılımcılar hakkında genel bir bilgi verilmesi açısından katılımcılara ait cinsiyet, yaşanılan yer, ağırlıklı not ortalaması ve katılımcıların başarı testi sonuçlarına ait betimsel istatistiklere yer verilmiştir.

Tablo 4.7. Katılımcıların Cinsiyet, Yaşanılan Yer ve Ağırlıklı Not Ortalaması Değişkenlerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Değişkenler	n					%	
Cinsiyet	Kız					98	53
	Erkek					87	47
Yer	İl Merkezi					185	100
Ağırlıklı Not Ortalaması	100-85 (Pekiyi)	84-70 (İyi)	69-55 (Orta)	54-45 (Geçer)	44-0 (Başarısız)		
	%	70	10	6	14		
	n	130	18	12	25		

Tablo 4.7 incelendiğinde araştırmaya katılan 185 katılımcıdan %53'ünün (f:98) kız, %47'sinin (f:87) erkek katılımcıdan oluştuğu belirtilirken yaşanan yer değişkenine bakıldığında ise katılımcıların köy ve ilçe yerleşkelerinde değil hepsinin il merkezinde yaşadıkları görülmektedir. Ağırlıklı not ortalaması, katılımcıların 8. sınıfa kadar sorumlu oldukları her bir dersten aldıkları notların genel ortalamasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla Tablo 4.7 katılımcıların genel başarıları hakkında da bilgi vermektedir. Tablo incelendiğinde araştırmaya katılan katılımcıların %70'inin (130 kişi) pekiyi, %10'unun (18 kişi) iyi, %6'sının da (12 kişi) orta ve %14'ünün (25 kişi) geçer düzeyde ağırlıklı not ortalamasına sahip oldukları görülmektedir. Araştırmaya ağırlıklı not ortalaması kalır düzeyde değerlendirilen 0-45 not ortalamasına sahip katılımcıların ise katılmadığı görülmüştür.

4.2.1. Ortaokul Düzeyinde Kazandırılması Hedeflenen Beşeri Coğrafya Kavramlarının Öğrenilme Düzeyine Yönelik Elde Edilen Bulgular

Ortaokul düzeyinde kazandırılması hedeflenen beşeri coğrafya kavramlarının öğrenilme düzeylerine ilişkin test verileri, ilk olarak madde açıklamaları yapıldıktan sonra katılımcıların beşeri coğrafya kategorisindeki kavramlara ilişkin başarı düzeyini içeren tablolar halinde verilmiştir.

Bölgesel coğrafya kategorisinde katılımcılardan çeşitli ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ve dünyanın farklı bölgelerini, coğrafi açıdan yani belirtilen bölgelerin nüfus, göç, yerleşme ve ekonomik gibi özelliklerini dikkate alarak dünyanın farklı bölgelerindeki ülkelerin özelliklerini fark etmeleri, bölgeler arasında karşılaştırma yapmaları, bu bölgeler arasındaki benzerlik ve farklılıkların nedenlerini kestirebilmesi ve buna göre bölgesel coğrafya kategorisinde özellikle "ekonomik bölge" kavramını ele almaları istenmiştir (m21).

Tablo 4.8. Bölgesel Coğrafya Kategorisindeki Kavramlara İlişkin Başarı Düzeyi

Maddeler	Sosyo-Ekonomik Düzey					
	Düşük		Orta		Yüksek	
	n	%	n	%	n	%
m21	38	64	43	75	29	50
Toplam	60	100	65	100	60	100

Tablo 4.8 incelendiğinde bölgesel coğrafya kategorisinde yer alan m21'e SED'i düşük olan okuldaki katılımcılardan (n:60) %64 (n:38)'ü doğru cevap (21 yanlış cevap, 1boş) vermiştir. Bölgesel coğrafya kategorisinde yer alan m21'e SED'i orta olan okuldaki katılımcılardan (n:65) %75 (n:43)'i (19 yanlış cevap, 3 boş) ve SED'i yüksek olan okuldaki katılımcılardan (n:60) ise %50 (n:29)'ünün doğru cevap (29 yanlış cevap, 2 boş) verdiği

görülmektedir.

Katılımcılardan ekonomik coğrafya kategorisinde ekonomi ve sürdürülebilirlik ile küresel bağlantılar arasında bağlantı kurarak bir ülkenin uluslararasıdaki “ekonomik faaliyetlerini” etkileyen unsurlar hakkında yargıda bulunmaları (m1); ülkemizin ekonomik kaynakları ve faaliyetlerinden olan “hayvancılık” kavramını iklimin insan faaliyetlerine etkisi açısından ele alarak kavramı, çevre (iklim) ve insan etkileşimi olarak ekonomik faaliyetlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirmeleri (m2); insanların doğal ortamı değiştirme ve ondan yararlanması açısından beşerî özelliklerin yerleşme üzerindeki etkileri göz önüne alınarak “sanayi” kuruluşlarının yerleri belirlenirken dikkat edilmesi gerekenler hakkında çıkarımlarda bulunmaları (m4); yaşanan bölgedeki iklimin o çevredeki insan faaliyetlerine etkisine “ekonomik faaliyetler” kavramını ele alarak örnek vererek karşılaştırmaları (m5); ülkemizin kaynakları, ürettiklerimiz ve doğa ile ekonominin buluşması açısından “doğal kaynak” kavramı, orman ürünleri endüstrisinin bölgesel dağılımı açısından ele alınarak bilgiyi kavranılmaları istenilmiştir (m6). Yakından uzağa, yerellik, güncellik ve bilinenden bilinmeyene gibi ilkelerin olmasından dolayı “sanayi” kavramı ele alınarak katılımcıların yaşadıkları çevrede bulunan fabrika hakkındaki bilgileri yoklanmak istenilmiştir (m8). “İthalat ve ihracat” kavramları ele alınarak Türkiye’nin diğer ülkelerle ve komşu ülkeler arasındaki ekonomik ilişkileri kavramaları, yaşanan yer ve çevresinin ülkemiz ile diğer ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerdeki rolünü fark etmeleri ve iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisinin ekonomik ilişkilerdeki rolünü tartışmaları (m9); sanayi coğrafyasına yönelik sanayilerin ülke genelindeki dağılımlarını göz önüne alarak sanayilerin bölgesel demografik yapı üzerindeki etkisi hakkında çıkarımda bulunmaları (m12) beklenmektedir. Katılımcıların “etki/etkileşim” kavramını kullanarak ekonomik faaliyetlerin coğrafi özelliklerle ilişkilendirilip sosyal hayata etkisini (yeni bir meslek alanının gelişmesi gibi) analiz etmesi (m14); ithalat ve ihracat faaliyetlerinin ülke ekonomisindeki yeri hakkında yorum yapması için “ithalat ve ihracat ürünleri” kavramı aracılığıyla ithalat ve ihracat ürünlerini bilmesi (m15 ve m17); hammadde gibi üretimin temel faktörlerini tanımlaması, kaynakların israf edilmeden verimli kullanılması gerektiğini fark etmesi içi “sürdürülebilirlik” kavramını ele alması (m18); “hizmet sektörü” kavramı ele alınarak ülke ekonomisinin sektörel dağılımını gösteren grafiği yorumlaması (m19); ekonomik faaliyetlerde bulunurken etkili olan etkenleri “meslek” kavramı ile açıklayabilmesi (m22); üretimde toprak önemli olduğundan üretilen temel tarım ürünlerin ülkedeki dağılımını “tarım ürünü” kavramı ile ele alarak bilmesi (m23) ve “üretim” kavramı ile tarımsal ekonomik faaliyetlerde etkili olan temel

unsurları ayırt etmesi (m24); ülke ekonomisinin sektörel yapısını grafikte göstermesi (m26); “maden” kavramı kullanılarak doğal ortamdan yararlanıldığının farkına varılarak ekonomik faaliyetlerle coğrafi özellikleri ilişkilendirmesi (m27) beklenmektedir.

Tablo 4.9. *Ekonomik Coğrafya Kategorisindeki Kavramlara İlişkin Başarı Düzeyi*

Maddeler	Sosyo-Ekonomik Düzey					
	Düşük		Orta		Yüksek	
	n	%	n	%	n	%
m1	6	10	10	17	8	13
m2	31	52	49	82	16	27
m4	9	16	25	42	22	38
m5	18	31	33	55	38	64
m6	32	54	48	80	45	78
m8	30	50	39	65	20	33
m9	21	35	34	58	32	53
m12	37	62	48	81	41	68
m14	41	68	45	75	45	76
m15	6	10	35	59	14	24
m17	22	39	35	59	21	36
m18	32	55	51	85	36	60
m19	24	41	25	42	27	45
m22	40	67	52	88	42	71
m23	22	38	22	37	28	47
m24	32	53	40	67	26	43
m26	24	41	21	35	40	22
m27	12	20	19	32	14	23
Toplam	60	100	65	100	60	100

Tablo 4.9 incelendiğinde SED’i düşük olan okuldaki katılımcıların (n:60) ekonomik coğrafya kategorisinde yer alan maddelerden en az %10 (n:6) oranlarında m1’e (54 yanlış cevap) ve m15’e doğru cevap (54 yanlış cevap) verirken en fazla ise %68 (n:41) oranıyla m14’e doğru cevap (17 yanlış cevap, 2 boş) verdiği görülmektedir.

SED’i orta olan okuldaki katılımcıların (n:65) ekonomik coğrafya kategorisinde yer alan maddelerden en az %17 (n:10) oranında m1’e doğru cevap (55 yanlış cevap) verirken en fazla ise %88 (f:52) oranında m22’ye doğru cevap (12 yanlış cevap,1 boş) verdiği görülmektedir.

SED’i yüksek olan okuldaki katılımcıların (n:60) ekonomik coğrafya kategorisinde yer alan maddelerden en az %13 oranında m1’e doğru cevap (52 yanlış cevap) verirken en fazla ise %78 (n:45) oranında m6’ya doğru cevap (13 yanlış cevap, 2 boş) verdiği görülmektedir.

Kültürel coğrafya kategorisinde “kültür” kavramı, “kültürel farklılıklar” olarak ele alınarak yaşanılan çevredeki ekonomik faaliyetlerin kültür dolayısıyla da sosyal hayat üzerindeki etkisi üzerinde durulmuştur (m7). ”Kültür” kavramı “kültürlenme” kavramı olarak ele alınarak katılımcıların kültürel özelliklerin olduğunu görmeleri (m25) istenmiştir. Ayrıca katılımcılardan turizm coğrafyası kategorisindeki “turizm” kavramını turizmin ekonomik getirileri açısından ele alırken turizmin uluslararası ilişkilerdeki yeri ve kültürel çevre üzerindeki etkisinin önemini açıklamaları istenmiştir (m10).

Tablo 4.10. Kültürel Coğrafya Kategorisindeki Kavramlara İlişkin Başarı Düzeyi

Maddeler	Sosyo-Ekonomik Düzey					
	Düşük		Orta		Yüksek	
	n	%	n	%	n	%
m7	26	43	35	58	33	55
m10	32	53	49	82	30	50
m25	27	46	49	82	37	62
Toplam	60	100	65	100	60	100

Tablo 4.10 incelendiğinde Kültürel Coğrafya Kategorisindeki maddelerde sadece SED’i orta olan okuldaki katılımcıların (n:65) %82 (n:49) oranında m10’a (23 yanlış cevap) ve m25’e doğru cevap (16 yanlış cevap) vererek başarılı olduğu görülmektedir. Bunun dışında Kültürel Coğrafya kategorisindeki maddelere SED’i düşük olan okuldaki katılımcıların (n:60) %43 (n:26) oranında m7’ye (34 yanlış cevap), %53 (n:32) oranında m10’a (28 yanlış cevap) ve %46 (n:27) oranında m25’e doğru cevap (32 yanlış cevap, 1boş) verdiği görülmektedir. SED’i orta olan okuldaki katılımcıların (n:65) %58 (n:35) oranında m7’ye (30 yanlış cevap) doğru cevap verdiği görülmektedir. SED’i yüksek olan okuldaki katılımcıların (n:60) %55 (n:33) oranında m7’ye (27 yanlış cevap), %50 (n:30) oranında m10’a (30 yanlış cevap) ve %62 (n:37) oranında m25’e doğru cevap (23 yanlış cevap) verdiği görülmektedir.

Nüfus coğrafyası kategorisinde “nüfus” kavramı ele alınmış ve katılımcılardan bir bölgenin nüfus özelliklerine veya nüfusun dağılımına etki eden faktörler hakkında çıkarımda bulunmaları beklenmiştir(m28).

Tablo 4.11. Nüfus Coğrafyası Kategorisindeki Kavramlara İlişkin Başarı Düzeyi

Maddeler	Sosyo-Ekonomik Düzey					
	Düşük		Orta		Yüksek	
	n	%	n	%	n	%
m28	21	36	42	70	31	53
Toplam	60	100	65	100	60	100

Tablo 4.11 incelendiğinde nüfus coğrafyası kategorisindeki maddelere SED’i düşük olan okuldaki katılımcıların (n:60) %36 (n:21) oranında m28’e doğru cevap (37 yanlış cevap,2 boş) verirken SED’i yüksek olan okuldaki katılımcıların (n:60) %53 (n:31) oranında m28’e doğru cevap (27 yanlış cevap, 2 boş) verdiği görülmektedir. SED orta düzeydeki katılımcıların (n:65) ise %70 oranında m28’e doğru cevap (23 yanlış cevap) verdiği görülmektedir.

Katılımcılardan siyasi coğrafya kategorisinde “özel konum” kavramını ele alarak Türkiye’nin göreceli konumu ile ilgili özellikleri ve bu özelliklerin ülkeye kattığı değer hakkında çıkarımlarda bulunmaları (m11) ve “küresel sorun” kavramı ile küresel sorunların çözümüne yönelik fikir üretmeden ve işbirliğinin gerekliliğini fark etmeden önce açlık ve terörizm gibi küresel sorunların nedenlerini fark etmeleri (m20) beklenmiştir.

Tablo 4.12. Siyasi Coğrafya Kategorisindeki Kavramlara İlişkin Başarı Düzeyi

Maddeler	Sosyo-Ekonomik Düzey					
	Düşük		Orta		Yüksek	
	n	%	n	%	n	%
m11	28	47	37	63	29	49
m20	36	60	38	63	33	55
Toplam	60	100	65	100	60	100

Tablo 4.12 incelendiğinde siyasi coğrafya kategorisindeki maddelere SED’i düşük olan okuldaki katılımcıların (n:60) %47 (n:28) oranında m11’e (31 yanlış cevap,1 boş) ve %60 (n:36) oranında m20’ye doğru cevap (36 yanlış cevap) verdiği görülmektedir. SED’i orta olan okuldaki katılımcıların (n:65) %63 (n:37) oranında m11’e (27 yanlış cevap,1 boş) ve %63 (n:38) oranında m20’ye (27 yanlış cevap) doğru cevap verirken SED’i yüksek olan okuldaki katılımcıların (n:60) %49 (n:29) oranında m11’e (30 yanlış cevap,1 boş) ve %55 (n:33) oranında m20’ye (27 yanlış cevap) verdiği görülmektedir.

Katılımcılardan yerleşme coğrafyası kategorisinde “yerleşme” kavramını “toplular yerleşme” kavramı olarak ele alarak başta yaşadığı çevrenin coğrafi özelliklerini gözlemleyerek bulunduğu yöredeki yerleşmelerle ilişkilendirmeleri (m3), yerleşmelerin dağılışında etki eden faktörleri (m13) ve yerleşim tiplerinin farklılığını analiz etmeleri (m16) beklenmiştir.

Tablo 4.13. Yerleşme Coğrafyası Kategorisindeki Kavramlara İlişkin Başarı Düzeyi

Maddeler	Sosyo-Ekonomik Düzey					
	Düşük		Orta		Yüksek	
	n	%	n	%	n	%
m3	23	38	8	13	15	25
m13	14	24	15	25	21	35
m16	10	18	23	39	8	14
Toplam	60	100	65	100	60	100

Tablo 4.13 incelendiğinde yerleşme coğrafyası kategorisindeki maddelere SED’i düşük olan okuldaki katılımcıların (n:60) %38 (n:23) oranlarında m3’e (37 yanlış cevap), %24 (n:14) oranında m13’e (46 yanlış cevap) ve %18 (n:10) oranında m16’ya doğru cevap (47 yanlış cevap, 3 boş) verdiği görülmektedir.

Yerleşme coğrafyası kategorisindeki maddelere SED’i orta olan okuldaki katılımcıların (n:65) %13 (n:8) oranlarında m3’e (57 yanlış cevap), %25 (n:15) oranında m13’e (49 yanlış cevap, 1 boş) ve %39 (n:23) oranında m16’ya doğru cevap (41 yanlış cevap, 1 boş) verdiği görülmektedir.

Yerleşme coğrafyası kategorisindeki maddelere SED’i yüksek olan okuldaki katılımcıların (n:60) ise %25 (n:15) oranlarında m3’e (44 yanlış cevap, 1 boş), %35 (n:21) oranında m13’e (39 yanlış cevap) ve %14 (n:8) oranında m16’ya doğru cevap (49 yanlış cevap, 3 boş) verdiği görülmektedir.

4.2.2. Beşeri Coğrafya Kategorilerine Göre Okulların Başarı Durumlarına İlişkin Elde Edilen Bulgular

Tablo 4.14. Beşeri Coğrafya Kategorilerine Göre Okulların Başarı Durumu

Kategoriler	Sosyo-Ekonomik Düzey		
	Düşük	Orta	Yüksek
	%	%	%
Bölgesel Coğrafya	64	75	50
Ekonomik Coğrafya	41	59	46
Kültürel Coğrafya	47	74	56
Nüfus Coğrafya	36	70	53
Siyasi Coğrafya	54	63	52
Yerleşme Coğrafya	27	26	25
\bar{x}	45	53	41
S_s	14	15	16

Tablo 4.14'te beşeri coğrafya kategorilerine göre okulların başarı durumu gösterilmiş olup SED'lerine göre belirtilen okulların -doğru cevaplama yüzdesi üzerinden değerlendirildiğinde- genel başarı düzeyleri şu şekildedir:

Bölgesel coğrafya kategorisindeki kavramlara ilişkin genel başarı düzeyleri incelendiğinde SED'i orta olan okuldaki katılımcıların genel başarı durumu (%75) daha yüksektir. SED'i düşük olan okuldaki katılımcıların genel başarı durumu %64 iken SED'i yüksek olan okuldaki katılımcıların genel başarı durumu %50'dir.

Ekonomik coğrafya kategorisindeki kavramlara ilişkin genel başarı düzeyleri incelendiğinde SED'i orta olan okuldaki katılımcıların genel başarı durumu (%59) daha yüksektir. SED'i yüksek olan okuldaki katılımcıların genel başarı durumu %46 iken SED'i düşük olan okuldaki katılımcıların genel başarı durumu %41'dir.

Kültürel coğrafya kategorisindeki kavramlara ilişkin genel başarı düzeyleri incelendiğinde SED orta olan okuldaki katılımcıların genel başarı durumu (%74) daha yüksektir. SED yüksek olan okuldaki katılımcıların genel başarı durumu %56 iken SED düşük olan okuldaki katılımcıların genel başarı durumu %47'dir.

Nüfus coğrafyası kategorisindeki kavramlara ilişkin başarı düzeyleri incelendiğinde SED'i orta olan okuldaki katılımcıların genel başarı durumu (%70) daha yüksektir. SED'i yüksek olan okuldaki katılımcıların genel başarı durumu %53 iken SED'i düşük olan okuldaki katılımcıların genel başarı durumu %36'dır.

Siyasi coğrafya kategorisindeki kavramlara ilişkin genel başarı düzeyleri incelendiğinde SED'i orta olan okuldaki katılımcıların genel başarı durumu (%63) daha yüksektir. SED'i düşük olan okuldaki katılımcıların genel başarı durumu %54 iken SED'i

yüksek olan okuldaki katılımcıların genel başarı durumu %52'dir.

Yerleşme coğrafya kategorisindeki kavramlara ilişkin genel başarı düzeyleri incelendiğinde SED'i düşük olan okuldaki katılımcıların genel başarı durumu (%27) daha yüksektir. SED'i orta olan okuldaki katılımcıların genel başarı durumu %26 iken SED'i yüksek olan okuldaki katılımcıların genel başarı durumu %25'tir.

SED'i yüksek olan okuldaki (n:60) katılımcıların $\bar{x}=45$, SED'i orta olan okuldaki (n:65) katılımcıların $\bar{x}=53$ ve SED'i düşük olan okuldaki (n:60) katılımcıların $\bar{x}=41$ olduğu görülmektedir. SED'i orta olan okuldaki katılımcıların aritmetik ortalaması, SED'i yüksek ve düşük olan okullardaki katılımcılardan daha yüksektir. SED'i yüksek ve düşük olan okullardaki katılımcılardan aritmetik ortalaması ise genel aritmetik ortalamasının (genel $\bar{x}=46$) altında kalmıştır. Katılımcıların 100 puan üzerinden almış oldukları aritmetik ortalamalar MEB'in puan ve notla değerlendirme ölçütleri ve tam öğrenme için temel alınan 0,70 düzeyi dikkate alındığında SED'i orta olan okullardaki katılımcıların başarı durumu diğer okullara göre daha yüksek olsa da SED'i yüksek ve orta olan okullardaki katılımcıların beşeri coğrafya konularında çok düşük "geçer" seviyesinde bir başarı sergilediği görülmektedir. Buna karşın SED'i düşük olan okuldaki katılımcıların ise beşeri coğrafya konularında bir başarı sergileyemedikleri görülmektedir. Her üç seviyedeki okulların standart sapmaları (S_s) birbirine yakındır. Standart sapmalar aritmetik ortalamaya göre yorumlandığında katılımcıların öğrenme düzeylerinin birbirine yakın olduğu görülmektedir.

BÖLÜM V

5. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan beşeri coğrafya kazanımları ile öğrencilere nelerin kazandırılmak istendiği ve öğrencilerin bu kazanımların ne kadarını kazandıkları tespit edilmek istenilmiş olup bu doğrultuda ilk olarak doküman incelemesi yapıldıktan sonra araştırmacı tarafından geliştirilen başarı testi uygulanmıştır. Çalışmanın bu bölümünde de nitel ve nicel araştırma yöntemleriyle toplanan verilerden elde edilen bulgular ışığında varılan sonuç, tartışma ve öneriler yer almaktadır.

5.1. ARAŞTIRMANIN NİTEL BOYUTUNA İLİŞKİN SONUÇ VE TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde eğitim sisteminin girdi ve çıktı öğelerine yönelik araştırmada belirtilen amaçlar doğrultusunda elde edilen bulgular ışığında 2005 yılında uygulamaya konulan ve 2015 yılında revize edilen 2015 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına, 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programına, programların beşeri coğrafya kategorilerine göre karşılaştırılmalarına ve Sosyal Bilgiler dersi içerisindeki ortaokul düzeyinde kazandırılması hedeflenen beşeri coğrafya kavramlarına yönelik ulaşılan sonuçlara tartışılarak yer verilmiştir.

5.1.1. Kazanımlara İlişkin Elde Edilen Sonuç ve Tartışma

2015 ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarında ortaokul düzeyinde beşeri coğrafya kazanımlarına yer verilmektedir. 2015 programındaki beşeri coğrafya kazanımları ekonomik coğrafya, kültür coğrafyası, tarihi coğrafya, yerleşme coğrafyası, siyasi coğrafya ve bölgesel coğrafya içeriklidir. 2018 programındaki beşeri coğrafya kazanımları ise ekonomik coğrafya, kültür coğrafyası, yerleşme coğrafyası, siyasi coğrafya, tarihi coğrafya ve nüfus coğrafyası içeriklidir.

2015 ve 2018 programındaki beşeri coğrafya kazanımları karşılaştırıldığında 2015 öğretim programında 24 olan kazanım sayısının 2018 öğretim programında 32'ye yükseldiği görülmektedir. 2015 programındaki siyasi coğrafya ve yerleşme coğrafyasına ait kazanım oranlarının 2018 programında arttığı görülmektedir. Nitekim 2015 programındaki ekonomik coğrafya ve tarihi coğrafya kazanım oranlarının ise 2018 programında azaldığı anlaşılmaktadır. Her iki programda da kültürel coğrafya kazanımlarının oranlarında bir değişiklik görülmemektedir. Ayrıca 2015 öğretim programında olan bölgesel coğrafya kazanımları 2018 öğretim programında görülmezken buna karşılık 2018 öğretim programında olan nüfus coğrafyası kazanımları da 2015 programında görülmemektedir.

Kazanımlar, Gezer ve İlhan (2015)'ın Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı kazanımları ve ders kitaplarındaki değerlendirme sorularının SOLO taksonomisine göre incelenmesine yönelik yapmış oldukları çalışmada da belirttikleri gibi, fark etme veya tanıma olarak tek yönlü, tanımlama olarak çok yönlü ve ilişki kurma olarak ilişkişel yapı şeklinde ele alınmıştır. Böylece kazanımların öğrenci davranışları açısından gözle görülebilecek, dolaylı veyahut doğrudan ölçülebilecek davranışlar şeklinde ifade edildiği ve olgular arasında ilişki kurma, fark etme, analiz etme, harita üzerinde gösterme, kanıtlar gösterme, araştırma yapma, karşılaştırma yapma, tanıma, değerlendirme, açıklama yapma, çıkarımda bulunma ve tartışabilme gibi öğrenme ürünlerini içerdiği görülmektedir.

5.1.2. Kavramlara İlişkin Elde Edilen Sonuç ve Tartışma

İncelenen program ve ders kitaplarında bölge, ekonomik faaliyet, enerji kaynağı, göç, hayvancılık, ham madde, ithalat, ihracat, jeopolitik, kültür, maden, nüfus, ormancılık, ortak miras, sanayi, sosyal hayat, şehirleşme, tarım, ticaret, turizm, tüketim, ulaşım, üretim ve yerleşme olarak temel beşeri coğrafya kavramlarına yer verildiği görülmektedir.

Genel anlamda ise Sosyal Bilgiler dersi içerisinde beşeri coğrafya alanına dâhil edilebilecek toplam 55 adet kavramın yer aldığı belirlenmiştir. Belirlenen kavramlar içerisindeki bazı kavramların birbirini destekleyecek nitelikte olduğu (örneğin turist ve turizm gibi) bazı kavramların ise (yer, yerleşme ve yerleşim tipi) birbiri ile alakalı olarak birbirinin türevi şeklinde olduğu görülmektedir. Yine bazı kavramların Sosyal Bilgiler dersinin, farklı sosyal bilim alanlarına ait konuları da bünyesine almasından dolayı beşeri coğrafya ile bağlantılı bu alanlara ait kavramları (ekonomi, yatırım, işgücü vb.) görmek mümkündür.

Ünitelere göre belirlenen kavramlar, sınıf düzeylerine göre ele alınıp toplam 55 adet kavram sayısına oranlandığında, beşeri coğrafya kavramlarının sınıf düzeylerine göre yer alma durumları; 2015 öğretim programı için 5. sınıf düzeyinde yarıya yakın bir oranda iken bu oranın 6. sınıf düzeyinde ve 7. sınıf düzeyinde daha da düştüğü görülmektedir. 2018 öğretim programı için ise beşeri coğrafya kavramlarının 5. sınıf düzeyinde yarıya yakın bir oranda olduğu görülmektedir.

Kavramlar, Çoban ve Akşit (2018)'in program incelemeye yönelik yapmış oldukları çalışmanın 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında kazandırılması öngörülen temel kavramlar açık bir şekilde ifade edilmesine karşın 2017 programında kavram listesine ve kavram öğretiminin önemine yönelik ayrı bir başlığa yer verilmediği yönündeki sonucu ile aynıdır. Bu çalışmada da 2015 Öğretim Programında kazandırılması öngörülen temel kavramlar dolayısıyla beşeri coğrafya kavramları açık bir şekilde ifade edilmesine karşın 2018

öğretim programında ise kazandırılması öngörülen temel kavramların dolayısıyla beşeri coğrafya kavramlarının açık bir şekilde ifade edilmediği sonucuna ulaşılmış olup 2018 öğretim programında beşeri coğrafya kavramlarının konular dâhilinde birkaç kazanım içerisinde yer aldığı anlaşılmaktadır. Bununla birlikte 2018 programında kavram öğrenmeye yönelik sadece “Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının Uygulanmasında Dikkat Edilecek Unsurlar” başlığı içerisindeki bir madde ile kavram konusuna değinildiği görülmektedir.

5.2. ARAŞTIRMANIN NİCEL BOYUTUNA İLİŞKİN SONUÇ VE TARTIŞMA

Çalışmanın bu bölümünde eğitim sisteminin girdi ve çıktı öğelerine yönelik araştırmada ortaokul düzeyinde kazandırılması hedeflenen beşeri coğrafya kavramlarının öğrenilme düzeyinin tespitine ve beşeri coğrafya kategorilerine göre okulların başarı durumlarının nasıl olduğunun değerlendirilmesine ilişkin uygulanan başarı testinden elde edilen bulgular ışığında ulaşılan sonuçlara tartışılarak yer verilmiştir.

5.2.1. Ortaokul Düzeyinde Kazandırılması Hedeflenen Beşeri Coğrafya Kavramlarının Öğrenilme Düzeyine İlişkin Elde Edilen Sonuç ve Tartışma

Kazanımlar dâhilinde her kavramı kapsayacak nitelikte hazırlanan başarı testi, öğrenme düzeyleri birbirine yakın olan katılımcılara uygulanmıştır. Uygulama sonuçları İlköğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelikte (MEB, 2007) yer alan puan ve notla değerlendirme ölçütleri ve tam öğrenme için temel alınan 0,70 düzeyi dikkate alındığından beşeri coğrafya kavramlarının öğrenilme düzeyleri şu şekildedir:

SED’i düşük olan okuldaki katılımcıların herhangi bir beşeri coğrafya kavramında 0,70 ve üzerinde tam bir başarı sergileyemedikleri görülmektedir. Buna karşın doğal kaynak, ekonomik bölge, hayvancılık, kültürlenme, küresel sorun, meslek, özel konum, sanayi, sosyal hayat, sürdürülebilirlik, turizm ve üretim kavramlarında orta düzeyde bir başarı sergilemişlerdir. Ekonomik faaliyet, ekonomik ilişki, hizmet sektörü, kültürel farklılık, maden, nüfus, sanayi kuruluşu, tarım ürünü, toplu yerleşme, uluslararası ekonomik faaliyet, ürün (ithalat ürünü ve ihracat ürünü), yerleşmelerin dağılışı ve yerleşim tipi kavramlarında ise 44,99’un altında bir başarı sergileyerek başarısız olarak nitelendirilmişlerdir.

SED’i orta olan okuldaki katılımcıların doğal kaynak, ekonomik bölge, kültürlenme, meslek, nüfus, sosyal hayat, sürdürülebilirlik ve turizm kavramlarında 0,70 ve üzerinde tam bir başarı sergiledikleri görülmektedir. Ekonomik faaliyet, ekonomik ilişki, hayvancılık, kültürel farklılık, küresel sorun, özel konum, üretim ve ürün (ithalat ürünü ve ihracat ürünü)

kavramlarında orta düzeyde bir başarı sergilemişlerdir. Buna karşın hizmet sektörü, maden, sanayi kuruluşu, tarım ürünü, toplu yerleşme, uluslararası ekonomik faaliyet, yerleşmelerin dağılışı ve yerleşim tipi kavramlarında ise 44,99'un altında bir başarı sergileyerek başarısız olarak nitelendirilmişlerdir.

SED'i yüksek olan okuldaki katılımcıların doğal kaynak, meslek ve sosyal hayat kavramlarında 0,70 ve üzerinde tam bir başarı sergiledikleri görülmektedir. Ekonomik bölge, ekonomik faaliyet, ekonomik ilişki, kültürel farklılık, kültürlenme, küresel sorun, nüfus, özel konum, sürdürülebilirlik ve turizm kavramlarında orta düzeyde bir başarı sergilemişlerdir. Hayvancılık, maden, sanayi kuruluşu, tarım ürünü, toplu yerleşme, uluslararası ekonomik faaliyet, üretim, ürün (ithalat ürünü ve ihracat ürünü), yerleşmelerin dağılışı ve yerleşim tipi kavramlarında ise 44,99'un altında bir başarı sergileyerek başarısız olarak nitelendirilmişlerdir.

SED'i orta olan okuldaki katılımcıların ekonomik bölge kavramında tam öğrenmeyi gerçekleştirerek başarılı olması, SED'i yüksek ve düşük olan okuldaki katılımcıların ise söz konusu kavramda orta düzeyde bir başarı sergilemesi; Yazıcı ve Samancı (2003)'nın "Güzel Yurdumuz Türkiye" ünitesine yönelik ele aldıkları "bölge" kavramında, katılımcıların kavram yanlışlığına düşmeleri ve Alım, Özdemir ve Yılar (2008)'in "Bölgemizi Tanıyalım" ünitesine yönelik ele aldıkları "bölge" kavramına katılımcılardan ancak %36'sının anlama düzeyinde değerlendirilecek bir cevap vererek katılımcıların genel olarak ele alınan kavramda başarısız olması sonuçlarıyla farklılık göstermektedir.

Bütün katılımcıların yerleşme kavramına ilişkin yerleşmelerin sınıflandırılması, yerleşmelerin dağılışındaki etkenler ve yerleşim tipleri kavramlarında başarısız olması Çakmak (2006)'ın "Nüfus ve Yerleşme" konusunda 6. sınıf öğrencilerine yönelik yapmış olduğu çalışmadaki katılımcıların; yerleşme, yerleşim tipleri, dağınık ve toplu yerleşme konularında kavram yanlışlığına sahip olarak başarısız olması yapılan bu çalışmanın sonucu ile aynıdır. Ancak Çakmak (2006)'ın yapmış olduğu çalışmadaki katılımcıların köy altı yerleşmeleri ve kırsal yerleşme kavramları hakkında bilgi sahibi olması nedeniyle yapılan bu çalışma arasında farklılıklar vardır. Zira o çalışmadaki katılımcılar, dağınık ve toplu köy yerleşme şekillerinin anlamlarını bilirken bu çalışmadaki katılımcılardan bazıları toplu yerleşmenin ne olduğunu uygulama esnasında sormuşlardır. Öğrenme çıktılarının bu şekilde anlaşılmasının temelinde Aydemir'in (2014), kavramların algılanmasına yönelik yapmış olduğu çalışmadaki, kavramların algılanmasında bireysel farklılıklar bağlamında bir değişikliğin görülebileceği görüşünü desteklemektedir. Ancak kavramların algılanmasında

başka bir deyişle de öğrenilmesinde bireysel farklılıkların yanı sıra öğrenme üzerinde etkisinin olabileceği düşünülen olasılıkları şu şekilde de sıralayabiliriz:

1. Öğretim sırasında temel kavramlara yeterince yer verilmemesinden dolayı bu kavramların tam olarak öğrenilememiş olması etkili olabilir.
2. Öğretim sırasında kavram kargaşası ve yanılgılarını tespit etme veyahut da kavram kargaşası ve yanılgılarını gidermeye yönelik teknik veya stratejilerinin uygulanmamış olması etkili olabilir.
3. Beşeri coğrafya kavramlarının birbirini destekleyecek nitelikte ve birbiri ile alakalı olarak birbirinin türevi şeklinde olduğu görülmektedir. Kavramların tek yönlü olarak öğrenilmesi veyahut ezberlenmesi sonucu aynı kavram farklı açıdan ele alındığında kavramsal bilgiler arasında yer yer bağlantının kurulamamış olması dolayısıyla da bilginin transfer edilemeyerek genellemelerin yapılamamış olması etkili olabilir. Örneğin kültür konusunda olduğu gibi katılımcılar kültürlerin özelliklerini söyleyebilirken (tek yön) ekonomik faaliyetlerin kültür üzerindeki etkisi veya kültürel farklılıkların olabileceği hususunda katılımcılar tarafından genel anlamda bir yargı oluşturulamamakta ve sebepler açıklanamamaktadır.
4. Katılımcıların, belirlenen kavramlara günlük hayatta ihtiyaç duymaması veya bu kavramlarla sık sık karşılaşmıyor olması da kavramların algılanmasında başka bir deyişle de öğrenilmesinde etkili olabilir.

5.2.2. Beşeri Coğrafya Kategorilerine Göre Okulların Başarı Durumlarına İlişkin Elde Edilen Sonuç ve Tartışma

SED’i düşük olan okuldaki katılımcıların bölgesel coğrafya, kültürel coğrafya ve siyasi coğrafya konularında orta düzeyde başarılı olduğu ekonomik coğrafya, nüfus coğrafyası ve yerleşme coğrafyasına ait konularda ise başarısız olduğu tespit edilmiştir. SED’i orta olan okuldaki katılımcıların bölgesel coğrafya, kültürel coğrafya ve nüfus coğrafyasına ait konularda tam öğrenme için gerekli olan 0,70 düzeyine sahip olarak başarılı oldukları, ekonomik coğrafya ve siyasi coğrafya konularında orta düzeyde başarılı oldukları ve yerleşme coğrafyasına ait konularda ise başarısız oldukları tespit edilmiştir. SED’i yüksek olan okuldaki katılımcıların bölgesel coğrafya, ekonomik coğrafya, kültürel coğrafya, nüfus coğrafyası ve siyasi coğrafya konularında orta düzeyde bir başarı sergilerken yerleşme coğrafyası konularında başarısız oldukları tespit edilmiştir.

Okulların başarı durumları değerlendirildiğinde SED’i orta olan okullardaki katılımcıların başarı durumunun diğer okullara göre daha yüksek olduğu görülse de SED’i yüksek ve orta olan okullardaki katılımcıların beşeri coğrafya konularında çok düşük “geçer” seviyesinde bir başarı sergilediği görülmektedir. Buna karşın SED’i düşük olan okuldaki katılımcıların ise beşeri coğrafya konularında bir başarı sergileyemedikleri görülmektedir. Zira orta düzey başarı seviyesi de dâhil olmak üzere SED’i orta ve yüksek olan okullardaki katılımcıların 6 kategori içinden 5 kategoride başarılı olurken SED’i düşük olan okullardaki katılımcılar 6 kategori içinden ancak 3’ünden başarılı olmuştur. Ayrıca nüfus coğrafyası kategorisinde 3 farklı öğrenme düzeyinin gerçekleştiği görülürken siyasi coğrafya ve yerleşme coğrafyası kategorilerinde ise aynı öğrenme düzeylerinin gerçekleştiği görülmektedir. Sosyal ve ekonomik yapının birbirini etkilemesi neticesinde yaşam biçimi bilginin öğrenilmesinde etkili olabilmektedir. Dolayısıyla tespit edilen başarı durumlarının, katılımcıların sosyoekonomik açıdan birbirine benzer nitelikte olmasına rağmen farklı sonuçta olması bu etkinin nedeni ile açıklanabilir. Örneğin SED düşük olan katılımcılar, fiziki çevre şartları ile ekonomik faaliyetler arasındaki etkileşimi diğer ekonomik coğrafya konularına göre daha iyi kavramakta iken SED orta olan katılımcılar meslek seçimi konusunda dikkat edilmesi gereken hususlar hakkında diğer ekonomik coğrafya konularına göre daha iyi kavramaktadır.

Araştırmada başarı testine yönelik dikkat çeken hususlar şu şekildedir;

Ekonomik coğrafya konusunda bir ülkenin uluslararası ekonomik faaliyetlerini (ithalat ve ihracat) etkileyen unsurlar hakkında bir değerlendirme yapmaları başka bir ifadeyle bilinçli yargılama yapmaları istenmiş olup katılımcıların uluslararası ticaret konusunda bir karara vararak yargıda bulunamadığı görülmüştür. SED düşük olan katılımcıların Türkiye’nin ithalat ve ihracat faaliyetleri konusunda bilgi sahibi olamadığı anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra SED düşük olan katılımcıların, fiziki çevre şartları ile ekonomik faaliyetler arasındaki etkileşimi kavradıkları dolayısıyla da bu konuda açıklama yapabildikleri anlaşılmaktadır. SED orta olan katılımcıların en fazla meslek seçimi konusunda dikkat edilmesi gereken hususlar hakkında açıklama yapabildiği, SED yüksek olan katılımcıların ise en fazla bölgeler hakkında açıklama yaparak bir bölgenin sanayisi hakkında yorum yapabildiği anlaşılmıştır. Bir konu veya kavram öğretilirken yakından uzağa, yerellik, güncellik ve bilinenden bilinmeyene gibi ilkelerin olmasından dolayı katılımcıların yaşadıkları Kırşehir ilinde bulunan fabrika hakkındaki bilgileri yoklanmak istenmiş ancak genel olarak katılımcıların yaşadıkları ildeki fabrikanın ne ürettiğini bilmediği sonucuna varılmıştır. Hâlbuki katılımcıların bölgesel coğrafya konusunda bilgiyi kullanma açısından orta düzeyde başarı sergilemeler de bölgesel

çapta sanayi üretim alanı hakkında bir anlayışa sahip olamadıkları görülmektedir.

Kültürel coğrafya konusunda katılımcılardan kültürel farklılıkların olduğunu, yaşanılan çevredeki ekonomik faaliyetlerin kültürün dolayısıyla da sosyal hayat üzerindeki etkisinin olduğu, kültürel özelliklerin sabit değil değişken olduğu konusundaki kavramaları doğrultusunda değerlendirme yapmaları istenmiş olup SED'yi orta olan okullardaki katılımcıların kültürlerin özellikler konusunu kavradıkları ancak ekonomik faaliyetlerin kültür üzerindeki etkisi ve kültürel farklılıkların olabileceği hususunda ise bütün katılımcıların genel anlamda bir anlama ve açıklama yapamadıkları anlaşılmaktadır. “Kültürlerin beşiği” olan Anadolu'da yaşayan yeni nesil gençler açısından, kültür konusunun anlaşılmasını sağlama görülmektedir.

Siyasi coğrafya kategorisinde SED düşük olan ve SED yüksek olan katılımcılar arasında bir fark olmadığı her iki gruptaki katılımcıların da Türkiye'nin özel konumunu bilmediği dolayısıyla boğazlara sahip olmanın, ticaret yolları üzerinde yer almanın ve farklı üç kıtaya komşu olmanın bir ülkeye neler kattığını tam olarak kavrayamadıkları görülmektedir. Yine ülkemiz adına güncel konulardan biri olan göç konusunun katılımcılar tarafından beklenen düzeyde iyi analiz edilemediği anlaşılmaktadır.

Nüfus coğrafyası konusunda katılımcılardan bir bölgenin nüfus yoğunluğunu etkileyen faktörler hakkında yorum yapmaları beklenmiş olup SED'i orta olan okuldaki katılımcılar dışında bir açıklama, yorumla ve kestirme yapılamadığı görülmüştür.

Sonuç olarak katılımcılar tarafından yaşanılan çevrenin tam olarak tanınmadığı dolayısıyla da Sosyal Bilgiler dersinin çevreyi, yaşanılan ülkeyi ve dünyayı tanıma boyutunun katılımcılar açısından amacına pek ulaşamadığı görülmektedir. Yerleşmenin ekonomiyi, ekonominin nüfusu, ekonomi ve nüfusun bir bölgenin siyasi özelliğini ve bir bölgede yaşayan toplumların kültürlerini dahi etkileyebileceğinden kazanımların sayısından ziyade kazanımların, güncel ihtiyaçlara cevap verebilecek nitelikte olması, kavramların ihtiyaca cevap verme hususuna göre seçilmesi ve zaman zaman kazanım veyahut da kavramlara yönelik geri dönütlerin alınması önem arz etmektedir.

5.3. ÖNERİLER

Bu bölümde bu çalışmanın sonuç ve tartışmalarından hareketle ileride yapılacak olan çalışmalara yönelik yapılan öneriler şu şekildedir:

1. Kavramlar, konuların öğrenilmesinde ve sınıf düzeyleri açısından ele alındığında konuların sınırlarını belirtmede önemlidir. 2015 programında kavram öğrenmeye ilişkin açıklama ve kavram listelerine yer verildiği gözlemlenirken 2018 programında kavram

öğrenmeye ilişkin açıklama ve kavram listelerine yer verildiği gözlemlenmemiştir. 2015 programında olup da 2018 programında kavramlar bölümünün gözlemlenmemesinden dolayı kavramlar bölümü 2018 programında ve hazırlanacak sonraki programlarda yeniden açıkça yer alabilir.

2. Beşeri coğrafya kavramlarının sınıf düzeylerine göre azaldığı görülmektedir. Bu nedenle 5. sınıf düzeyinden 6. ve 7. sınıf düzeyine doğru beşeri coğrafya kavramları arttırılabilir.
3. Katılımcıların oba, mezra ve divan vb. kültürel kavramlarda sorun yaşadıkları görülmüştür. Bunun sebebi bu kavramların İç Anadolu Bölgesindeki katılımcılar tarafından yaygın olarak kullanılmamasından kaynaklı olarak söz konusu kavramların zamanla yok olabilmesi olabilir. Bu nedenle beşeri coğrafya konularının içerisinde yer alan kavramların günümüz ihtiyaçlarını karşılama durumunun tespitine yönelik çalışmalar yapılabilirken bölgeye özgü beşeri coğrafya kavramlarına da programda özellikle yer verilebilir.
4. Kazanımlar doğrultusunda belirlenen bazı kavramların kalıcı olmadığı görüldüğünden öğrencilere geriye dönük konularda araştırma ya da proje ödevleri verilerek dersin kazanımlarına ve kavramlarına yönelik hatırlatmalar yapılabilir.
5. Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan beşeri coğrafya konularına yönelik eylem araştırması yapılabilir.
6. Çalışmanın nicel boyutu açısından Kırşehir örneği olarak yapılan bu çalışmanın farklı bir ildeki örneklem grubuyla benzer çalışması yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akbulut, H. İ. ve Çepni, S. (2013). Bir üniteye yönelik başarı testi nasıl geliştirilir?: İlköğretim 7. sınıf kuvvet ve hareket ünitesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1),18-44.
- Akalın, H.Ş., Toparlı, R., Argunşah, M., Demir, N., Gözaydın, N., Özyetkin, M., Zülfikar, H., Tezcan Aksu, B., Durkun, A., Gültekin, B., Okkalı, B., Terzi A., Mete, Ş., Kaya, Ö. ve Tekeli, S., (2011). Türkçe Sözlük (11. Bsk). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Akyol, S. ve Fer, S. (2010). Sosyal yapılandırmacı öğrenme ortamı tasarımının öğrenenlerin akademik başarılarına ve öğrenmenin kalıcılığına etkisi nedir?. *International Conference on New Trends in Education and Their Implications*, Antalya. <http://www.iconte.org/FileUpload/ks59689/File/193.pdf> adresinden 16.12.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Akengin, H. (2013). *Siyasi coğrafya -insan ve mekân yönetimi-* (3. Bs.). Ankara: Pegem.
- Alım, M., Özdemir, Ü. ve Yılar, B. (2008). 5. sınıf öğrencilerinin bazı coğrafya kavramlarını anlama düzeyleri ve kavram yanlışları. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(1),151-162.
- Alkış, S. (2005). İlköğretim birinci kademe sosyal bilgiler ders kitaplarında coğrafya konularıyla ilgili kavramların belirlenmesi (2004 programına göre). *Marmara Coğrafya Dergisi*, 11,83-92.
- Arı, Y. (2010). Coğrafyanın genel eğitime katkısı. R. Özey ve S. İncekara (Ed.), *Coğrafya eğitiminde kavram ve değişimler* (1.Bs) içinde (ss.9-21). Ankara: Pegem.
- Atalay, İ. (2004). *Açıklamalı doğa bilimleri sözlüğü coğrafya – ekoloji – ekosistem (botanik, jeoloji, orman, toprak)* (1. Bs.). İzmir: Meta Basım Matbaacılık Hizmetleri.
- Aydemir, A. (2014). *Ortaokul 7.sınıf öğrencilerinin beşeri coğrafya kavramlarına ilişkin algılarının kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bademci, V. (2011). Kuder-richardson 20, cronbach'ın alfası, hoyt'un varyans analizi, genellenirlik kuramı ve ölçüm güvenilirliği üzerine bir çalışma. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17,173-193.
- Başer, N. (1996). *Ders geçme ve kredi sisteminde lise öğrencileri için bir matematik başarı testi tasarımı ve uygulanabilirliğinin araştırılması*. (Doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Bektaş Öztaşkın, Ö. (2016). Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. Turan, R. ve Yıldırım, T. (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* (1. Bs.) içinde (ss.1-34). Ankara: Anı.
- Bilgili, A.S. (2010). Geçmişten günümüze sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. A.S. Bilgili (Ed.). *Sosyal bilgilerin temelleri*. (4.Bs) içinde (ss.1-34). Ankara: Pegem.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem.

- Çakmak, F. (2006). *İlköğretim 6. sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersi nüfus ve yerleşme konusunda geçen kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanlışları*. (Yüksek lisans tezi). Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Çakmur, H. (2012). Araştırmalarda ölçme - güvenilirlik – geçerlilik. TAF Preventive Medicine Bulletin, 11(3), 339-344. DOI:10.5455/pmb.1-1322486024.
- Çalık, M. ve Ayas, A. (2003). Çözümlerde kavram başarı testi hazırlama ve uygulama. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14,1-17.
- Çatak, M. (2020). Programlara göre sosyal bilgilerin tarihi gelişimi. S. Şimşek (Ed.), *Sosyal bilgiler öğretimi* (Genişletilmiş 2. Bs.) içinde (ss:1-50). Ankara: Anı.
- Çoban, O. ve Akşit, İ. (2018). 2005 ve 2017 sosyal bilgiler öğretim programlarının öğrenme alanı, kazanım, kavram, değer ve beceri boyutları açısından karşılaştırılması. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(1), 479-505. doi:http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v7i1.1395
- Çolak, R. (2010). *Kavram haritalarının sosyal bilgiler eğitimi çerçevesinde tarihsel kavramların öğretiminde kullanılması: kavram haritası ile yapılan öğretim ile tutum, başarı ve kalıcılık arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Demirel, Ö. (2012). Eğitim sözlüğü (5. Bs.). Ankara: Pegem.
- Doğanay, H. ve Doğanay, S. (2015). *Coğrafya'ya giriş* (12. Bs.). Ankara: Pegem.
- Doğanay, S. (2016). Türkiye'de madenler ve enerji kaynakları. S. Doğanay ve M. Alım (Ed.), *Türkiye beşeri ve ekonomik coğrafyası* (1. Bs.) içinde (ss.167-196). Ankara: Pegem Akademi.
- Dönmez, C. ve Yazıcı, K. (2008). *T.C. İnkılâp tarihi ve Atatürkçülük konularının öğretimi* (1. Bs.). Ankara: Nobel.
- Ertogral, O. (2019). *Beşeri coğrafya konularının öğretiminde coğrafi bilgi sistemlerinin kullanımına yönelik örnek uygulamalar*. (Yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ertürk, M. (2019). *Lise 9.sınıf beşeri coğrafya konularının öğretiminde harita kullanımının önemi*. (Yüksek lisans tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Evirgen, Ö. F., Özkan, J., Öztürk, S. ve Özdural, Z. (2017). Ortaokul sosyal bilgiler 5. sınıf ders kitabı (1. Bs.). İstanbul: Bilnet Matbaacılık.
- Gezer, M. ve İlhan, M. (2015). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı kazanımları ile ders kitabı değerlendirme sorularının solo taksonomisine göre incelenmesi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29, 1 – 25.
- Gümüş, N. ve Avcı, G. (2016). Altıncı sınıflarda sosyal bilgiler dersinde öğrencilerin coğrafi kavramları anlama düzeyleri ve kavram yanlışlarının belirlenmesi. *International Journal of Social Science*, 47, 191-206.

- Gönen, S., Kocakaya, S. ve Kocakaya, F. (2011). Dinamik konusunda geçerliliği ve güvenilirliği sağlanmış bir başarı testi geliştirme çalışması. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1),40-57.
- Kan, A. (2017). Ölçmenin temel kavramları. Atılğan, H. (Ed.). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (Gözden Geçirilmiş 10.Bs.) içinde (ss.19-42). Ankara: Anı.
- Karakaya, F. M., Midilli, A. ve Güven, M. N. (2017). İlköğretim sosyal bilgiler ders kitabı 6. sınıf. Ankara: Sevgi.
- Kaya, İ. (2000). Türkiye üniversitelerinde coğrafya eğitimi. *Ege Coğrafya Dergisi*, 11, 7-22.
- Keskin, Y. (2019). Sosyal bilgiler programı tarihi ve güncel gelişmeler. T. Çelikkaya ve diğerleri (Ed.). *Yeni program ve ders içeriklerine göre sosyal bilgiler öğretimi I* (1. Bs) içinde (ss.1-44). Ankara: Pegem.
- Kılıç, F. (2008). Kavramların öğretiminde kavram analizi yönteminin akademik başarıya ve bilişsel esnekliğe etkisi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 223-238.
- Kıroğlu, K. (Ed.). (2007). *Yeni ilköğretim programları (1-5. Sınıflar)*(2. Bs). Ankara: Pegem A.
- Komasyon. (1986). *Büyük Larousse sözlük ve ansiklopedisi*. 10.Cilt. İstanbul: Milliyet Gazetecilik A.Ş.
- Komasyon. (2016). İlköğretim sosyal bilgiler 7. sınıf ders kitabı (5. Baskıya ek). Güven, İ. (Ed.), Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2007). Millî eğitim bakanlığı ilköğretim kurumları yönetmeliğinde değişiklik yapılmasına dair yönetmelik. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2007/08/20070820-1.htm> adresinden 21.01.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2015). Sosyal bilgiler dersi (5, 6 ve 7. sınıflar) öğretim programı. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü. https://www.memurlar.net/common/news/documents/534274/31021236_sosyalbilgiler_taslak.pdf adresinden 18.03.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2017a). Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine 18 Temmuz 2017 tarihli basın açıklaması. https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf adresinden 25.3.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2017b). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı tanıtım sunusu. https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_06/13140945_SOSYAL_BYLGYLE_R_SUNU.pdf adresinden 17.02.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018a). Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ortaokul 5, 6 ve 7. sınıflar). Ankara. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=354> adresinden 11.03.2018 tarihinde alınmıştır.

- Milli Eğitim Bakanlığı. (2018b). Ortaöğretim coğrafya dersi (9, 10, 11 ve 12. sınıflar) öğretim programı. <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2018120203724482-Cografya%20dop%20pdf.pdf> adresinden 26.04.2020 tarihinde alınmıştır.
- Milliyet Ekonomi Ansiklopedisi. (1991). Milliyet Basımevi.
- Narlı, S. ve Başer, N. (2008). “Küme, bağlantı, fonksiyon” konularında bir başarı testi geliştirme ve bu test ile üniversite matematik bölümü 1.sınıf öğrencilerinin bu konulardaki hazırbulunuşluklarını betimleme üzerine nicel bir araştırma. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24,147-158.
- Özensoy, A.U. ve Aynacı, C. (2016). İlköğretim sosyal bilgiler 5. Sınıf ders kitabı. Ankara: Berkay.
- Özey, R. (2016). Bölgesel coğrafya serüveninde yanılgılar. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 34, 98-106. <http://static.dergipark.org.tr/article-download/b65c/7048/24fc/imp-260866-0.pdf?> adresinden 01.05.2020 tarihinde alınmıştır.
- Öztürk Demirbaş, Ç. ve Altunok, B. N. (2018). Sosyal bilgiler aday öğretmenlerinin sivil toplum kuruluşlarına (STK) ilişkin görüşleri. *7th International Social Studies Education Symposium* bildiriler kitabı içinde (ss.290-310). Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi.
- Platten, L., (1995a). Talking geography: an investigation into young children’s understanding of geographical terms part-1, *International Journal of Early Years Education*, 3 (1), 74-92. <https://doi.org/10.1080/0966976950030108>.
- Platten, L., (1995b). Talking geography: an investigation into young children’s understanding of geographical terms part-2, *International Journal of Early Years Education*, 3 (3), 69-84 <https://doi.org/10.1080/0966976950030304>.
- Resmi Gazete. (2012). İlköğretim ve Eğitim Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. Sayı 28261, 11 Nisan 2012. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120411-8.htm> adresinden 15.05.2018 tarihinden erişilmiştir.
- Senemoğlu, N. (2007). *Gelişim öğrenme ve öğretim (kuramdan uygulamaya)* (Düzenlenmiş Yeni Basım). Ankara: Gönül.
- Sözer, E. (1998). Sosyal bilgiler programının amaçları, ilkeleri ve temel özellikleri. G. Can (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretimi* (ss.15- 39). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Tavşancıl, E. (2006). *Tutumların ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi* (3.Bs.). Ankara: Nobel.
- Tay, B. (2013). Sosyal bilgiler öğretiminin dünü, bugünü ve yarını. R. Turan ve K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* (3.Bs) içinde (ss.1-24). Ankara: Pegem.
- Tekin, H., (1996). *Eğitimde ölçme ve değerlendirme* (Gözden geçirilmiş 9. Bs.). Ankara: Yargı.
- Tokcan, H. (2015). *Sosyal bilgilerde kavram öğretimi*. Ankara: Pegem.

- Tonga, D. ve Aksoy, B. (2013). Sosyal bilgiler ders kitaplarında ölçme ve değerlendirme. B. Akbaba (Ed.), *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu sosyal bilgiler* (1.Bs) içinde (ss.431-454). Ankara: Pegem.
- Topçu, E. ve Kaymakçı, S. (2016). Sosyal bilgiler eğitimi ve uluslararası ilişkiler. R. Turan ve T. Yıldırım (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* (1.Bs.) içinde (ss.209-264). Ankara: Anı.
- Türk Dil Kurumu [TDK]. (2018). “Öğretim programı”. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bilimsanat&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5af305e8eb99b9.26215784 adresinden 09.05.2018 tarihinde erişilmiştir.
- TDK. (2019). “Eğitim”. <http://sozluk.gov.tr/?kelime=e%C4%9Fitim%20sistemi> adresinden 23.11.2019 tarihinde erişilmiştir.
- Türkiye Bilimler Akademisi. (2011). *Türkçe bilim terimleri sözlüğü: sosyal bilimler* (1.Bs.). Ankara: Yeni Reform Matbaacılık Tic. Ltd. Şti.
- Uzunöz, A.ve Buldan, İ. (2012). Ortaöğretim coğrafya dersi doğal sistemler konu alanı atmosfer ve iklim ünitesi başarı testi geliştirme çalışması. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 20(1), 291-312.
- Ülgen, G. (2004). *Kavram geliştirme* (4.Bs.). Ankara: Nobel.
- Ünal, Ç. (2016). Türkiye’de sanayi ve ticaret. S. Doğanay ve M. Alım (Ed.), *Türkiye beşeri ve ekonomik coğrafyası* (1. Bs.) içinde (ss.197-229). Ankara: Pegem Akademi.
- Ünlü, M. (2014). *Coğrafya öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Yazıcı, H. ve Koca, M. K. (2015). Özel öğretim yöntemleriyle sosyal bilgiler öğretimi. B. Tay ve A. Öcal (Ed). *Sosyal bilgiler öğretimi programı*. (4. Bs) içinde (ss.19-40). Ankara: Pegem
- Yazıcı, H. ve Samancı, O. (2003). İlköğretim öğrencilerinin sosyal bilgiler ders konuları ile ilgili bazı kavramları anlama düzeyleri. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı:158, 83-90. Ankara. https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/158/yazici.htm adresinden 27.12.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.
- Yıldırım Kabaca, M. (2003). *Kavram haritalarının matematik öğretiminde ölçme ve değerlendirme aracı olarak kullanımının incelenmesi*. (Yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Zeybek, H. İ. (2010). Sosyal bilim disiplinlerinin birbiri ile ilişkisi. A.S. Bilgili (Ed.). *Sosyal bilgilerin temelleri*. (4. Bs) içinde (ss.161-193). Ankara: Pegem.
- Wilmot, D. & Irwin, P. (2015). south african teachers’ perceptions of the primary geography curriculum: an exploratory study. *Review of International Geographical Education Online*, 5(2), s: 137-150. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/590602> adresinden 16.12.2018 tarihinde erişilmiştir.

EKLER

EK 1. İzin Belgesi

EK 2. Ortaokul Düzeyi Beşeri Coğrafya Testi

EK 1. İzin Belgesi

T.C.
KIRŞEHİR AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı

Tarih: 05.12.2018 11:56
Sayı: 67873788-044-E 00000114496

milli2

Sayı : 67873788-044
Konu : Anket İzni (Buşra Nur
ALTUNOK)

KIRŞEHİR VALİLİĞİNE (İl Millî Eğitim Müdürlüğü)

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Sosyal Bilimler Eğitim Bilim Dalı (Tezli Yüksek Lisans) Programı 171153004 numaralı öğrencisi Buşra Nur ALTUNOK, " Ortaokul Düzeyinde Kazandırılması Hedeflenen Beşeri Coğrafya Kavramlarının Belirlenmesi ve Kavramların Öğretilme Düzeyi:Kırşehir Örneği " konulu yüksek lisans tezine kaynak teşkil etmesi için Müdürlüğünüze bağlı merkezde bulunan Atatürk Ortaokulu, Yeşilyurt Mustafa Bozkurt Ortaokulu, Cacabey Ortaokulu ve Prof.Dr.Erol Güngör Ortaokulunda öğrenim gören öğrencilere ekte yer alan anket formlarını uygulamak istemektedir. Bu bağlamda; söz konusu öğrencinin anket çalışmasını yapabilmesi için gerekli izinlerin verilmesi hususunda;

Bilgilerinizi ve gereğini arz ederim.

e-İmzalıdır
Prof. Dr. Ahmet GÖKBEL
Rektör a.
Rektör Yardımcısı

06.12.2018 027933

Ek:
1- Tez Öncrisi (15 sayfa)
2- Anket Formu (9 sayfa)

İl Millî Eğitim Md.
05.12.2018
[Signature]

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu
gereğince E-İMZA ile imzalandığı tasdik edilmiştir.
05.12.2018

Evranın elektronik imzalı suretine <https://e-belge.ahievran.edu.tr> adresinden 123a54f3-1504-499d-8576-dab191db2e4e kodu ile erişebilirsiniz.
Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanunu'na uygun olarak Güvenli Elektronik İmza ile imzalanmıştır.

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı Bağbaşı Yerleşkesi 40100
0386 280 42 00 Faks No:0386 280 42 09
İnternet Adresi: www.ahievran.edu.tr

Bilgi için Nuran K.F.I.F.Ş
Unvan Bilgisayar İşletmeni
0386 280 38 13

EK 2. Ortaokul Düzeyi Beşeri Coğrafya Testi

Ortaokul Düzeyi Beşeri Coğrafya Testi

Sevgili Öğrenciler! Bu test beşeri coğrafya konularının anlaşılabilirliğinin tespit edilmesine yönelik olan bir çalışma içindir. Bu testten **not almavacaksınız**. Dolayısıyla **İsminizi yazmayınız**. Test, **28** adet çoktan seçmeli sorudan oluşmakta ve tüm soruları yanıtlamanız için size verilen **süre 40 dakikadır**. Lütfen **hiçbir soruyu boş bırakmadan** işaretlemelerinizi yapınız. Şimdiden katkılarınızdan dolayı teşekkür ederim.

Buşra Nur ALTUNOK
Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi
Yüksek Lisans Öğrencisi

I. Bölüm (Kişisel Bilgiler)	
1. Cinsiyetiniz: ()Kız ()Erkek	2. Yaşadığınız yer: () İl Merkezi () İlçe () Köy
3. Ağırlıklı not ortalamamız: () 85-100 () 70-84 () 55-69 () 54 ve altı	4. Okulunuzun adı:

II. Bölüm (Ortaokul Düzeyi Beşeri Coğrafya Testi)

1. Aşağıdakilerden hangisi bir ülkenin uluslararası ekonomik faaliyetlerini etkileyen unsurlardan biri **değildir**?

- A) Gümrük vergileri
- B) Yurt dışına göçlerin olması
- C) Yurt içi üretim fazlalığı
- D) Kültürel farklılıklar

2. *Büyükbaş hayvancılık, yaz mevsiminin serin ve fazla yağışlı olması nedeniyle gür otlakların olduğu yerlerde yaygındır.*

Buna göre aşağıdaki bölümlerin hangisinde büyükbaş hayvancılık daha fazla yapılmaktadır?

- A) Konya Bölümü
- B) Ergene Bölümü
- C) Orta Fırat Bölümü
- D) Erzurum Kars Bölümü

3. I. İç Anadolu Bölgesi
II. Güneydoğu Anadolu Bölgesi
III. Karadeniz Bölgesi

Yukarıdaki bölgelerden hangisinde toplu yerleşmeler daha yaygındır?

- A) I ve II
- B) I, II ve III
- C) Yalnız I
- D) Yalnız III

4. Aşağıdakilerden hangisi endüstri kuruluşlarının yeri belirlenirken göz önüne alınması gereken ölçütlerden biri **değildir**?

- A) Kolay iş gücü sağlama
- B) Elektrik enerjisine yakınlık
- C) Ulaşım olanaklarının gelişmişliği
- D) Kolay pazarlama

5. Aşağıdakilerden hangisi iklimin, insan faaliyetlerine **temel** etkisi olarak değerlendirilebilir?

- A) İstanbul'un nüfusunun diğer illere oranla daha fazla olması
- B) Ege bölgesinde ulaşımın daha kolay olması
- C) Karadeniz'de balıkçılığın yapılması
- D) Rize'de yaşayan Temel'in evini ahşaptan yapması

6. Aşağıdaki illerden hangisinde orman ürünleri endüstrisinin gelişmiş olması beklenebilir?

- A) Adıyaman
- B) Erzincan
- C) Kastamonu
- D) Kırşehir

7. Rize’de yaşayan Dursun’a mısır ekmeği anneannesini hatırlatırken Çukurova’da yaşayan Ayşe için mısır ekmeğinin bir şey ifade etmemesinin nedeni aşağıdakilerden hangisi ile açıklanabilir?

- A) Kültürel farklılık
- B) Yerleşim özellikleri
- C) Rize’de buğdayın yetiştirilmemesi
- D) Çukurova’da yükseltinin az olması

8. Türkiye’de ilk ve tek askeri uçak lastiği üretebilen fabrika hangi ilimizdedir?

- A) Bursa
- B) Eskişehir
- C) İstanbul
- D) Kırşehir

9. Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin gelişmesinde etkili olan faktörler arasında aşağıdaki hangi ikili doğru olarak verilmiştir?

- A) İletişim –Ulaşım
- B) Tarım – Yerleşme
- C) Eğitim – Sağlık
- D) Nüfus – Yerleşme

10. Aşağıdakilerden hangisi turizmin yararlarındanıdır?

- I. Farklı toplumların birbirini tanınması
 - II. Kültürel zenginliklerin farkına varılması
 - III. Yeni iş alanlarının gelişmesi
 - IV. Ön yargıların yok edilmesi
- A) I ve II
 - B) I, II ve III
 - C) I ve III
 - D) Hepsi

11. I. Başlangıç Meridyeninin doğusunda yer alma

II. İstanbul ve Çanakkale Boğazlarına sahip olma

III. Uluslararası ticaret yolları üzerinde olma

IV. Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarının birbirine en çok yaklaştığı yerde olma

Yukarıdakilerden hangisi Türkiye’nin özel konumuyla ilgilidir?

- A) I ve IV
- B) II ve III
- C) III ve IV
- D) II, III ve IV

12. Türkiye’de endüstri sektöründe çalışan nüfus oranının en az olduğu bölge aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Doğu Anadolu Bölgesi
- B) İç Anadolu Bölgesi
- C) Ege Bölgesi
- D) Marmara Bölgesi

13. Aşağıdakilerden hangisi yerleşmelerin dağılışında etkili olan temel faktörlerden biri değildir?

- A) Sağlık hizmeti
- B) Ulaşım
- C) Yeryüzü şekilleri
- D) Su kaynakları

14. Doğu Anadolu Bölgesi’nde halkın çoğunluğunun çobanlık yaparak geçimini sağlaması aşağıdakilerden hangisi ile açıklanabilir?

- A) Sosyal hayatın ekonomik faaliyete etkisi
- B) Bölge nüfusunun azlığı
- C) Fiziki çevre şartlarının ekonomik faaliyetleri etkilemesi
- D) Bölgede çobanlığın popüler meslek olması

15. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye’nin ithalat ürünlerinden biri değildir?

- A) Doğalgaz
- B) İlaç
- C) Kömür
- D) Tekstil

16. I. Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde daha yaygın görülür.

II. Geçim kaynağı tarım ve hayvancılıktır.

III. 5-10 haneden oluşan köy altı yerleşme tipidir.

Yukarıda açıklaması yapılan yerleşim tipi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Canık B) Çiftlik
C) Divan D) Mezrâ

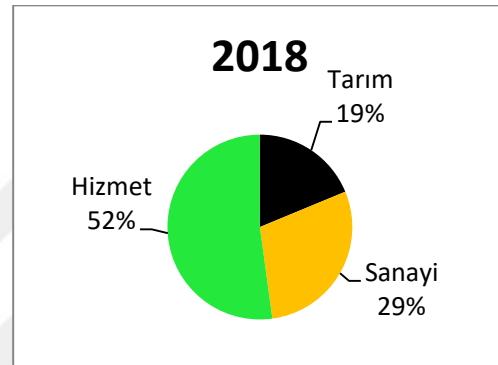
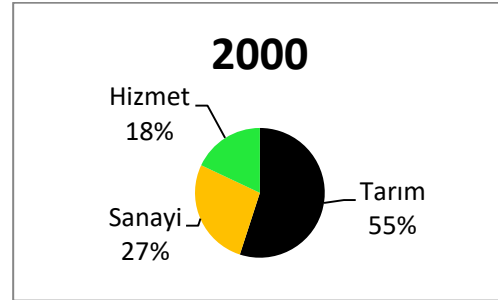
17. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye'nin ihracat ürünlerinden biridir?

- A) İncir B) Optik aletler
C) Pirinç D) Suni gübre

18. "Sınırlı kaynakların, günümüz insanların ihtiyaçları dikkate alınırken gelecek neslin ihtiyaçlarını da göz önünde bulundurarak tüketmeden kullanım esasına göre yapılan çalışmalara sürdürülebilirlik denmektedir." Buna göre aşağıdakilerden hangisi sürdürülebilirliğin yararlarından değildir?

- A) Atık maddelerin etkili kullanımı
B) Doğal kaynakların tasarruflu kullanımı
C) Tüketimi arttırma
D) Gelecek nesillere yaşanabilir bir çevre bırakma

19. Aşağıdaki grafiklerde bir ülkedeki çalışan nüfusunun, sektörlere göre dağılım oranları (%) gösterilmektedir.

Nüfus yapısında bir değişiklik olmadığına göre grafikler incelendiğinde aşağıdaki yorumlardan hangisi yapılabilir?

- A) Tarımda üretim azalmıştır
B) Sanayi ürünleri ihraç edilmektedir
C) Hizmet sektöründe çalışan nüfus artmıştır
D) Hizmet sektöründe kadın istihdamı artmıştır

20. I. Çarpık kentleşme

II. Açlık

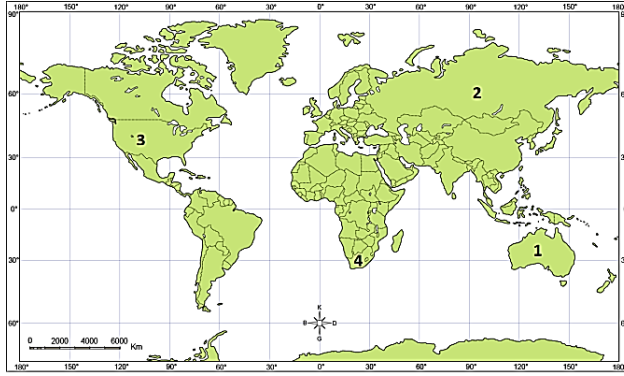
III. Can güvenliğinin olmaması

IV. İşsizlik

Yukarıdakilerden hangisi göçün küresel sorunlar içerisinde yer almasının nedenleri arasında yer almaktadır?

- A) I, II ve IV B) Yalnız III
C) I ve III D) Hepsi

21.

Yukarıdaki harita incelendiğinde işaretli bölgelerden hangisi önemli sanayi üretim alanlarını oluşturmaktadır?

- A) Yalnız 4 B) 2 ve 3
C) 1 ve 4 D) 3 ve 1

22. I. Bireyin ilgisi

II. Bireyin yeteneği

III. Aile baskısı

IV. Mesleğin gerektirdiği niteliklere sahip olma

Yukarıdakilerden hangisi doğru meslek seçiminde etkili olan faktörler arasında yer almaz?

- A) Yalnız I B) Yalnız III
C) II ve IV D) Hepsi

23. Aşağıdakilerin hangisinde bölge ve o bölgede en çok yetiştirilen tarım ürünü eşleştirmesi yanlıştır?

- A) Ege --- Yer Fıstığı
B) Güneydoğu Anadolu---Kırmızı Mercimek
C) İç Anadolu---Yeşil Mercimek
D) Doğu Anadolu --- Kayısı

24. I. Sulama

II. Ulaşımaya elverişlilik

III. İklim

IV. Maden kaynakları

Kırşehir’de şeker pancarı üretimi yapmak isteyen bir üreticinin öncelikli olarak yukarıdakilerden hangisine dikkat etmesi gerekmektedir?

- A) Yalnız I B) Yalnız III
C) I, II ve III D) Hepsi

25.

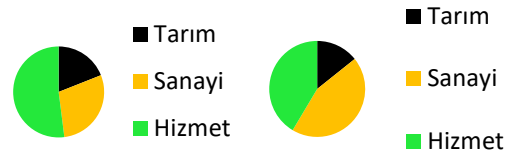
Elizabeth

Bu yaz Türkiye’ye tatile geldim. İlk defa Adana kebabı yiyip, ayran yapmasını öğrendim. Ayran yapmasını arkadaşlarıma da öğreteceğim.

Elizabeth’in Türkiye tatili göz önüne alındığında kültürel özellikler ile ilgili aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

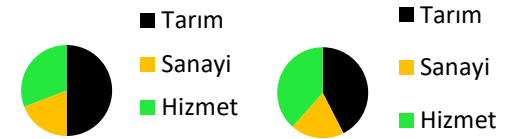
- A) Her ülke farklı kültürlerle sahiptir.
B) Kültürel özellikler sabittir.
C) Yemek çeşitleri kültürün bir parçasıdır.
D) Farklı kültürler birbirinden etkilenebilir.

26. Aşağıdaki grafiklerden hangisi Türkiye ekonomisi içindeki tarım, sanayi ve hizmet alanlarını doğru bir şekilde göstermektedir?

A)

B)

C)

D)

27. Aşağıdakilerden hangisi Türkiye’nin yer altı kaynaklarının çeşidi ve rezervi bakımından en zengin bölümüdür?

- A) Batı Karadeniz Bölümü
B) Yukarı Fırat Bölümü
C) Yukarı Sakarya Bölümü
D) İç Batı Anadolu Bölümü

28. I. Yükselti
II. Ulaşım
III. Bitki örtüsünün seyrek olması
IV. Sanayi

Yukarıdakilerden hangisi bir bölgenin nüfus yoğunluğunu etkileyen beşeri faktörlerden biri değildir?

- A) Yalnız I
B) II ve IV
C) I ve III
D) I, II ve III

Test bitmiştir.

Lütfen cevaplarınızı kontrol ettikten sonra cevaplar kısmına kodlamayı unutmayınız!

Cevaplar				
Soru sırası	A	B	C	D
1.				
2.				
3.				
4.				
5.				
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				
11.				
12.				
13.				
14.				
15.				
16.				
17.				
18.				
19.				
20.				
21.				
22.				
23.				
24.				
25.				
26.				
27.				
28.				

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Buşra Nur ALTUNOK

Doğum Yeri ve Yılı : Yozgat / 1995

Yabancı Dili : İngilizce

E-posta : nur_altunok@hotmail.com

Eğitim Durumu

Lisans : Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği.

Yüksek Lisans: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Eğitimi.

Yayımlar :

1. Öztürk Demirbaş, Ç. ve Altunok, B.N. (2018). Sosyal Bilgiler Aday Öğretmenlerinin Sivil Toplum Kuruluşlarına (STK) İlişkin Görüşleri. *7th International Social Studies Education Symposium* bildiriler kitabı, içinde (290-310). Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi. 11-13 Ekim 2018.
2. Kuş, Z., Arık, B., Altunok, B.N. ve İridağ, A. (2018). 100 Yılda Ne Değişti? Yeni Malumat-I Medeniye ve Günümüz Vatandaşlık Eğitimi Ders Kitabının Karşılaştırılması. *Turkish History Education Jurnal*, 7(2), 344-371.